

JESENICKO

VLASTIVĚDNÝ SBORNÍK

14

2013

ISBN 978-80-87632-04-8 (Zemský archiv v Opavě)
ISBN 978-80-87496-05-3 (Vlastivědné muzeum Jesenicka Jeseník)
ISSN 1213-0192

JESENICKO

VLASTIVĚDNÝ SBORNÍK

Svazek 14

vlasti
vědne muzeum
jesenicka

Státní
Okresní
Archiv
Jeseník

Jeseník 2013

**Vlastivědné muzeum Jesenicka, Státní okresní archiv Jeseník
a Společnost Vincenze Priessnitzze**

si Vás dovolují pozvat při příležitosti 100. výročí založení jeseníckého gymnázia
na

**XIII. svatováclavské mezinárodní setkání v Jeseníku
– vlastivědný seminář**

věnovaný tématu:

**Dějiny středního školství
na Jesenicku**

**Seminář se uskuteční v pátek 27. září 2013 v 9,00 hod.
v Priessnitzových léčebných lázních v Jeseníku – v Zimní
zahradě Priessnitzova sanatoria.**

Obsah

Články

<i>† Antonín Roubic – Karel Müller: Inventáře kostelů na Javornicku z roku 1804. III. Fara Vlčice</i>	5
<i>Romana Vyvalová: Usídlení a konsolidace řecké menšiny na Jesenicku</i>	12
<i>Zdeněk Kravár: Arcibiskupský archiv v Javorníku</i>	34

Drobnosti

<i>Josef Šmoldas: Kříže v Jeseníkách</i>	43
<i>Jaroslav Skácel: Mrak sopečného popela nad Rychlebskými horami?</i>	44
<i>Vladimír Čabla: Výskyty zlata v Širokém Brodu u Mikulovic</i>	46
<i>Květoslav Grouka: Nález dokumentů a mincí v kostele sv. Acháce v Dolním Údolí</i>	51
<i>Ludmila Slezáková: Křížák pruhovaný (<i>Argiope bruennichi</i>)</i>	55
<i>Zdeňka Kopečná: Život v prvohorách na území Hrubého Jeseníku</i>	58

Kronika

Rok 2012 ve Vlastivědném muzeu Jesenicka	60
Státní okresní archiv Jeseník v roce 2012	62

Co přinesl čas

65

Literatura

Přečetli jsme za vás	71
Jesenicko na stránkách periodik	74

Články

Inventáře kostelů na Javornicku z roku 1804.

III. Fara Vlčice

† *Antonín Roubic – Karel Müller*

Farní kostel sv. Bartoloměje ve Vlčicích

I. O stavebním stavu kostela

- a. Kostel je masivně zděný, kněžiště je velmi prostorné, takže na jeho obou stranách mohou ještě bez potíží stát dvě lavice; střední díl se táhne přímo, je zcela vydlážděn modrým a bílým mramorovým kamenem a je tak prostorný, že každý může vidět kněze při jeho počínání u všech tří oltářů. Chóry jsou dva, jeden nad druhým, a velmi pevně zbudované, že spočívají na silných dřevěných sloupech; dolní chór je pro hudbu, horní pro lid. Hudební chór však může ještě kromě choralistů pojmout mnoho lidí. Vedle něho je ještě jedna malá kaple, nad níž je úzký chór, upravený toliko pro vrchnostenské úředníky. Sakristie je klenutá a těsně přiléhá ke kostelu, je rovněž velmi prostorná a ze všech stran pevná a nedobytně uzamčená, protože v ní stojí skříň se 4 silnými zámky. Dále má kostel pevnou věž, která se zvedá vysoko nad kostel a je pokryta plechem. Kostel byl v roce 1600 vybudován tehdejší vlčickou vrchností Janem z Maltitz; jím bylo katolické náboženství zavedeno a dřevěná kaple, která sloužila dlouho předtím pro tehdejší pohanství, byla stržena a místo ní zřídil výše uvedený kostel a usadil zde katolického duchovního.
- b. Kostel byl vysvěcen roku 1747 panem Josefem Schubertem, tehdejším arciknězem ve Skorošicích, konsekrován byl však v roce 1749 jeho milostí knížetem biskupem ve Vratislavi Filipem Schafgotschem. Žádný jiný doklad není po ruce, než dosud žijící farníci, kteří sami byli při této slavnosti přítomni. Zakladatel a patron tohoto kostela byl, jak výše uvedeno, Jan z Maltitz, nyní však patronát po smrti posledního Františka z Maltitz v roce 1793 jeho milost kníže vratislavský Filip Schafgotsch převedl na sebe, což až dosud ještě zůstalo. Udržování leží předně na patronovi, za druhé na zdejší vrchnosti, za třetí na kostelu samotném. Při stavbách musí obec bezplatně vykonávat potřebné potažní a ruční práce. Tento kostel byl po vypuzení luteránů v roce 1600 filiálkou Skorošic, ale roku 1678 byl povýšen na farní a mateřský a od té doby zůstal v této kategorii. K tomuto mateřskému kostelu nyní náležejí dva filiální kostely – jeden v Nových Vilémovicích, druhý v Uhelné, kromě jedné veřejné a soukromé kaple. Veřejná se nachází ve Vojtovicích a byla dne 7. listopadu 1804 vysvěcena vysoce důstojným panem Janem Rotterem, knížecím biskupským konsistorním radou a komisařem ve Frývaldově, a v ní může podle libosti nynější pan farář ve Vlčicích číst mše. Soukromá kaple je v obci Dolní Valteřovice /Dolní Les/.

- c. Pod kostelem se nachází hrobka, v níž leží někteří páni z Maltitz.
- d. Kolem kostela je hřbitov, obehnaný pevnou zdí; jeho udržování leží na kostelu a na farnících.

II. O oltářích a vnitřním zařízení kostela

- a. V tomto kostele se nacházejí čtyři oltáře. Hlavní oltář s obrazem sv. Bartoloměje, který je stínový obraz, jméno malíře není známo. Druhý oltář se jménem obrazu sv. Jana Nepomuckého, který vymaloval malíř Josef Schneider z Jánského Vrchu. Třetí oltář sv. Floriána, jehož malíř není znám. A čtvrtý oltář svatého Kříže, jméno jeho malíře je rovněž neznámé. Hlavní oltář je konsekrován, ostatní tři jsou obloženy oltářním kamenem a byly konsekrovány ve stejné době jako kostel.
  - b. Kazatelna je pevně a dobře vystavěna, pochází od starodávna, je dobře štafírovaná a ozdobena čtyřmi evangelisty a několika hlavami andělů.
  - c. Křtitelnice je nově vytesána z kamene, horní část, neboli poklop, byla v roce 1801 pěkně štafírovaná.
  - d. Zpovědnice jsou tři, jsou rovněž ještě dobré a k potřebě.
- Varhany jsou opraveny s tahem a roku 1800 byly pouze štafírovány. Lavice jsou zcela vyrobeny z dubových desek, v délce kostela je jich ve 4 dílech odděleně 46. Vedlejších lavic je 6, v kněžišti jsou 4. Na horním chóru je lavic 6 a na hudebním chóru 8.

III. O kostelním vybavení

Ze zlata, stříbra a klenoty:

- 1 stříbrné pozlacené ciborium – 2 libry 3 1/2 lotu
- 1 plechová postříbřená monstrance – 3 libry
- 1 stříbrná pozlacená monstrance – 4 libry 24 loty
- 1 měděné postříbřené ciborium – 2 libry 16 lotů
- 1 stříbrný pozlacený kalich s patenou – 29 lotů
- 1 stříbrný pozlacený kalich s patenou, 1 libra 4 loty
- 1 stříbrný pozlacený kalich s patenou – 28 lotů
- 1 stříbrná kadidelnice s lodkou – 1 libra 16 lotů
- 1 stříbrná mešní konvička s táckem – 28 lotů
- 2 stříbrné nádoby na svatý olej a křížmo – 4 loty
- 1 stříbrné pouzdro na hostie – 8 lotů
- 2 stříbrné nádoby – 2 loty
- 2 pateny k nemocným – 2 loty

Z cínu, mosazi a železa:

- 6 velkých mosazných oltářních svícňů po 8 librách 11 lotech – 59 liber 16 lotů
- 1 mosazný přestříbřený závěsný svícen – 29 liber 24 loty
- 1 velký mosazný závěsný svícen – 21 libra 16 lotů
- 1 mosazná kadidelnice s lodkou – 3 libry
- 12 mosazných nástěnných svícňů – 19 liber 16 lotů
- 1 plechová přestříbřená visací lampa – 5 liber 16 lotů
- 1 mosazná přestříbřená visací lampa – 6 liber 24 loty
- 4 měděné kotlíky na svěcenou vodu – 6 liber

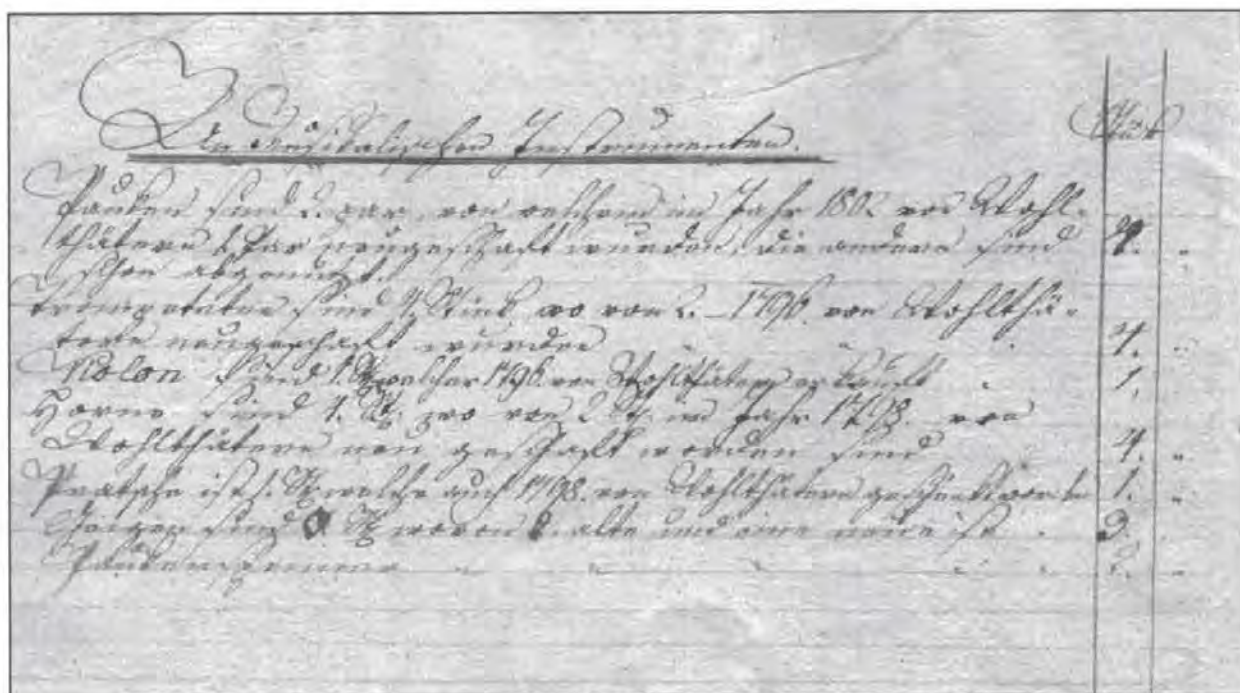
- 8 malých ručních zvonků - 5 liber
- 1 mosazný postříbřený pacifikál s několika kameny - 12 lotů
- 2 velké cínové nástěnné svícny - 58 liber
- 6 velkých cínových oltářních svícňů - 49 liber 28 lotů
- 6 prostředních cínových oltářních svícňů - 29 liber 48 lotů
- 6 malých cínových oltářních svícňů - 4 libry
- 1 křtící miska z cínu - 10 lotů
- 8 mešních konviček z cínu - 5 liber 24 loty
- 2 pouzdra na hostie z cínu - 24 loty
- 1 umyvadlo a kropička z cínu - 6 liber 16 lotů
- 1 láhev na víno z cínu - 1 libra 16 lotů
- 1 soudek na sůl z cínu - 5 lotů
- 1 křtící džbáněk z cínu - 2 libry 16 lotů
- 5 džbánek na květiny z cínu - 3 libry 24 loty
- 1 železo na pečení hostií - 1 libra 24 loty
- 2 železa na vypichování hostií - 18 lotů
- 3 závěsné zámky k velkým skříním
- 3 železné hmoždíře s tloukem - 7 lotů
- 2 nůžky na knoty

Interiér kostela ve Vlčicích, před r. 1914 (SOkA Jeseník)

Ornáty, pluviály a kasule:

- 1 zcela nový ornát z bílé látky, kříž ze zlata /našitý/ s kasulemi, dalmatiky s pluviálem s dobrou zlatou portou
- 1 žlutá látková kasule s dobrou stříbrnou portou
- 1 hnědobílá kasule z hedvábí s dobrou stříbrnou portou
- 1 bílá zlatem ozdobená kasule s dobrou stříbrnou portou
- 1 zelená látková kasule s poloviční stříbrnou portou
- 1 zelená kasule se zlatými květy a zlatou portou
- 1 zelená látková kasule s leonskou portou
- 1 bílá kasule rozličných barev s leonskou portou
- 1 modrá kasule se zlatými květy a zlatou portou
- 1 modrá kasule z látky s leonskou portou
- 1 červená kasule s leonskou portou
- 1 bílá hedvábná kasule s leonskou portou
- 1 černá sametová kasule s leonskou portou
- 2 černé látkové kasule s leonskou portou
- 1 starší bíločervená kasule s leonskou portou
- 1 bílá kasule s červeným křížem
- 1 látkový pluviál se stříbrnou portou
- 1 starší bílý hedvábný pluviál starý s leonskou portou
- 1 starší pluviál s leonskou portou
- 1 starší černý pluviál s leonskou portou
- 1 starší modrý pluviál s leonskou portou
- 6 ministrantských komží z látky

Z inventáře farního úřadu Vlčice, 1804 (SOkA Jeseník)

- 10 ministrantských komží ze sukna
- 6 černých ministrantských komží
- 8 oltářních polštářů
- 1 dobré vélum se zlatými krajkami
- 1 starší vélum
- 1 červené sukno na stupínky
- 6 modrých a červených oltářních pokrývek
- 2 přikrovy
- 2 přikrovy pro děti
- 1 pláštík na ciborium ze stříbrné látky
- 2 starší pláštíky na ciborium z látky
- 2 červená cingula
- 2 bílá cingula
- 2 černá cingula
- 1 zelené cingulum
- 1 modré cingulum

Kostelní knihy, obrazy a sochy:

- 4 velké misály, z nichž 1 je zapůjčen v kostele v Uhelné
- 3 misály pohřební
- 2 agendy
- 2 knihy k nemocným
- 4 účetní knihy
- 6 rejstříků ke křtům, sňatkům a úmrtím
- 1 evangelium
- Celá křížová cesta, jeden mariánský obraz nad sakristií a 5 vyřezávaných a dobře štafirovaných soch v životní velikosti: sv. Anny, sv. Matky Boží, sv. Hedviky, sv. Valentina a sv. Josefa, které všechny stojí ve vyhloubených stěnách kostela
- 5 vyřezaných krucifixů
- 6 vlajek různých barev
- 1 kříž k pohřbům
- 9 kanonických tabulek
- 1 velká skříň se železným pobitím
- 1 skříňka k úschově vosku
- 2 menší skříňky
- 3 máry
- 1 míšek na almužny
- 2 dřevěná pouzdra na hostie
- 6 dřevěných ministrantských židlí
- 1 klekátko
- 3 kropáče

Ostatní vybavení:

- 1 velký zvon s nápisem: O Saltata Maria mater gratiae ora pro nobis mei soer detai undenuati IX 9 A - 4 centnýře
- 1 prostřední zvon s nápisem: Ich Adam Schraub, goss mich durchs feuer, floss d. 30. August 1618 - 3 centnýře
- 1 malý zvon s nápisem tak jako na druhém: Gebrüder v. Maltitz - 2 centnýře
- 8 malých ručních zvonků - 6 liber

Hudební nástroje:

- 2 páry tympánů, z nichž v roce 1802 byl jeden pár nově opatřen dobrodinci, druhý pár opotřebovaný - celkem 4 kusy
- 4 trubky, z nichž byly 2 opatřeny nově dobrodinci v roce 1796
- 1 violon, který byl též nově opatřen v roce 1796 dobrodinci
- 4 horny, z nichž dvoje byly nově opatřeny v roce 1798 dobrodinci
- 1 bráč /altová viola/, který byl též v roce 1798 darován dobrodinci
- 3 housle, z nich 2 staré a 1 nové
- 2 napínače k tympánům /Paukenspenner/

Farní archiv

- a. /žádné/ listiny ke zřízení a dotacím kostela a benefícia
- b. /žádné/ listiny a akta týkající se právních záležitostí benefícia
- c. 1 rejstřík desátků
- d.1 příznání neboli fase příjmů benefícia pro informaci nástupce v úřadě
- e. 1 příruční stará farní kniha
- f. 10 matrik včetně rejstříků a předepsané knihy ohlášek
- g. 2 sbírky zeměpanských zákonů včetně indexu
- h. 1 kniha nařízení ordinariátu
- i. 1 kniha zbožných nadací
- k. 4 knihy kostelních účtů včetně pokladny
- l. 1 účetní kniha chudinského ústavu
- m. všechny spisy týkající se duchovní správy jsou uspořádány ve fasciklech a poznamenány v repertáři

Vlčice 9. listopadu 1804, Filip Rotter, farář

Veřejná kaple ve Vojtovicích

I.

Tato oratoř byla postavena zděná a klenutá obcí, jež je jejím zakladatelem.

II.

Oltář, který je zděný a opatřený obrazem Nanebevzetí Panny Marie. Malíř je Josef Schneider z Jánského Vrchu. Tento oltář je opatřen jedním portákem, který byl zapůjčen z vlčického farního kostela s podmínkou, že bude-li opatřen nějaký jiný, bude opět vrácen. Lavice jsou zde dvě po straně.

III.

Vybavení:

1 měděný pozlacený kalich s patenou - 1 1/2 libry

1 mešní konvička s táckem - 2 libry 10 lotů

Ornáty a kasule:

1 kasule z vlněné látky, červené a bílé, se žlutými prýmkovými tkanicemi

Kostelní prádlo:

1 lněná alba

1 humerál

1 utěrka

1 ručník

1 korporál

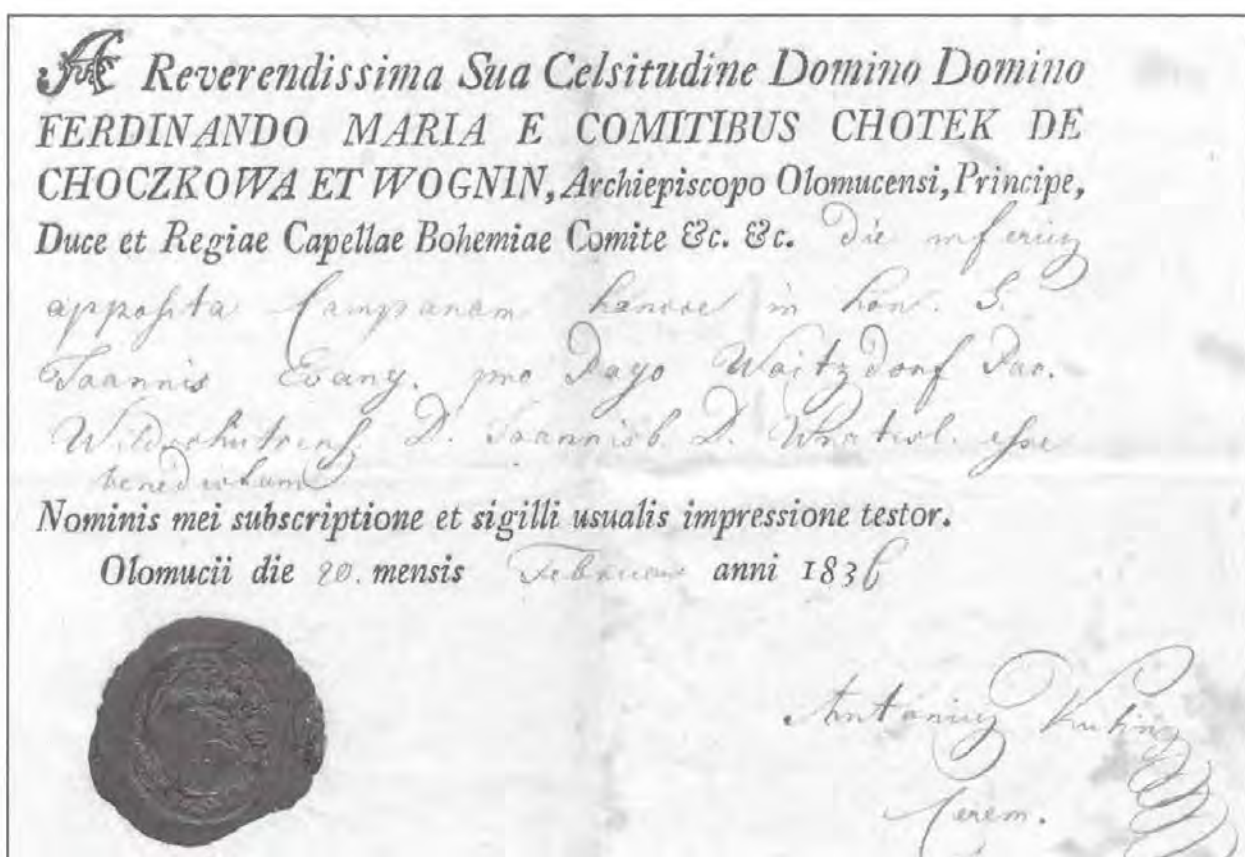
2 vlajky, jedna nová a jedna stará

Ostatní vybavení:

1 zvon ke cti sv. Floriána a Jana Nepomuckého, odlitý v Olomouci roku 1765 s nápisem „Wolfgang Schraub goss mich“ - 80 liber

1 ruční zvonek - 17 lotů

Filip Rotter, farář

Vojtovice - svěcení zvonu (SOkA Jeseník)

Usídlení a konsolidace řecké menšiny na Jesenicku

Romana Vyvialová

Jesenicko bylo jedním ze tří původních okresů vybraných pro usídlení řecké politické emigrace, která se v Československu vytvořila po porážce řeckých komunistů v občanské válce na sklonku léta 1949.¹ Vedle okresu Krnov a Žamberk byla právě zde umístěna podstatná část řecké emigrace a Jeseník sehrál především v počátečním období usídlení a konsolidace řecké politické emigrace velmi důležitou roli.

Současné odborné zpracování tématu řecké politické emigrace v Československu je již poměrně obsáhlé. Značná pozornost je věnována zejména emigraci řeckých dětí, ale neschází ani zevrubné zpracování problematiky dospělých řeckých emigrantů.² Přesto však při bližším studiu chybí zpracování ryze regionálního rázu,³ které by si všímalo reality života řeckých emigrantů v místních objektivních podmínkách. A právě to je cílem této studie, která je založena především na studiu archivních pramenů⁴ a výběrové odborné literatury.

Výběr lokalit pro usídlení řecké emigrace

Pro usídlení řecké politické emigrace byly vybrány právě pohraniční okresy na severní Moravě, Jeseník a Krnov, a ve východních Čechách okres Žamberk s ohledem na požadavky Komunistické strany Řecka (KSŘ), které byly obsaženy v dohodě KSČ a KSŘ.⁵ Základním požadavkem řeckého komunistického vedení bylo vytvoření souvislých, čistě řeckých oblastí, které by byly pod přímou správou a řízením KSŘ. Tento základní požadavek korespondoval s přesvědčením KSŘ o brzkém návratu emigrantů po konečné porážce „monarchofašismu“ v Řecku. KSŘ kladla značný důraz na udržení kompaktnosti a koncentrace řecké emigrace. Souvislé řecké enklávy byly v těchto okresech umožněny díky právě proběhnuvšímu odsunu Němců a kvůli poměrně řídké hustotě osídlení.⁶ Dané lokality vyhovovaly také se zřetelem ke svému zemědělsko - pasteveckému charakteru podhorských oblastí. Řečtí emigranti z 90 % pocházeli z řad venkovského obyvatelstva severního a severozápadního Řecka, tvořeného z velké části horskými masívy. Tyto lokality tedy alespoň částečně připomínaly původní domov nových osídlenců.⁷ O tom, že byly vybrány tyto pohraniční okresy, rozhodlo však více okolností. Všechny tři okresy byly poměrně izolované od městských center a větších komunikačních uzlů, ve vzdáleném, ale přitom relativně bezpečném pohraničí v nevelké vzdálenosti od hranic Polska. Ve všech třech regionech navíc existoval větší počet zcela nebo částečně opuštěných vesnic a obcí, do nichž bylo možno s relativně nejmenšími komplikacemi soustředit větší skupiny nových obyvatel.⁸

V každém z okresů bylo vybráno několik obcí, které byly spojeny v tzv. oblasti.⁹ V případě jesenického okresu byly vybrány čtyři oblasti - první oblast zahrnovala vesnici Horní Údolí, druhá oblast obce Petrovice, Hraničná a Kamenná, do třetí oblasti náležely obce Zálesí a Travná a čtvrtá oblast byla tvořena vesnicemi Nové Vilémovice, Červený Důl, Hraničky a Hřibová.¹⁰ Především poslední tři uvedené oblasti vyhovovaly požadavkům KSŘ na izolovanost oblastí řeckého osídlení, jelikož leží mimo hlavní komunikační trasy při polském pohraničí v západním cípu javornického výběžku. Jedná se o oblasti v nadmořské výšce pohybující se

od 400 do 700 metrů nad mořem, vhodné hlavně pro chov dobytka a zemědělství. Pro první oblast Horního Údolí, která leží nedaleko Zlatých Hor, je typické především lesní hospodářství, méně již chov dobytka, poněvadž oblast je oproti ostatním výše položená. V tomto ohledu je nejasná specifikace první oblasti řeckého osídlení pouze na obec Horní Údolí, ačkoliv z pozdějšího vlastního průběhu osidlování je patrné, že Řekové byli umístěni také do nedalekých obcí – do Dolního Údolí, Ondřejovic a na Rejvíz.¹¹ Původně bylo navrhováno i osídlení obce Heřmanovice, ale z bezpečnostních důvodů se od toho upustilo. Obec byla částečně osídlena Čechy a Slováky, ale především zde vede hodně frekventovaná silnice.¹²

Příprava na usídlení řecké politické emigrace a její finanční i materiální zajištění bylo na regionální úrovni v kompetenci vybraného okresního zmocněnce, který byl odpovědný ministerstvu práce a sociální péče (MPSP) a měl k dispozici místní zmocněnce podle počtu obcí a také nevelký počet technických sil k úspěšnému dokončení adaptačních prací.¹³ V případě okresu Jeseník byl na danou funkci vybrán okresní zmocněnec Otto Koubek. Celou akci zabezpečoval ve spolupráci se třemi pracovníky ONV Jeseník.¹⁴

Pro adaptační práce a nejnnutnější úpravu objektů pro řecké uprchlíky byla řeckou samosprávou vybrána brigáda 159 Řeků.¹⁵ Jednotlivé pracovní skupiny byly transportovány včetně základních osobních potřeb a pracovního náčiní do určených okresů 22. září 1949. Ke každé pracovní skupině byli přiděleni tři tlumočníci, kuchařky a místní zmocněnec, který se zodpovídal okresnímu zmocněnci a tvořil jakousi spojkou mezi Řeky a československými úřady.¹⁶ Pracovní skupiny měly v co nejkratším období připravit domy 1. kategorie, tedy nej-

Řecké děti po příjezdu do ČSR (reprofoto)

méně poničené, vývařovny, prodejny a objekty určené pro hromadné používání tak, aby zde mohli být přesunuti Řekové ze sběrných středisek a tato byla připravena pro příjem dalších transportů ze zahraničí.¹⁷

Většina domků určených pro Řeky byla v hrozném stavu. Objekty nebyly delší dobu udržované. Co si Němci neodvezli, vyrabovali různí zlatokopové nebo místní novoosídlenci. V některých domcích chyběl základní inventář – stoly, židle, postele a skříně. Okresní zmocněnec musel také zařídit, aby byly ve všech objektech k dispozici fungující kamna a do začátku alespoň trochu topiva.¹⁸ V každé obci měla být také zřízena prodejna konzumního družstva a zpočátku i hromadná vývařovna.

Celkem bylo zvažováno, že v okrese Jeseník lze umístit přibližně 2 000 řeckých přistěhovalců.¹⁹ Původně byla pro okres Jeseník stanovena hranice 2 400 osob řeckého původu, avšak upustilo se od opravy a vyčištění objektů tzv. třetí kategorie v počtu 31 dům pro velké investice a ztrátu času.²⁰

okres Jeseník		
1. oblast	Horní Údolí	500 osob
2. oblast	Petrovice	350 osob
	Hraničná	
	Kamenná	
3. oblast	Zálesí	350 osob
	Travná	300 osob
4. oblast	Nové Vilémovice	500 osob
	Červený Důl	
	Hraničky	
	Hřibová	
celkem v okrese:		2000 osob

*Tab. 1. Předpokládaná kapacita osídlení v jednotlivých oblastech regionu.*²¹

Z uvedené tabulky, která nám dokládá možnosti rozmístění Řeků v rámci okresu Jeseník, vyplývá, že byla zjevná snaha koncentrovat řecké osídlení především v javornickém výběžku. Tento kraj byl vhodně vzdálený od hlavních komunikací a větších městských celků a vyhovoval zcela požadavkům KSŘ. Je však nutné se zamyslet, jak mohly mnohé obce, např. Zálesí či Travná, pojmout tak velký počet řeckých emigrantů. V blízkosti se nenacházela takřka žádná možnost zařazení do zaměstnání, nabízela se pouze práce v zemědělství. Především s ohledem k současné velikosti daných obcí je zarážející počet předpokládaných řeckých přistěhovalců.²² Naopak v archivních pramenech centrální proveniencie není vůbec zmiňována obec Rejvíz, kde žila podle některých pramenů a výpovědí poměrně početná řecká komunita, čítající přibližně 100 a více osob.²³ Tato obec není zahrnuta ani do 1. oblasti řeckého osídlení v Horním Údolí, poněvadž by posléze celkový počet Řeků této oblasti přesáhl číslo 600.²⁴ Musíme vyloučit také pozdější přesun Řeků na Rejvíz, jelikož se zde Řekové usídlili před Vánoci 1949.²⁵

Přesun Řeků ze sběrných středisek do jednotlivých oblastí okresu byl vzhledem k narůstajícím možnostem usídlení v opravených domcích postupný. K 27. září 1949 byly připraveny

domky k okamžitému nastěhování celkem přibližně pro 800 osob.²⁶ Sběrné středisko Lešany odeslalo 17. října 1949 do okresu Jeseník první transport v počtu 597 osob.²⁷ Tyto byly rovnoměrně rozmístěny do všech uvedených oblastí s výjimkou obce Horní Údolí, kde dosud pokračovaly adaptační práce. Každý z řeckých přistěhovalců si s sebou vzal suchou stravu na dva dny, prostěradla, 3 kusy přikrývek a 1 500 Kčs na úhradu osobních potřeb.²⁸ O něco později, 24. a 25. října 1949, k nim přibylo asi 450 osob ze středisek Mikulov a Svatobořice.²⁹ Počátkem dalšího roku, 11. ledna 1950, byl proveden další hromadný přesun Řeků ze střediska Lešany. Konečnou stanicí vypravených vlakových souprav byla nádraží v Javorníku a Zlatých Horách.³⁰ Spolu s menšími přesuny skupin Řeků a jednotlivců³¹ bylo v lednu 1950 dosaženo celkového počtu 2 020 řeckých uprchlíků, z toho v Horním Údolí 508 osob, v Petrovicích 399 osob, v Zálesí a Travné dohromady 619 osob a v Nových Vilémovicích a přilehlých obcích 494 osob.³² Uvedené počty řeckých emigrantů tedy odpovídají původním předpokladům a dá se tedy konstatovat, že organizace usídlení řecké politické emigrace na Jesenícko proběhla dobře a podle původních plánů. Později zařazováním Řeků do zaměstnání a vzhledem k nestálým migracím při shledávání rodin docházelo k úbytku Řeků v jeseníckém okrese.

Je však důležité konstatovat, že ve srovnání s dalšími okresy byla pro Jesenícko určena největší koncentrace řecké emigrace.³³ To již samo o sobě předurčovalo okres Jeseník k vedoucí úloze řecké emigrace v Československu, alespoň v počátcích jejího formování. Poloha okresu za hradbou hor a přírodní podmínky nejlépe odpovídaly zmiňovaným požadavkům KSŘ. Navíc Jesenícko leží ve středu mezi žambereckým a krnovským okresem.

Správa řecké emigrace

V souladu s výchozím ujednáním mezi vedoucími představiteli KSC a KSŘ, že řecká komunita v Československu dostane možnost organizovat a řídit svůj život do značné míry

Řecké děti v české třídě (reprofoto)

samostatně, začaly být ve třech základních okresech neprodleně po příjezdu prvních osídlenců vytvářeny orgány řecké samosprávy (tzv. Výbory emigrantů z Řecka – EPE – *Epitropi prosfygon tis Elladas*).³⁴

Ústřední řecká samospráva, v mnohých pramenech označována také jako Řecký komitét, byla zřízena na podzim roku 1949 jako vlastní řecký orgán, zabezpečující veškeré potřeby a zájmy řecké komunity v Československu. Ve všech okresech a oblastech, kde se řečtí emigranti nacházeli, byly ustaveny okresní nebo místní samosprávy.³⁵ Tyto orgány byly podřízeny ústřední samosprávě, která měla své sídlo v Jeseníku a zpočátku 7 jmenovaných členů.³⁶ Velkou roli v ustavování ústřední i místních samospráv sehrál člen vedení KSŘ Miltiadis Porfyrogenis, který platil v exilovém ústředí strany v Bukurešti za odborníka na „československé záležitosti“³⁷ a který osobně vybral členy ústřední samosprávy. Pro každou oblast v okrese byl jmenován politický, bezpečnostní a hospodářský vedoucí.³⁸ Takto vytvořená, tříčlenná místní samospráva měla být ve funkci stvrzena Porfyrogenisem a fungovala do řádné volby členů samospráv. Místní samosprávy tvořily bezprostřední pojitko mezi vlastní řeckou emigrací a československými úřady, které se podílely na Řecké akci. V jesenickém okrese byly zřízeny místní samosprávy v Nových Vilémovicích, Travné, Horním Údolí, Zálesí, Červeném Dole, v samotném Jeseníku sídlila okresní a ústřední samospráva.³⁹

Pro sídlo ústřední řecké samosprávy byla vybrána ne příliš vhodná budova ve Fučíkově ul., č. p. 33, v Jeseníku. Její vybavení bylo prosté, pouze starým nábytkem. Po dlouhém vyjednávání s ONV Jeseník byl stávající objekt nahrazen vhodnější budovou č. p. 72. Samospráva a také výbor KSŘ, EVOPu a EPONU⁴⁰ se sem přestěhovaly 1. února 1952. V tomto ohledu je příhodné zmínit zajímavost, dokládající poněkud samolibé jednání samosprávy. Místní ná-

První řecký soubor v Jeseníku (reprofoto)

rodní výbor nabídl samosprávě budovu hotelu u nádraží, která by byla pro její účely výhodná, jelikož zahrnuje velkou restauraci a v podkroví by bylo možné zařídit pokojíčky pro případné návštěvy. Samospráva ji však odmítla s odůvodněním, že je objekt nevhodně položen a vzdálen od centra města asi 15 min pěší chůze.⁴¹

Hlavním úkolem řecké samosprávy bylo pomáhat úseku Řecká akce při MPSP a v součinnosti s orgány veřejné správy provádět péči o řecké emigranty po stránce sociálního a hmotného zabezpečení, péči o děti, invalidy a přestárlé osoby, výchovu odborně školeného dorostu, zařazování do práce a spolupráci po stránce kulturní a společenské.⁴² V zásadě řecká samospráva shromažďovala požadavky řecké komunity, jejich provedení a plnění bylo úkolem československých úřadů. V praxi vzájemná spolupráce fungovala tak, že řecká komunita vznesla prostřednictvím své samosprávy určitý požadavek okresnímu zmocněnci, který se ho podle svých možností snažil splnit nebo jej předal jiným kompetentním úřadům.⁴³ Úkolem samosprávy byla také řádná evidence řeckých emigrantů, která však po celou dobu fungování nebyla provedena dostatečně a v úplnosti.⁴⁴ Řecká samospráva také kontrolovala chod řeckých dětských domovů a jiných sociálních ústavů, školní docházku a výuku řeckých dětí.⁴⁵

Veškeré finanční náklady, osobní i věcné, hradila Ústřední řecká samospráva ze svých prostředků, získaných stanovenými povinnými příspěvky zaměstnaných Řeků. Mnohdy byly tyto příspěvky v řadě podniků sráženy přímo ze mzdy.⁴⁶ Nejčastěji jsou uváděny 3 % z výdělku všech zaměstnaných řeckých emigrantů, které přecházely ve prospěch samosprávy. Ale v pramenech se uvádí také 4 % srážka z platu.⁴⁷ Tento odvod byl povinný pro všechny řecké zaměstnance až do dubna 1951, kdy byl změněn na dobrovolný.⁴⁸ Poněkud kuriózním příkladem hospodaření řecké samosprávy byla chystaná „vánoční nadílka“, kterou řeckým emigrantům připravil před Vánoci roku 1949 okresní zmocněnec Otto Koubek. Samospráva si přála, aby peníze byly předány jí a že nadílku obstará sama. Celkem bylo předáno 57 750 Kčs, tedy 50 Kčs na osobu. Bohužel již neexistují doklady o tom, zda se uvedené peníze k samotným emigrantům dostaly. Dá se předpokládat, že tento finanční obnos byl „vánoční nadílkou“ pouze pro vyvolené a k lidem, kteří jej opravdu potřebovali, se nedostal.⁴⁹

Jak již bylo uvedeno, ústřední samospráva měla původně sedm členů, jmenovaných Porfyrrogenisem. Pro její řádné fungování však bylo příhodné, aby její členové byli voleni. K volbě došlo na konferenci zástupců samospráv řecké politické emigrace, konané ve dnech 7. a 8. ledna 1950 v Jeseníku. Hlavní úkol této konference byl splněn potud, že dal řecké emigraci nově zvolené vedení v počtu 21 členů a 5 náhradníků. Předsedou ústřední samosprávy byl zvolen Georgios Grivas, vlastním jménem Georgios Karamichos.⁵⁰ Volby měly být každoročně opakovány. Ve všech okresech a oblastech byli zvoleni zástupci trvalých okresních a místních samospráv. S narůstající agendou počet členů samosprávy postupně vzrůstal. Ke dni 23. 12. 1950 měla ústřední řecká samospráva již 30 členů. Počet řeckých obyvatel Jeseníku tak spolu s jejich rodinnými příslušníky narostl na začátku roku 1951 na již poměrně nepřehlédnutelné číslo 69 osob.⁵¹ V této době se však požadavky KSŘ na izolované umístění řeckých emigrantů zdály vzhledem k mezinárodněpolitické situaci a ke konsolidaci režimu v Řecku neopodstatněné a docházelo tak k rozptylu řecké emigrace v rámci celého okresu i republiky.

Již první konference řeckých samospráv v lednu 1950 konstatovala, že samospráva nepracuje uspokojivě a jednotně a má mnoho nedostatků. Světlou výjimkou v tomto směru byla spolupráce řecké samosprávy s okresním zmocněncem za okres Jeseník, která byla hodnocena jako velmi dobrá.⁵² Další vývoj její nesprávné fungování jenom potvrzoval. Samospráva se

utápěla v byrokratických malichernostech, své povinnosti plnila liknavě a chaoticky. Nezískala si potřebnou autoritu u řecké emigrace a vydávala své vlastní pokyny a instrukce, které byly v rozporu s činností československé veřejné správy.⁵³ Je však nutné podotknout, že nám chybí vyjádření druhé strany, tedy řecké samosprávy, k fungování spolupráce s příslušnými československými orgány. Kritice neunikl ani způsob financování ústřední řecké samosprávy, na který dopláceli zejména samotní přistěhovalci.⁵⁴ Ke zlepšení jejího fungování nepomohly ani personální změny ve vedení, když byl Georgios Grivas nahrazen v červnu 1951 Apostolosem Valsamisem.⁵⁵

Výtek z československé strany nezůstala ušetřena ani skutečnost, že řecká samospráva byla formálně oddělena od politického vedení řecké emigrace a měla tedy mít na starost čistě hospodářské a sociální záležitosti a problémy řeckých uprchlíků.⁵⁶ I přesto si KSŘ ponechala prostor pro kontrolu a vliv na orgány samosprávy prostřednictvím mnoha jejích členů, kteří byli současně funkcionáři strany. Možnou příčinou tohoto rozhodnutí byl fakt, že samospráva se starala o potřeby veškeré, ve své většině nestranické řecké emigrace. Nebylo tedy v jejich silách důsledně politické působení. Naopak stranická organizace KSŘ mohla rozvíjet celé své působení ve prospěch „politického uvědomění řeckých přistěhovalců.“ Politické vedení řecké emigrace, v čele s funkcionářem strany Georgisem Kutsomarkosem, mělo taktéž sídlo v Jeseníku, dokonce ve stejné budově, tudíž vzájemné působení bylo velmi silné.

Se stále se nelepšící situací ve fungování řecké samosprávy byly její kompetence stále více omezovány, až nakonec byla ústřední samospráva jako placený orgán k 1. únoru 1953 zrušena. Její agenda přešla na nově zřízenou pobočku Sociálního odboru Československého Červeného kříže v Jeseníku, který měl napříště řešit pouze záležitosti řecké emigrace jako celku. Individuální problémy si měli Řekové vyřizovat na úřadech sami, bez zprostředkování samosprávy.⁵⁷ Možným důvodem k ukončení fungování řecké samosprávy byl fakt, že s ohledem na politickou situaci v Řecku se návrat do vlasti stával spíše snem a nebylo tedy nutné příliš izolovat řeckou komunitu od okolního dění. Řecká samospráva v Jeseníku fungovala pro tři základní okresy, avšak s postupným rozptylem řecké komunity v rámci celého Československa ztrácela své opodstatnění.

Hlavním přínosem působení ústřední řecké samosprávy i stranického vedení KSŘ v Jeseníku byl rozmach politické činnosti ve městě. V Jeseníku se konala řada mimořádných celostátních konferencí, porad a aktivů nižších složek samosprávy a stranické organizace. Volba Jeseníku jako centra politické i hospodářské práce řecké komunity padla s ohledem na bezpečnostní požadavky. Praha či jiné velké město se nezdála být dostatečně utajena před možnými „prozápadními špionážemi.“ Umístění centra řecké emigrace právě v Jeseníku se stalo jakýmsi přirozeným důsledkem vzhledem k velké koncentraci řeckých uprchlíků a poloze jesenického okresu mezi dalšími centry řeckého osídlení. Celostátních konferencí a porad se účastnili také významní představitelé a zástupci ÚV KSČ a Mezinárodního oddělení ÚV KSČ. Své konference zde pořádaly stranická organizace KSŘ, zástupci řeckých samospráv, zástupci EPONu, organizace řecké mládeže, a jiné organizace.⁵⁸ Jeseník tak vešel v obecnou známost nejen mezi řeckou emigrací. Zvýšený zájem o tento zapomenutý kout Československa s sebou přinesl, zdá se, také finanční a hospodářské investice. Mimořádné politické události pomohly také rozmachu kulturního a společenského života v Jeseníku. Sloužily k prezentaci kultury a tvořivosti řeckých přistěhovalců a později k upevňování vzájemných vztahů mezi Čechy a Řeky. Velký úspěch měly řecké pěvecké a taneční soubory, zvláště pak ty dětské.

Z uvedeného je patrné, že, ačkoliv ústřední řecká samospráva nepracovala zcela dobře a fungovala omezenou dobu, přinesla Jesenicku a zejména samotnému městu Jeseník jistý společenský a kulturní rozmach a politickou prestiž. Tento status sice Jeseník opět ztratil, znamenal však dočasné oživení regionu.

Řecká tiskárna v Bukovicích a časopis Agonistis

Hlavním tiskovým orgánem politického vedení řecké emigrace byl časopis s příznačným názvem Agonistis, tedy v překladu Bojovník. Rozhodnutí o jeho vydávání padlo již na první konferenci představitelů základních organizací KSŘ, která se konala 28. a 29. prosince 1949 v Jeseníku.⁵⁹ Časopis vycházel od roku 1950 původně jednou týdně v rozsahu čtyř stran a v nákladu 2 500 výtisků. Později byl ve stejném rozsahu vydáván dvakrát týdně ve zvýšeném nákladu 3 000 výtisků.⁶⁰ Časopis byl vydáván v řeckém jazyce, pouze jedna strana byla tištěna v makedonštině.

<p>ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ 19 Αύγουστου 1966</p>	<p>ΑΓΟΝΙΣΤΗΣ</p> <p>Χρόνος ΙΖ' - 'Αρ. φύλλου 17 (913) Τιμή φύλ. 40 halēřů</p>
<p>ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ ΤΟΥ ΠΓ ΤΗΣ ΚΕ</p>	
<p>Ἡ πολιτική κρίση στὴν ὁποία ἔμπασε τὴ χώρα μας τὸ βασιλι-</p>	<p>ΤΟΥ ΚΚΕ</p> <p>ρεῖ παρὰ νὰ ἔχει ἀλέθριες συνέ- πειες γιὰ τὴ χώρα μας, καὶ δημι-</p>

Hlavička novin Agonistes (reprofoto)

Redakce časopisu sídlila ve stejné budově jako ústřední samospráva ve Fučíkově ulici v Jeseníku. Zprvu měla redakce Agonistisu pět zaměstnanců a jejím odpovědným vedoucím a šéfredaktorem byl Grigoris Barbajanis. Tři redaktori byli určeni pro řeckou část listu a jeden pro makedonskou část.⁶¹ Posléze v redakci pracovalo celkem sedm zaměstnanců, šéfredaktor, 4 redaktori pro řeckou část a dva pro makedonskou část časopisu.⁶²

Obsahem časopisu měly být podle vyjádření Miltiadise Porfyrogenise zprávy o životě emigrantů, o jejich problémech a činnosti a kulturním a společenském životě. Časopis se měl také věnovat problematice současného i minulého boje za „demokratické“ Řecko a informovat o dění ve vlasti. Součástí měly být také drobné články a stati o řeckých i cizích spisovatelích, různé satirické příspěvky, diskuze o konkrétních otázkách pokládaných čtenáři, apod. Důležitá byla srozumitelnost a čtivost listu, jelikož mnoho řeckých uprchlíků neumělo v mateřském jazyce číst vůbec nebo jen částečně. Zajímavostí však je, že alespoň v počátečním období z bezpečnostních důvodů neměly být uváděny názvy obcí, kde emigranti bydleli.⁶³

Československé úřady neměly přesnou představu o skutečném obsahu a dostatečnou kontrolu nad vydáváním časopisu, ačkoliv jim bylo každé číslo předáváno se stručným výtahem z jednotlivých článků v ruském jazyce. Podle těchto stručných indicií však byla úroveň časopisu hodnocena velmi dobře.⁶⁴ V tomto směru musíme dané pozitivní hodnocení chápat z hlediska stranické a socialistické výchovy. Původně neměl být časopis prezentován jako tiskový orgán KSŘ, nýbrž jako masový časopis určený všem emigrantům, tedy vesměs politicky

pasivním lidem.⁶⁵ Přesto se z něj postupem doby stal hlavní propagátor socialistických idejí a jako takový jej chápali lidé zainteresovaní do Řecké akce.

Časopis byl tištěn ve speciálně k tomu zřízené řecké tiskárně v Bukovicích nedaleko Jeseníku. Bohužel z písemných pramenů není známá přesná lokace řecké tiskárny. Strojní zařízení tiskárny pocházelo z Krnova a dodání typů pro řecký jazyk bylo vyjednáno s Polygrafii. Tiskárna byla dovybavena vším potřebným a uvedena do provozu již na konci roku 1949.⁶⁶ Počet zaměstnanců tiskárny se neustále měnil a v pramenech je uváděn různě, od 10 do 14 zaměstnanců. Důvodem značné fluktuace byla skutečnost, že tiskárna byla využita přibližně z 50 %, což se projevilo jednak ve vysoké provozní režii a jednak v poměrně nízkých platech zaměstnanců. Není tedy divu, že vzhledem ke své kvalifikovanosti tito pracovníci často ze zaměstnání v tiskárně odcházeli. Ředitelem tiskárny byl Čech, pan Gali.⁶⁷ Ostatní zaměstnanci byli Řekové nebo Makedonci. Spolu s redaktory Agonistisu byli všichni zaměstnanci podniku Svoboda – Rudé Právo a také veškeré náklady na jesenickou tiskárnu neslo vydavatelství Rudého práva. Měsíční náklady na vydávání časopisu činily 48 000 Kčs.⁶⁸

Agonistis měl být distribuován do všech okresů, obcí a středisek emigrantů. Zároveň měli ve všech oblastech řeckého osídlení fungovat korespondenti časopisu, kteří měli informovat redakci o životě a problémech uprchlíků.⁶⁹ Tito korespondenti nebo dopisovatelé časopisu však příliš nefungovali nebo možná ani neexistovali, neboť podle jedné ze zpráv o řecké emigraci psali všechny články pouze redaktori. Časopis tak byl jakoby odtržen od života Řeků v Československu a nedával jim prostor k vyjádření se k okolnímu dění.⁷⁰

Kromě Agonistisu byl v řecké tiskárně tištěn časopis „To Deltio Mas“, který byl věnován aktuálnímu dění. Tento časopis měl charakter jakýchsi zpráv a byl vydáván pouze v řeckém jazyce o dvou stranách a v nákladu 2 800 výtisků. Náklady na jeho vydávání nesla sama řecká samospráva.⁷¹ Zajímavostí v tomto ohledu je, že o povolení vydávat časopis To Deltio Mas nebylo u československých úřadů vůbec žádáno a časopis byl alespoň zpočátku vydáván bez souhlasu ONV Jeseník i Ministerstva informací a osvěty.⁷² Samospráva zřejmě nepovažovala za důležité československou stranu o tomto informovat. Příležitostně zde byly tištěny různé propagační materiály, brožury se zásadními politickými projevy, apod.

Zdravotní stav emigrantů a péče o něj

Zajištění dostupné zdravotní péče řeckým přistěhovalcům bylo nejnutnějším a nejaktuálnějším požadavkem řecké samosprávy. Mnoho řeckých utečenců bylo po dlouhotrvající občanské válce a strastiplné cestě do Československa ve velmi špatném zdravotním stavu. Prvotní lékařská péče byla řeckým emigrantům poskytnuta po příjezdu ještě ve sběrných stanicích. Velké množství chronicky nemocných osob, invalidů, nemocných TBC a dočasně churavějících přistěhovalců bylo přerozděleno do jednotlivých, předem určených nemocnic, sanatorií a zdravotních středisek. Například pro chronicky nemocně byla určena nemocnice v Prešově, pro invalidy bylo zřízeno středisko v Piešťanech, přestárlé a chronicky nemocné osoby byly soustředěny ve Svatobořicích, pro umístění invalidů bylo zřízeno středisko v Těchoníně ve východních Čechách a pro tuberkulózní pacienty bylo vytvořeno rehabilitační středisko v Červeném Dole na Jesenicku.⁷³ Tyto osoby tak byly vyjmuty z vlastních transportů do vybraných okresů.

Přesto se na Jesenicko dostalo velké množství řeckých osídlenců ve špatném zdravotním stavu. Tuto skutečnost například ilustruje *Zpráva o zdravotním stavu řeckých obyvatel Horního Údolí*, kterou zadal vypracovat KNV v Olomouci.⁷⁴ Celkem zde bylo prohlédnuto a

lékařsky ošetřeno 380 osob. Většinou se jednalo o invalidy po střelných zraněních. Ve zprávě se praví, že „po stránce epidemiologické bylo zjištěno 15 podezřelých katarů spojivek, 10 případů stavu po trachomu (těžká infekční forma zánětu spojivek – pozn. autora), 5 svrabů, 3 kožní plisně, 2 podezření na LU, jedno podezření na malárii, 2 rekonvalescenti po spalnicích a 10 případů podezření na TBC.“ Takto rozmanitý soubor onemocnění a jiných postižení, zjištěný pouze v jediné oblasti řeckého osídlení, nám dává určitou představu o poměrně špatném zdravotním stavu Řeků v rámci celé emigrace. Nehledě na mnohá nedostatečně doléčená zranění z války. Také zde bylo spolu se svými rodinami umístěno určité množství starších osob, které vyžadovaly lékařský dohled a péči ze strany příbuzných. Byla tak zcela zjevná nutnost obstarat pro řecké uprchlíky dostupnou lékařskou pomoc.

Mnohé akutní případy onemocnění řešila okresní nemocnice v Jeseníku, případně v Šumperku, především v počátcích usídlování Řeků na Jesenicku.⁷⁵ Příležitostně byly také do jednotlivých oblastí vysílány lékařské brigády, které organizoval dr. Novák za spolupráce lékařů z Priessnitzova a Schrothova sanatoria.⁷⁶ Bylo však nutné s ohledem na předpokládaný počet Řeků umístěných na Jesenicko ustavit lékařskou péči přímo pro ně a řešit zdravotní otázku řecké emigrace komplexněji.

V případě osídlování žambereckého okresu je požadavek lékařské péče specifikován přesně. Místním zmocněncům bylo uloženo, aby ve spolupráci s řeckou samosprávou vyhledali vhodný pokoj v každé oblasti osídlení, který by byl vybaven nejnutnějšími pomůckami a základním zařízením.⁷⁷ Je dosti pravděpodobné, že také v případě jesenického okresu se zvažovalo vytvoření obdobné „ordinace“, kam by v určitých termínech dojížděl lékař.⁷⁸ Písemné prameny však o tom mlčí. Prvotním požadavkem bylo zřízení jakési řecké nemocnice v jesenickém okrese pro osídlence ze všech tří základních okresů.

Původně se zvažovalo umístit řeckou nemocnici s řeckým personálem přímo v Jeseníku,⁷⁹ ale nejspíš vzhledem k bezpečnostním rizikům a požadavkům KSŘ se od toho upustilo. Nakonec byla pro tento účel zajištěna jednopatrová budova v Javorníku, která byla na konci září 1949 shlédnuta zástupci ÚV KSČ a Ministerstva zdravotnictví a posouzena jako způsobilá.⁸⁰ Nemocnice, která byla určena pro řecké přistěhovalce všech tří základních okresů, měla kapacitu 30 – 35 lůžek. V podkroví bylo možné ubytovat lékaře a ošetrovatelský personál.⁸¹ Vybavení této nemocnice, nebo lépe řečeno ošetrovny, z velké části pocházelo z inventáře zrušené městské nemocnice v Javorníku.⁸² V pramenech není přesně určen počátek fungování řecké nemocnice po skončení stavebních úprav, je však pravděpodobné, že v polovině roku 1950 bylo zařízení již v provozu. Dokonce zde byli často ošetřováni čeští pacienti, které sem zasílala na doléčení přeplněná okresní jesenická nemocnice.⁸³ O dalším fungování řecké ošetrovny v archivních pramenech již není mnoho zmínek a ani nikdo z pamětníků neuvedl žádné bližší informace o jejím osudu.⁸⁴ Je však pravděpodobné, že společně s nutností asimilace a geografickým rozptylem řecké emigrace byli Řekové stále častěji umísťováni do československých zdravotnických zařízení a javornická ošetrovna ztratila své opodstatnění. Byla zrušena 1. února 1952.⁸⁵

Poněkud zvláštní poslání mělo zdravotní středisko v Červeném Dole nedaleko Uhelné. Tato obec byla původně zahrnuta do oblastí určených pro usídlení řecké emigrace. Avšak příznivé klimatické podmínky vedly ústřední řeckou samosprávu k tomu, že na jaře 1950 začala umísťovat v Červeném Dole Řeky, kteří se vraceli jako vyléčení nebo ve zlepšeném zdravotním stavu z různých plicních sanatorií.⁸⁶ Původně zde usídlené řecké osazenstvo se zde příliš nezabydlelo, bylo postupně přemísťováno do dalších řeckých sídlišť a v Červeném

Dole byli výlučně umisťováni na přechodnou dobu Řekové léčení zejména na TBC.⁸⁷ Červený Důl neměl charakter sanatoria či ozdravovny, byly zde pouze soustředěny k rekonvalescenci osoby léčené na TBC. Pravděpodobným důvodem zřízení střediska byla také snaha podchytit tuberkulózní osoby a zamezit tak případnému šíření nákazy. Lékařský dohled nad místními osídlenci poskytovala protituberkulózní poradna v Jeseníku a lékaři řecké nemocnice z nedalekého Javorníku.⁸⁸ K dispozici zde bylo 11 různě velkých domů s kapacitou přibližně 65 osob.⁸⁹ Zpočátku byl veškerý pobyt zde umístěných řeckých přistěhovalců placen z prostředků Řecké akce při MPSP. Po zavedení rent praceneschopným emigrantům si tito museli svůj pobyt zde platit sami.⁹⁰

Řekové usazení v Červeném Dole měli poněkud zvláštní status. Nebyli nemocní, jinak by byli vráceni zpět do sanatoria nebo do nemocnice, ale zároveň nebyli pracovně uschopnění. Tento stav jim umožňoval poměrně poklidný režim. Pracovali pouze na svém hospodářství, chovali prasata a pěstovali zeleninu. Mnoho času věnovali procházkám po okolí. Není tedy divu, že se většina z nich všemožně snažila zabránit svému pracovnímu uschopnění.⁹¹ Původně osada nebyla napojena na dodávku elektrické energie, ale během léta 1951 zde bylo elektrické vedení zavedeno.⁹² Díky tomu zde mohly být pro zpestření každou sobotu promítány filmy, jelikož obyvatelům Červeného Dolu nebyla ze zdravotního hlediska povolena hromadná návštěva kina v Javorníku.⁹³ Jiné možnosti kulturního života se v daném místě nenabízely.

Ze souhrnné zprávy okresního zmocněnce Otty Koubka se nám může zdát, že život zde byl jako v pohádce. Poněkud odlišné stanovisko však zaujal ve svém hodnocení Ladislav Morávek, který negativně hodnotil především přílišnou izolovanost osady.⁹⁴ Předmětem jeho kritiky bylo dokonce i údajně lékařsky schválené, příznivé místní klima. Poukazoval také na to, že je zde nedostatečně postaráno o výživu a hygienu rekonvalescentů. Pro nás je obtížné hodnotit, která zpráva se více zakládá na pravdě. Skutečností však zůstává, že koncem roku

1. máj 1967 v Jeseníku (reprofoto)

1951 bylo středisko zrušeno a místní Řekové převezeni do Ondrákova na léčení nebo přestěhování do různých míst za zaměstnáním a ke svým příbuzným či známým.⁹⁵

Opětovně se tak na příkladu střediska v Červeném Dole potvrdily požadavky na izolované umístění řecké emigrace jako těžko proveditelné a udržitelné. Na závěr možno dodat, že zdravotní stav řecké emigrace se vzhledem k postupně rostoucí životní úrovni a k pravidelné lékařské péči zlepšoval.

Zařazování řeckých přistěhovalců do zaměstnání

Nejpalčivější otázkou organizace řecké emigrace se stala možnost zařazení práceschopných Řeků do zaměstnání a tím i zajištění obživy přistěhovalců. Zde opět úředníci Řecké akce při MPSP narážely na překážky ze strany řeckého politického vedení.⁹⁶ Původně se podle předběžných dohod s politickou reprezentací KSŘ zamýšlelo zařazení všech práceschopných dospělých řeckých emigrantů do zemědělství a lesního hospodářství ve všech třech základních okresech. Již v listopadu 1949 se zřetelně ukázalo, že původní představy o tom, že horské zemědělství, pastevectví a lesnictví budou schopny zajistit obživu převážně většině emigrantů, byly zcela nereálné a že byly diktovány nikoliv ekonomickými, ale výhradně politickými a bezpečnostními kalkulacemi, aby převážná část řecké komunity žila soustředěně ve svých pohraničních „ghettech“

Z mnohých archivních pramenů je patrné, že požadavky obou zúčastněných stran, československých úřadů a politického vedení řecké emigrace, se v otázce zaměstnávání Řeků velmi lišily. Řecká strana považovala svůj československý azyl pouze za dočasný a otázka zařazení řeckých emigrantů do práce byla pro ni druhořadou záležitostí. Primárním zájmem KSŘ byla příprava na obnovení boje za „demokratické“ Řecko, který by po změně politického ovzduší ve vlasti umožnil návrat uprchlíků. Práce v zemědělství a lesnictví měla do té doby poskytnout azylantům alespoň základní obživu také s ohledem na skutečnost, že většina z nich pocházela právě z horských pasteveckých a zemědělských oblastí. Naproti tomu československá strana, vedená čistě ekonomickými důvody, hodlala využít pracovní sílu řecké emigrace ke svému prospěchu a k plnění svých hospodářských plánů, zaměřených předně na budování těžkého průmyslu.⁹⁷ Nehledě na skutečnost, že zajištění životních potřeb řecké komunity leželo na bedrech ČSR. Praměno však byly z obou stran brány v potaz skutečné zájmy a tužby samotných Řeků.

Československé státní statky a státní lesy mohly poskytnout pracovní příležitost pouze asi třetině uprchlíků. Tento odhad se však vztahoval pouze na období od jara do podzimu. Celoroční možnost zaměstnání v zemědělství a lesnictví byla odhadována přibližně pro 15 – 20 % osob. To zcela jistě k zajištění obživy Řeků nestačilo a již od prosince 1949 bylo nutné zvažovat alternativu zaměstnání emigrantů v průmyslových podnicích v rámci okresu, ovšem při zachování vytvořených řeckých enkláv.⁹⁸ Pracovníci měli být buď denně hromadně dopraveni do průmyslových závodů, nebo ubytováni v jeho blízkosti, přičemž na víkendy by se vraceli ke svým příbuzným v uvedených oblastech osídlení.

Postupně pod tlakem komplikací se zařazováním do zaměstnání pouze v rámci „řeckých“ okresů i na naléhání Ministerstva práce a sociální péče ustupovalo politické vedení řecké emigrace od svých rigidních stanovisek.⁹⁹ Mohlo se tedy přistoupit k centrálnímu umístění Řeků do všech možných průmyslových odvětví v celorepublikovém měřítku podle potřeb a požadavků jednotlivých závodů.¹⁰⁰ Důsledkem těchto rozhodnutí byl značný rozptyl řecké

komunity jednak do větších měst v rámci základních okresů a jednak do všech průmyslových krajů Československa, zejména na Ostravsko, do Brna a okolí, po celé střední a severní Moravě, východních Čechách a do Prahy. Zde byly umísťovány především „politicky vyspělé kádry“ a kvalifikované pracovní síly, často z řad řeckého dorostu, který již získal praxi v rámci československých učilišť a odborných škol. Zprvu byly do průmyslových center vysílány osoby svobodné. Postupně však přicházela řada i na manželské páry a celé rodiny, i když to naráželo na značné ubytovací potíže. Mnohem důležitější však bylo zachování celých rodin, které se nedoporučovaly rozdělovat.¹⁰¹ I přesto všechno zůstala koncentrace obyvatel řecké a makedonské národnosti ve třech základních okresech značná.

V samotném okrese Jeseník byl problém možnosti zařazení do zaměstnání mnohem řešitelnější než například v okrese Žamberk,¹⁰² jelikož na Jesenícku, stále poměrně řídko osídleném, byl všeobecný nedostatek pracovních sil k naplnění kapacit jednotlivých podniků a závodů. Celoroční zaměstnání u Státních statků a lesů sice podle předběžných zjištění mohlo nalézt pouze asi 250 řeckých přistěhovalců,¹⁰³ přes letní sezónu asi 500, avšak byla zde značná poptávka po zaměstnancích průmyslových podniků. Na poradě v Jeseníku 16. listopadu 1949, kde byly projednávány otázky pracovních příležitostí pro řecké přistěhovalce, bylo zjištěno, že Čsl. státní statky a lesy v jednotlivých obcích a některé regionální podniky mohou ihned celoročně zaměstnat dohromady 1 214 osob z řad řecké emigrace.¹⁰⁴ To je poměrně vysoké číslo vzhledem k tomu, že k listopadu 1949 bylo v jeseníckém okrese 743 práceschopných Řeků z celkového počtu 1 010 dosud usídlených.¹⁰⁵ Zajímavostí v tomto ohledu je, že volná pracovní místa nabídla také Zbrojovka Zlaté Hory. Bylo však nutné, aby ministerstvo národní obrany udělilo v tomto případě výjimku, jelikož se jednalo o závod důležitý pro obranu státu.¹⁰⁶ Zda-li byla nakonec udělena, o tom již prameny mlčí.¹⁰⁷ V dalších statistikách však podnik ve Zlatých Horách je veden jakožto jeden ze zaměstnavatelů Řeků.¹⁰⁸ Řecká samospráva si vymínila, že výběr pracovních sil do jednotlivých podniků provede sama. Úřední povolení k zaměstnávání Řeků v průmyslu bylo okresnímu zmocněnci uděleno až 19. prosince 1949. Pracovní záležitosti měl ze strany řecké samosprávy na starost Ing. Georgiadis.¹⁰⁹

Skutečné provádění zařazování do zaměstnání však neprobíhalo tak rychle a úspěšně, jak se předpokládalo. Předně se Řekové dostávali do vybraných oblastí na podzim a z kraje zimy, kdy byla možnost zaměstnání v zemědělství a lesním hospodářství velmi malá. Navíc jim byl dán prostor k zabydlení, „rozkoukání“ se po okolí a k přípravě topiva na zimu. Důvodem velmi pozvolného zaměstnávání řeckých přistěhovalců byla velmi často vzdálenost uvedených pracovních příležitostí od sídlišť Řeků a především v zimě obtížná dostupnost těchto oblastí. Řešením bylo každodenní dojíždění do práce nebo zřízení hromadných ubytoven Řeků v místech pracovišť. Obstarání dopravních prostředků měl na starosti ONV v součinnosti s podniky přicházejícími v úvahu.¹¹⁰ Pomalý postup zařazování do práce zavinila také samotná řecká samospráva, která organizovala zaměstnávání Řeků a v tomto směru fungovala jako určitá „odborová organizace“, která měla chránit řecké zaměstnance a zasazovat se o jejich práva.¹¹¹ V mnoha případech se objevovaly také problémy jazykové a jisté komplikace způsoboval i fakt, že v nich zaměstnavatelé viděli nespolehlivý živel na způsob Cikánů.¹¹² V počátečním období se během zařazování do práce vyskytly stížnosti ze strany zaměstnavatelů na fluktuaci, absenci a celkovou špatnou pracovní morálku řeckých pracovníků.¹¹³ Postupně se však pracovní návyky Řeků konsolidovaly.¹¹⁴

S vlastním zařazováním do práce se započalo až v průběhu ledna 1950 po svolení zaměstnavat Řeky v průmyslu, i když první zmínky o zaměstnancích řecké národnosti pocházejí z prosince 1949.¹¹⁵ Počty zaměstnaných řeckých přistěhovalců neustále v průběhu roku 1950 stoupaly.¹¹⁶ Největšími zaměstnavateli byly v okrese Čsl. státní statky, především provozovna v Javorníku, a Čsl. státní lesy, hlavně pobočka ve Zlatých Horách, textilní závod Arandar v Jeseníku, Vidnavská šamotárna, a jiné. Řekové byli vedeni také jako zaměstnanci samosprávných institucí, tedy Ústřední řecké samosprávy v Jeseníku, řecké ošetrovny v Javorníku a řecké tiskárny v Bukovicích.¹¹⁷ V okrese Jeseník měly být zřízeny tři obuvnické, jedna krejčovská, jedna kovo-zámečnická, jedna stolařská a čtyři holičské dílny. Řekové si je spravovali sami a postupně si zřizovali za podpory ONV Jeseník další.¹¹⁸ Tyto dílny spadaly zřejmě pod pravomoc Sdružených komunálních služeb, ale tento fakt zpráva neobsahuje. Zdá se, že tyto služby měly být k dispozici řeckým emigrantům ve všech čtyřech oblastech řeckého osídlení, neboť v případě krnovského okresu tomu tak bylo.¹¹⁹ Většina z nich byla zřízena již na počátku října 1949 v Javorníku,¹²⁰ ale zpočátku nebyl dostatek kvalifikovaných pracovníků. Inventář dílen pocházel z konfiskovaného majetku.

Celkové počty zaměstnanců jednotlivých závodů a podniků se neustále proměňovaly. Docházelo ke značné fluktuaci Řeků a k samovolnému pohybu osob v rámci okresu i mimo něj. Především se projevovala tendence postupného opouštění zaměstnání v zemědělství a lesnictví ve prospěch průmyslové výroby.¹²¹ Důvodem byly velmi malé výdělky v zemědělství a náročnost lesní práce v horských oblastech Jeseníků. V jesenickém okrese byla průměrná hodinová mzda pracujících řeckých přistěhovalců asi 14 Kčs, ta však dle jednotlivých oborů kolísala. Ve stavebnictví dosahovala až 20 Kčs, v textilním průmyslu činila asi 15 Kčs, ale v zemědělství většinou nepřesáhla 10,30 Kčs za hodinu.¹²²

Zaměstnanost Řeků v okrese Jeseník byla poměrně dobrá. V polovině roku 1951 činila téměř 48 %, přičemž je nutné brát na vědomí velké množství invalidů, nemocných a osob v důchodovém věku, kteří tvořili asi 30 % z celkového počtu řeckých emigrantů.¹²³

průmyslový obor	počet zam.	procent z celku
zemědělství a státní lesy	336	37,13%
textilní průmysl	131	14,47%
keramika	93	10,28%
dřevařský průmysl	82	9,06%
stavebnictví	75	8,29%
lehký kovoprůmysl	55	6,08%
kamenoprůmysl	47	5,19%
ústřední řecká samospráva	27	2,98%
zdravotnictví	10	1,11%
papírenský průmysl	8	0,88%
polygrafický průmysl	8	0,88%
průmysl výživy	1	0,11%
různé	32	3,54%
Celkem	905	100,00%

Tab. 2. Zaměstnanost řeckých emigrantů dle jednotlivých oborů v rámci okresu Jeseník k prosinci 1950 ¹²⁴

Jesenický okres nabízel řeckým emigrantům zaměstnání především v zemědělství a lesnictví, v textilním a dřevozpracujícím průmyslu, v keramické výrobě a ve stavebnictví a lehkém strojírenství. Jednalo se tedy o relativně méně kvalifikované obory, tudíž i méně lukrativní a lákavé. To byl jeden z hlavních důvodů stěhování řeckých přistěhovalců z okresu Jeseník do jiných průmyslových oblastí Československa. S touto skutečností se Jesenícko potýká po celou poválečnou dobu až dodnes. Ačkoliv zde byla objektivní potřeba pracovních sil k naplnění kapacit průmyslových podniků a závodů, docházelo k opouštění okresu a jeho pracovních příležitostí nejen ze strany řecké komunity ve prospěch výnosnějších oborů v celorepublikovém měřítku. Také z tohoto důvodu bylo ke konci roku 1950 na Jesenícku registrováno 1 689 osob řeckého původu.¹²⁵

Práceschopným a přestárlým řeckým emigrantům a invalidům byla prostřednictvím okresních zmocněnců, případně ústřední samosprávy, vyplácena měsíční renta 700 Kčs. V tomto směru se projevovala vzrůstající tendence počtu osob, které měly na výplatu renty nárok.¹²⁶ Můžeme předpokládat, že uvedená renta nestačila k pokrytí všech životních potřeb, proto byly tyto osoby do značné míry odkázány na pomoc rodinných příslušníků. Invalidé, přestárlí a práceschopní, o které se z jakýchkoliv důvodů nemohli postarat jejich nejbližší, byli nejčastěji soustřeďováni v domově v Těchoníně v okrese Žamberk.¹²⁷

Život řeckých emigrantů na Jesenícku

Životní úroveň Řeků usídlených nejen v jeseníckém okrese nebyla podle mínění československých úřadů na žádoucí úrovni.¹²⁸ Řada zaměstnaných Řeků dosahovala poměrně slušných výdělků, přesto však povinné odvody na ústřední řeckou samosprávu, příspěvky různým řeckým organizacím, včetně KSŘ a časté veřejné sbírky politicky pronásledovaným osobám značně snižovaly jejich příjmy.¹²⁹ Výjimkou nebylo ani zasílání peněz příbuzným v Řecku či v jiných zemích socialistického bloku. Životní podmínky řeckých emigrantů se tak zlepšovaly většinou nepatrně a velmi pomalu.

Nejpalčivější byla bytová otázka a s ní úzce související možnost získání dobře placeného zaměstnání. Bydlení v původně vybraných čtyřech oblastech Jesenícka nabízelo řeckým novoosídlencům poměrně slušné zázemí. Takové bydlení však naráželo na obtíže při shánění zaměstnání a nabízelo pouze fyzicky náročné a finančně nelákavé pracovní zařazení v zemědělství a lesnictví. Naopak práce v průmyslu v rámci celého okresu nezaručovala dostatečné bytové kapacity. Rodinní příslušníci průmyslových dělníků se většinou stěhovali za nimi do větších obcí i měst a docházelo tak k přeplňování bytů a k osidlování zdravotně závadných budov a z hlediska statiky nevyhovujících objektů.¹³⁰ Ústřední samospráva pro dané rodiny vyžadovala na základě individuálních stížností úpravu těchto domů na československé náklady, aniž by se jí podařilo přesvědčit řecké příslušníky k organizování svépomocných brigád.¹³¹ Těživá bytová situace spolu s možností pracovního uplatnění se tak dostávala do bludného kruhu a velmi často se stávala hlavním důvodem vystěhování se z jeseníckého okresu do jiných, zejména průmyslových oblastí tehdejšího Československa.

Řekové se na Jesenícku ocitli bez jakýchkoliv prostředků. Proto bylo starostí okresního zmocněnce Koubka poskytnout jim kromě střechy nad hlavou také nějaké ošacení a umožnit jim alespoň v počátcích osidlování stravování v hromadných vývařovnách. Velmi aktuální bylo zejména dostatečné ošacení, jelikož Řekové přicházeli na Jesenícko na podzim a z kraje zimy. Dodávky potřebného šatstva byly získávány jednak veřejnými sbírkami¹³² a jednak nákupem

nových šatů, zejména u OP Prostějov. Okresní zmocněnec požádal řeckou samosprávu, aby vypracovala seznam potřebného šatstva, které následně vyjednal s ředitelem OP Prostějov či jinými textilními závody. Distribuce šatstva byla zcela v režii řecké samosprávy. Podle mínění československé strany neprobíhala zcela správně, avšak s ohledem na časovou tíseň byla provedena poměrně rychle.¹³³ Celkem bylo do konce roku 1949 vydáno na ošacení Řeků v jesenickém okrese téměř 3,5 milionů Kčs z fondu Řecké akce při MPSP.¹³⁴ Pozdější řecké transporty již většinou zimní oblečení měly ze sběrných středisek.

Okresní zmocněnec a jeho podřízení měli na starost také zajištění hromadných vývařoven v každé obci s řeckými novoosídlenci, jelikož ti neměli zpočátku žádné finanční prostředky na nákup potravin a přidělové lístky se zpočátku kvůli absenci či špatnému zásobování prodejen konzumního družstva míjely účinkem. Často tyto stravovny navazovaly na kuchyně zřízené pro pracovní brigády Řeků.¹³⁵ Úkolem Otty Koubka bylo dovybavení těchto kuchyní odpovídajícím počtem nádobí a dalším potřebným inventářem. Jejich zásobování potravinami a uhlím převzalo družstvo Jednota.¹³⁶ Nepřekvapí nás, že tyto hromadné stravovny byly umísťovány do někdejších hostinců. Například v Horním Údolí byly vytvořeny hned dvě, a to v Langrově hospodě (dnešní chata Univerzity Palackého) a o něco níže v bývalé Kleinově hospodě.¹³⁷ V místech zařazení do zaměstnání měli Řekové spolu se svými českými spolupracovníky možnost stravovat se v závodních jídelnách.¹³⁸ S postupnou aklimatizací a zabydlením Řeků se tyto společné jídelny stávaly nadbytečnými, Řekové si vesměs vařili sami. V únorové zprávě z roku 1952 se již pojednává o odprodeji nevyužitého inventáře těchto společných vývařoven.¹³⁹

S tím, jak se návrat do vlasti stával vzhledem k mezinárodní situaci a k politice samotného Řeka nemožný, byla zřetelná nutnost asimilace řeckých přistěhovalců ve většinové společnosti. Ta probíhala velmi pozvolna a mnohé etnografické rysy zůstaly uchovány až do současnosti. Nejstarší generace Řeků, která přicházela na Jesenicko v době své dospělosti, se československým poměrům přizpůsobila málo nebo vůbec. Mnohdy se ti jedinci ani nenaučili mluvit česky nebo používali jen některé fráze.¹⁴⁰ Mladší generace, která alespoň zčásti prošla československým systémem školství, se již na české prostředí adaptovala lépe a aktivně se zapojovala do komunikace a spolupráce s českým prostředím. Československé školství tak bylo vedle formálních pracovních sociálních skupin a zpočátku méně častých neformálních přátelských i partnerských svazků hlavním prostředkem asimilace Řeků v Československu, potažmo na Jesenicku.

Asimilace řecké komunity na Jesenicku byla poněkud ztížena charakterem místního horského přírodního prostředí a absencí skutečného kulturního a společenského zázemí, v podobě konsolidované české většinové společnosti. Noví osídlenci, jak z řad českého a slovenského národnostního živlu, tak i řečtí emigranti, se museli místním podmínkám přizpůsobovat vesměs společně a zároveň. Navíc vlivem větší izolace řecké komunity zde probíhala adaptace na československé poměry mnohem pomaleji nežli v jiných regionech Československa a uchovaly se tak více kořeny řecké etnicity a tradice a zvyky přenesené z vlasti.

Důležitým předpokladem asimilace řeckého obyvatelstva byly přátelské vztahy s místními Čechy. Podle výpovědi mnoha pamětníků i jiných Řeků se k nim Češi chovali vesměs velmi pěkně a v mnohém jim pomáhali. Především řecké děti vyvolávaly v jejich srdcích lítost, starost a lásku.¹⁴¹ Odlišně se vyvíjely vzájemné vztahy na vesnicích a ve větších obcích a městech. Vesnické prostředí nové usídlence přijalo mnohem lépe nežli město a mezietnické

vztahy se zde rozvíjely v přátelském a spolupracujícím duchu plném pochopení a vzájemné pomoci. Zajímavé byly relace s neodsunutými Němci, kteří s řeckými přistěhovalci udržovali klidné a velmi přátelské vztahy, půjčovali Řekům na zemědělské práce své koně a nářadí a pochytili dokonce i několik řeckých slov. K německo – řeckým kontaktům docházelo především v oblastí Horního a Dolního Údolí a na Rejvízu, kde nebyli Němci izolováni od řeckého osídlení.¹⁴²

Naopak v městském prostředí se vzájemné vztahy tvořily s většími obtížemi a negativní přístup velmi často vyvěral z oboustranného nepochopení. Řekové se teprve museli adaptovat na městské poměry, které předtím většinou pro svůj venkovský původ neznali. Pohoršení vyvolávali Řekové, kteří osidlovali ve městech „horší čtvrti“ a často polorozbořené domy stranou českých obyvatel. Nejednou byla Řekům vyčítána jakási povýšenost, jazyková nepřizpůsobivost zejména nejstarší generace a odlišné, v českém prostředí nevídané zvyky. Například byl odsuzován chov ovcí a koz přímo v domech na náměstí ve Zlatých Horách v 50. i 60. letech minulého století. V tomto směru to však bylo spíše nepochopení a odsouzení vcelku jednoduchého životního stylu řecké komunity, nežli rasová nenávisť či antipatie, co vyvolávalo negativní postoje české společnosti vůči Řekům.¹⁴³ Negativní a nepřátelské postoje však byly obecně vzácné a s postupnou adaptací Řeků a nárůstem jejich životní úrovně téměř úplně vymizely. V pozdějším období měly negativní vztahy již vesměs charakter běžných mezilidských vztahů a jejich problémů.

Mnohé etnografické kategorie jako jazyk, způsob stravování, chápání tradiční patriarchální rodiny a různé společenské a kulturní aktivity a zvyky jsou až do dnešních dob určujícím znakem řecké komunity a nedílnou součástí života řeckých emigrantů.

Závěrem

Z výše uvedeného je patrné, že region Jesenicka nabídl řeckým přistěhovalcům dobré zázemí a relativně slušné životní podmínky. Okres se stal díky své geografické poloze přirozeným centrem řecké emigrace v ČSR. Naopak značná koncentrace řeckých přistěhovalců znamenala dočasné oživení politického, společenského a kulturního života regionu a přispěla k částečnému obnovení hospodářství. Ačkoliv původně řecká emigrace nebyla a ani neměla být s ohledem na svou dočasnost součástí poválečné kolonizace regionu, přesto řecká menšina svým dílem přispěla k osídlení jesenického okresu po odsunu většiny obyvatel německé národnosti. Jesenicko si své privilegované postavení mezi řeckou emigrací udrželo poměrně krátkou dobu. Přibližně od roku 1953 se definitivně zhroutily představy o možnosti brzkého vypuknutí konfliktu mezi Východem a Západem, o znovuoobnovení komunistického povstání v Řecku a tím i brzkého návratu emigrantů do vlasti. Řecká dočasná emigrace se změnila na dlouholetý, pro mnohé i celoživotní azyl. Kontrolu nad řeckou komunitou již vesměs převzal československý režim. Dochází tak k postupnému úpadku role Jesenicka pro celou řeckou emigraci a její centrum se přesunuje do jiných oblastí.¹⁴⁴

POZNÁMKY

1. Vlastní řecká občanská válka je tradičně vymezována lety 1946 – 1949, ačkoliv zápas o poválečné uspořádání Řecka trval už v době odboje proti okupaci. Skončila porážkou řeckých levicových partyzánů, kteří z obavy před perzekucí ze strany pravicového režimu, opustili svou vlast. Celkově se odhaduje, že Řecko opustilo přibližně 100 tisíc Řeků a Slavomakedonců, včetně asi 27 tisíc řeckých dětí. Cílem běženců byly lidové demokratické režimy utvářejícího se východního bloku.
2. Mezi průkopníky zpracování tématu řecké emigrace v Československu patří prof. Hradečný, srov. HRADEČNÝ, Pavel: *Řecká komunita v Československu. Její vznik a počáteční vývoj (1948 – 1954)*. Praha 2000, s.189., HRADEČNÝ, P.: *Zdrženlivý internacionalismus: občanská válka v Řecku a československá materiální pomoc Demokratické armádě Řecka*. Soudobé dějiny 10/1-2, 2003, s. 58-92. Poměrně rozsáhlou, avšak nepřiliš zdařilou je publikace dvou autorů: BOTU, Antula – KONEČNÝ, Milan: *Řečtí uprchlíci. Kronika řeckého lidu v Čechách, na Moravě a ve Slezsku 1948 – 1989*. Praha 2005, s.523. Problematikou se zabírá také Konstantinos Tsivos, srov. TSIVOS, Konstantinos: *Řecká emigrace v Československu (1948-1968). Od jednoho rozštěpení k druhému*. (Disertační práce) Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2011. 274 s.
3. Regionálnímu zpracování řecké emigrace se věnuje ve svém článku Ivan Hlavatý, viz HLAVATÝ, Ivan: *Řecká komunita na Zlatohorsku*. Zprávy Vlastivědného muzea v Olomouci, č. 292, Olomouc 2006, s. 75 – 96.
4. Jedná se především o materiály uložené v Národním archivu (dále NA), fond 100/3 Mezinárodní oddělení ÚV KSČ a fond 100/1 Klement Gottwald, a archiválie ze Státního okresního archivu Jeseník (dále SOKA Jeseník)
5. NA, fond 100/3, sv. 140, a.j. 547, sl. 2, l. 118.
6. V některých obcích bylo místní obyvatelstvo německého i jiného cizího původu přestěhováno do jiných oblastí a uvolnilo se zde místo pro Řeky. Z pramenů je patrné, že bylo snahou izolovat řeckou politickou emigraci od obyvatel nečeského, především německého původu. I když se to v mnoha případech nezdařilo, vysvětlení je nasnadě. Panovaly obavy z možných prozápadních špionáží prostřednictvím neodsunutých Němců. NA, fond 100/1, sv. 63, a.j. 509, l. 51 – 52.
7. HRADEČNÝ, P.: *Řecká komunita v Československu*, s. 45.
8. Tamtéž, s. 45 – 46.
9. Jednu oblast tvořila jedna či více obcí, ležících nedaleko.
10. NA, fond 100/1, sv. 63, a.j. 509, l. 52.
11. HLAVATÝ, I.: *Řecká komunita*, s. 76. V Horním a Dolním Údolí bylo ubytováno celkem asi 500 Řeků, na Rejvízu asi 100 až 120 a menší počet řeckých přistěhovalců se objevil také v Ondřejovicích.
12. NA, fond 100/1, sv. 63, a.j. 509, l. 53.
13. NA, fond 100/3, sv. 140, a.j. 547, sl. 2, l. 10.
14. NA, fond 100/1, sv. 63, a.j. 509, l. 52.
15. NA, fond 100/3, sv. 140, a.j. 547, sl. 2, l. 10.
16. Tamtéž, sl. 1, l. 14. Zpočátku funkci místních zmocněnců prováděli příslušníci SNB v civilu, kteří byli pro danou práci dočasně uvolněni. Přestože bylo okresnímu bezpečnostnímu referentovi Ošancovi doporučeno a uloženo, aby co nejdříve vyhledal schopné a vhodné lidi pro tuto práci z řad civilních zaměstnanců, nestalo se tak. NA, fond 100/1, sv. 63, a.j. 509, l. 53.
17. Tamtéž, l. 15.
18. Tento inventář byl přislíben oblastní úřadovnou Fondu národní obnovy v Opavě. Jednalo se o konfiskovaný majetek Němců. Celkem mělo být dodáno 600 postelí, 300 stolů, 300 skříní a 600 židlí. Avšak potřebný nábytek byl získáván také sbírkami a svépomocí, případně opravou staršího rozbitého nábytku. NA, fond 100/1, sv. 63, a.j. 509, l. 53.
19. NA, fond 100/3, sv. 140, a.j. 547, sl. 1, l. 84. Celkový počet řeckých osidlců pro okres Jeseník se v jednotlivých pramenech pohybuje od 1959 do 2050. Do tohoto počtu byla zahrnuta také brigáda 159 Řeků pro úpravu a adaptaci objektů.
20. NA, fond 100/1, sv. 63, a.j. 509, l. 53. Ve zprávě se uvádí, že uvedené číslo lze podle potřeby zvýšit.
21. Převzato a upraveno podle tabulky Stav osídlení jednotlivých oblastí okresů k 10.11.1949, NA, fond 100/3, sv. 140, a.j. 547, sl. 1, l. 79.
22. Např. obec Travná má v současnosti asi 40 obyvatel, obec Zálesí ještě méně, a několik rekreantů a cha-tařů, kteří v této oblasti nepobývají celoročně.

23. HLA VATÝ, I.: *Řecká komunita*, s. 76. nebo výpověď Sotirise Joanidise o počtu přibližně 30 rodin řeckých emigrantů, srov. JOANIDIS, Sotiris: *Zlaté Hory v Jeseníkách. Letopisy*. Rejvíz 2004, s. 131.
24. HLA VATÝ, I.: *Řecká komunita*, s. 76. Bohužel danou skutečnost nelze vysvětlit ani s pomocí pramenů uložených v SOKA Jeseník, kde určité zmínky o Rejvízu jsou. Srov. SOKA Jeseník, *Řecká akce*, inv.č. 703, sign. 479, kart. 605.
25. JOANIDIS, S.: *Zlaté Hory v Jeseníkách*, s. 131.
26. NA, fond 100/1, sv. 63, a.j. 509, l. 52.
27. NA, fond 100/3, sv. 140, a.j. 547, sl. 1, l. 47.
28. HRADEČNÝ, P.: *Řecká komunita v Československu*, s. 46-47. Tuto částku údajně vyinkasovala řecká samospráva, která ji částečně přerozdělila a částečně ji využívala pro potřeby kolektivu.
29. NA, fond 100/3, sv. 140, a.j. 547, sl. 1, l. 46.
30. Tamtéž, l. 95 - 96.
31. Např. v listopadu 1949 přijely do Jeseníku 83 osoby z vojenské nemocnice z Piešťan a 11 osob ze střediska Švatobořice, v prosinci přibyli 2 řečtí učitelé z ústavu v Čechách, apod. Blíže BOTU, A.- KONEČNÝ, M.: *Kronika řeckého lidu*, s. 306.
32. NA, fond 100/3, sv. 140, a.j. 547, sl. 2, l. 18.
33. Pro okres Žamberk byla zamýšlena kapacita 1 500 - 1 600 osob a pro okres Krnov asi 1 100 - 1 150. Celkově bylo možné v těchto okresech umístit asi 4 600 - 4 650 osob z řad dospělých řeckých emigrace. Později se však koncentrovalo řecké osídlení především do okresu Krnov.
34. HRADEČNÝ, P.: *Řecká komunita v Československu*, s. 47. Zkratka EPE byla užívána mezi Řeky též pro samosprávy ve střediscích, obcích a okresech. Srov. BOTU, A.- KONEČNÝ, M.: *Kronika řeckého lidu*, s. 346.
35. NA, fond 100/3, sv. 140, a.j. 547, sl. 1, l. 124.
36. Tamtéž, l. 124.
37. V některých pramenech a literatuře je uváděn jako Porfyrogenis, v jiných jako Porfyrojenis. Byl členem Prozatímní vlády svobodného Řecka. Měl časté kontakty a cesty do ČSR, jeho manželka byla Češka. HRADEČNÝ, P.: *Řecká komunita v Československu*, s. 47.
38. NA, fond 100/3, sv. 140, a.j. 547, sl. 1, l. 47.
39. Tamtéž, sv. 132, a.j. 520, l. 15 a dále.
40. Pozn. autora EVOP - Epitropi „Voithia pros to pedi“ (Výbor „Pomoc dítěti“), EPON - Eniea panelladiki organosi neon (Jednotná všeřecká organizace mládeže).
41. NA, fond 100/3, sv. 149, a.j. 588, sl. 2, l. 67. V pramenu však chybí označení ulice, kde dům č. p. 72 leží.
42. Tamtéž, sv. 132, a.j. 520, l. 125.
43. Blíže k součinnosti řecké samosprávy a okresního zmocněnce *Situační zprávy okresního zmocněnce o stavu řecké emigrace*. Tamtéž, sv. 149, a.j. 588, sl. 2, l. 1 a další.
44. Tamtéž, sv. 140, a.j. 547, sl. 1, l. 125.
45. Srov. např. Každoroční inspekce úředníka řecké samosprávy ve školní výuce. Školní kronika obce Šilheřovice, SOKA Opava.
46. Tamtéž, l. 125.
47. Tamtéž, sl. 2, l. 141.
48. BOTU, A.- KONEČNÝ, M.: *Kronika řeckého lidu*, s. 349.
49. NA, fond 100/3, sv. 149, a.j. 588, sl. 2, l. 21.
50. Tamtéž, sv. 132, a.j. 520, l. 2.
51. BOTU, A.- KONEČNÝ, M.: *Kronika řeckého lidu*, s. 348.
52. NA, fond 100/3, sv. 132, a.j. 520, l. 3.
53. Tamtéž, sv. 140, a.j. 547, sl. 1, l. 15 - 16. Zpráva mezinárodního oddělení ÚV KSČ uvádí mnoho případů neadekvátního vystupování řecké samosprávy a její chaotické práce.
54. Tamtéž, sv. 139, a.j. 546, sl. 1, l. 80. nebo Tamtéž, sv. 140, a.j. 547, sl. 2, l. 100-102.
55. Tamtéž, sv. 140, a.j. 547, sl. 2, l. 88. Grivas byl po připomínce československé strany odvolán s odůvodněním, že pochází z buržoazní rodiny, což se neslučuje s jeho funkcí.
56. K formálnímu oddělení stranické organizace KSŘ od orgánů řecké samosprávy došlo již na první konferenci zástupců KSŘ v Jeseníku 28.-29. prosince 1949. HRADEČNÝ, P.: *Řecká komunita v Československu*, s. 48. nebo NA, fond 100/3, sv. 132, a.j. 520, l. 10-12.

57. BOTU, A.– KONEČNÝ, M.: *Kronika řeckého lidu*, s. 351.
58. O jednotlivých konferencích a společenských akcích srov. NA, 100/3, sv. 132, a.j. 520.
59. NA, fond 100/3, sv. 132, a.j. 517, l. 12.
60. Tamtéž, sv. 144, a.j. 560, l. 4.
61. Tamtéž, sv. 140, a.j. 547, l. 89. Jmenný seznam členů redakce viz Tamtéž, sv. 144, a.j. 560, l. 11. Členy redakce byli v roce 1951 Barbajanis Grigoris, Papadopulos Andreas, Gočos Dimitrios, Vasiliadis Juras a Karalis Zisis.
62. Tamtéž, sv. 140, a.j. 547, sl. 2, l. 140.
63. Tamtéž, sv. 149, a.j. 588, l. 49.
64. Tamtéž, sv. 140, a.j. 547, l. 126.
65. Tamtéž, sv. 149, a.j. 588, l. 49.
66. Tamtéž, sv. 143, a.j. 559, l. 18 – 19.
67. Tamtéž, sv. 144, a.j. 560, l. 17. Někdy je v pramenech uváděn jako Gali, někdy jako Galli. Bohužel žádný z nich neuvádí křestní jméno.
68. Tamtéž, l. 4. Uvedené náklady 48 000 Kčs jsou pro případ týdenního vydávání listu. Při změně četnosti vydávání na dvakrát týdně stouply provozní náklady pouze nepatrně, asi o 2 800 Kčs.
69. Tamtéž, sv. 149, a.j. 588, l. 49.
70. Tamtéž, sv. 140, a.j. 547, sl. 2, l. 101.
71. Tamtéž, sl. 1, l. 88.
72. Tamtéž, sv. 144, a.j. 560, l. 12.
73. NA, fond 100/3, sv. 140, a.j. 547, sl. 2, l. 11.
74. SOKA, Jeseník, Řecká akce, inv. č. 703, sign. 479, kart. 605, Zdravotní stav řeckých emigrantů. Bohužel chybí datování daného dokumentu.
75. Viz např. Situační zpráva okresního zmocněnce – Jeseník, ŘA, NA, fond 100/3, sv. 149, a.j. 588, l. 33.
76. Např. 29. 11. 1949 byla do Petrovic vyslána brigáda 4 lékařů, kteří po vyšetření místních Řeků byli nuceni několik z nich vyslat do nemocnice. Tamtéž, l. 17.
77. NA, fond 100/1, sv. 63, a.j. 509, l. 2 – 3.
78. Ve stejném pramenu se pro případ jeseníckého okresu pouze uvádí: „Zdravotní stránka projednána a uloženo k provedení základních a nejnnutnějších opatření okresnímu lékaři.“ Avšak jeho jméno také schází. Tamtéž, l. 10.
79. NA, fond 100/3, sv. 140, a.j. 547, sl. 1, l. 15.
80. Tamtéž, sv. 149, a.j. 588, sl. 2, l. 2.
81. Tamtéž, l. 2. V případě potřeby a nouze bylo možné navýšit kapacitu pro celkem 50 osob.
82. SOKA, Jeseník, Řecká akce, inv. č. 703, sign. 479, kart. 605, Zdravotní stav řeckých emigrantů.
83. NA, fond 100/3, sv. 142, a.j. 552, l. 94.
84. Tamtéž, l. 104. Podle zprávy o služební cestě Fr. Fantla z 28. – 29. března 1951 je o pacienty velmi dobře postaráno, nemocnice je vzorně čistá a její pověst v kraji je výborná. Dokonce je zde uvedeno, že místní doktor Kolovos je jediný, kdo poskytne lékařskou péči v neděli a o svátcích.
85. Tamtéž, sv. 149, a.j. 588, sl. 2, l. 66.
86. Tamtéž, sl. 1, l. 3. Souhrnná zpráva o situaci v Červeném Dole okresního zmocněnce Otty Koubka.
87. Sanatorium pro tuberkulózní pacienty z řad řecké emigrace bylo v Květnici v Tatrách. Tamtéž, sv. 140, a.j. 547, sl. 2, l. 11.
88. Tamtéž, sv. 149, a.j. 588, l. 4.
89. Tamtéž, l. 7. V pramenech není výslovně určena celková kapacita. Usuzují tak z uvedeného počtu domů z dalších zmínek o Červeném Dole. Viz. Tamtéž, sv. 142, a.j. 552, l. 104.
90. Původně byly vypláceny renty v hodnotě 700 Kčs, později dostávalo osazenstvo Červeného Dolu dokonce 1 200 Kčs. Z těchto peněz mělo být financováno především stravování, ale bylo zjištěno, že strážníci odevzdávají do kuchyně pouze 400 Kčs měsíčně a zbytek nejspíš prokouří! Tamtéž, sv. 149, a.j. 588, l. 6.
91. Ve zprávě jsou uváděny kuriózní případy Řeků, kteří byli přesvědčení o své nemoci i přes nezvratné lékařské potvrzení. Časté bylo odmítání nabízené práce. Tamtéž, l. 4 – 5.
92. Tamtéž, l. 8.

93. Tuberkulózní osoby by musely navštěvovat zvláštní představení bez přístupu veřejnosti, po němž by bylo nutné kino dezinfikovat. Tamtéž, l. 8. Ladislav Morávek nahradil Františka Fantla na pozici vedoucího úseku Řecké akce při MPSP.
94. NA, fond 100/3, sv. 140, a.j. 547, l. 96.
95. Tamtéž, sv. 149, a.j. 588, l. 61.
96. NA, fond 100/3, sv. 140, a.j. 547, sl. 2, l. 118. Dohoda mezi představiteli KSČ a KSŘ.
97. Formálně byla snaha využít ekonomického potenciálu řecké emigrace v úkolech „výstavby socialismu v Československu“ vysvětlována „nabytím co nejširší a nejhlubší zkušenosti pro budování socialismu v budoucnu v osvobozeném Řecku.“ Tamtéž, sv. 140, a.j. 547, sl. 1, l. 97.
98. NA, fond 100/3, sv. 140, a.j. 547, sl. 1, l. 82., Tamtéž, sv. 143, a.j. 553, l. 28.
99. HRADEČNÝ, P.: *Řecká komunita v Československu*, s. 50. Zejména bylo na obtíž hromadně umísťování Řeků do zaměstnání v průmyslu. Vzhledem k omezeným kapacitám podniků to bylo těžko proveditelné.
100. Tamtéž, s. 50. I v tomto případě byla dodržována zásada koncentrace řeckých obyvatel. Zpočátku mělo být do průmyslu mimo vlastní řecké okresy umístěno do jednoho podniku 200 osob, později byla tato kvóta snížena na 50 osob. NA, fond 100/3, sv. 140, a.j. 547, sl. 2, l. 13.
101. Tamtéž, sl. 1, l. 108.
102. Tamtéž, sl. 1, l. 83. V okrese Žamberk byla možnost zaměstnání v průmyslu poměrně malá.
103. Tamtéž, l. 83. Jiný pramen uvádí počet 280 zaměstnanců, k němuž nejsou připočteny pracovní příležitosti u Státních lesů v obci Horní Údolí. Tamtéž, sv. 144, a.j. 563, l. 2.
104. Tamtéž, l. 10 – 11. Porady se zúčastnili zástupci ONV Jeseník, řecké samosprávy i zástupci podniků – Čsl. státní statky a lesy, Arandar v Jeseníku, Vápenka v Zightharticích (Vápenné), Keramické závody ve Vidnavě, Kamenoprůmysl v Jeseníku, Drátovna v České Vsi, Aloisovské papírny v Písečné a Čsl. stavební závody v Jeseníku.
105. Tamtéž, sv. 140, a.j. 547, sl. 1, l. 83.
106. Tamtéž, sv. 144, a.j. 563, l. 11.
107. Obdobný charakter měly v okrese také podniky Ostroj n.p. v Ondřejovicích, Pilana n.p. v Adolfovicích, Elektrosvit n.p. v Mikulovicích. Zaměstnání řeckých pracovníků zde také podléhalo rozhodnutí MNO, ačkoliv žádný z nich nevyráběl předměty pro vojenské účely. Tamtéž, sv. 149, a.j. 588, sl. 1, l. 27.
108. SOkA Jeseník, Řecká akce, inv. č. 703, sign. 479, kart. 605, Přehled o zaměstnanosti Řeků.
109. NA, fond 100/3, sv. 149, a.j. 588, sl. 2, l. 21.
110. Tamtéž, sv. 140, a.j. 547, sl. 1, l. 83.
111. Například vedoucí místní samosprávy v Travné nedovolil, aby 20 Řeků zaměstnaných v místní okresní šterkovně docházelo dále do zaměstnání. Tamtéž, sv. 149, a.j. 588, sl. 2, l. 17, l. 20. Řecká samospráva nedoporučila řeckým zaměstnancům Kamenolomu dále vykonávat práci s poukazem na to, že velmi těžká manuální práce není dostatečně finančně ohodnocena. Požadovala zvýšení hodinové mzdy bez ohledu na věk a kvalifikovanost zaměstnanců.
112. Tamtéž, sv. 140, a.j. 547, sl. 2, l. 17.
113. Tamtéž, l. 18. Ve zprávě se uvádí, že „tyto nedostatky vyplývají z okolnosti, že většina zařazených nebyla nikdy v námezdním pracovním poměru a musela být po této stránce teprve vychována.“ S tímto tvrzením lze bez výhrad souhlasit, jelikož většina Řeků byla zvyklá pracovat „na svém“.
114. Tamtéž, sv. 144, a.j. 563, l. 21. Podle uvedené zprávy se pracovní morálka během necelého roku od zařazení do zaměstnání do konce roku 1950 velmi zlepšila. Řekové si zvykli na pracovní prostředí, ubytování i stravu.
115. Jedná se o 10 Řeků zaměstnaných na státní pile na Rejvízu, několik pracovníků Státních statků v Nových Vilémovicích a 4 ženy pracující jako dojíčky v Zálesí. *Situační zpráva okresního zmocněnce z 19. 12. 1949*, Tamtéž, l. 22.
116. Na konci ledna pracovalo v okrese 202 osob řecké národnosti, Tamtéž, sv. 149, a.j. 588, l. 34. V dubnu to již bylo 625 osob, Tamtéž, l. 38. Na konci roku 1950 se podařilo do zaměstnání umístit 905 osob řecké národnosti. Tamtéž, sv. 140, a.j. 547, sl. 2, l. 24.
117. Tamtéž, sv. 149, a.j. 588, sl. 2, l. 38.
118. Tamtéž, sv. 140, a.j. 547, sl. 1, l. 84.
119. Tamtéž, l. 85.

120. Tamtéž, sv. 149, a.j. 588, sl. 2, l. 3.
121. Tamtéž, sv. 144, a.j. 563, l. 20.
122. Tamtéž, sv. 140, a.j. 547, sl. 2, l. 17.
123. SOkA Jeseník, Řecká akce, inv.č. 703, sign. 479, kart. 605, Přehled o zaměstnanosti Řeků.
124. Vytvořeno dle NA, fond 100/3, sv. 140, a.j. 547, sl. 2, l. 24.
125. Tamtéž, l. 22 Do tohoto počtu však nejsou zařazeni Řekové soustředění v Červeném Dole. Celkové číslo je tedy nepatrně vyšší. K polovině roku 1951 je uvedeno dokonce ještě menší číslo 1 654 osob řeckého původu, včetně dětí, tuberkulózních v Červeném Dole a přestárých a nemocných osob. Srov. SOkA Jeseník, Řecká akce, inv.č. 703, sign. 479, kart. 605, Přehled o zaměstnanosti Řeků.
126. Například za leden 1951 byla renta vyplacena 739 osobám, za únor 730 osobám, za březen 869 osobám a za duben 898 osobám. NA, fond 100/3, sv. 140, a.j. 547, sl. 1, l. 51.
127. Tamtéž, l. 87.
128. Tamtéž, sv. 140, a.j. 547, sl. 2, l. 142.
129. Například během roku 1951 bylo vybráno na přímou výzvu ÚV KSŘ 19 miliónů Kčs na politické vězně v řeckých věznicích. Tato částka jim však nemohla být odeslána a zůstala uložena na zvláštním kontě. Tamtéž, l. 142.
130. Tamtéž, sv. 140, a.j. 547, sl. 1, l. 14. Zabydlení nevhodných prostor bylo patrně především v Krnově, kde se vytvořilo jakési „řecké ghetto“ v ulici Pekařské. Řecké rodiny zde bydlely v tmavých, nevhodných místnostech o rozměrech 3 x 2 m. Výjimkou nebyly případy, kdy společně bydlelo 2 a více rodin s malými dětmi. Naopak v Žamberku bydlelo 20 rodin i s nemluvnaty v dřevěném lágru z doby okupace. Obdobné zmínky v případě jeseníckého okresu chybí, avšak vzhledem k tomu, že zpráva poukazuje na nevhodné ubytování také v Jeseníku, je dosti pravděpodobné, že se zde úroveň bydlení byla podobná. více viz. Tamtéž, sl. 2, l. 97.
131. Tamtéž, l. 142.
132. Například sběr především dětského zimního oblečení, který uspořádala na Jesenícku školní mládež. Tamtéž sv. 149, a.j. 588, sl. 2, l. 15.
133. Tamtéž, sv. 140, a.j. 547, sl. 1, l. 98 - 99. Mnozí Řekové měli čtyři i více zimních kabátů a jiní jen jeden obnošený.
134. Tamtéž, sv. 149, a.j. 588, sl. 2, l. 29.
135. Tamtéž, l. 1.
136. Tamtéž, l. 1 a dále. Ve svých zprávách se Otto Koubek zmiňuje o postupných dodávkách lžic, příborů, nádobí, vybavení kuchyně, kamen, apod. Toto vybavení zčásti šlo do společných vývařoven a zčásti jednotlivým řeckým domácnostem.
137. JOANIDIS, S.: *Zlaté Hory*, s. 105.
138. NA, fond 100/3, sv. 149, a.j. 588, sl. 2, l. 42.
139. Tamtéž, l. 72.
140. Hlavatý, I.: *Řecká komunita*, s. 80.
141. Například Sotiris Joanidis popisuje, jak ho cestou vlakem do školy spolucestující obdarovávali, zajímali se o něj, o jeho osud. Dva muži ho dokonce doprovodili až k řediteli školy a řekli mu, ať se k chlapci chová dobře, protože je řeckým dítětem s velmi pohnutým osudem. Srov. KNOPP, T.: *Děti neklidné Evropy*, Jeseník 2003, s. 149.
142. HLAVATÝ, I.: *Řecká komunita*, s. 79.
143. Tamtéž, s. 79. Je znám i velmi nezvyklý případ, kdy byly řecké děti vystaveny hrubému chování dokonce ze strany svého řeckého učitele. Obyvatelka Horního Údolí, matka Christose Nikose si stěžovala na řeckého učitele pana Janakakise, že surově zbil jejího syna. Podle vyjádření řecké samosprávy vznikla celá aféra na jiném pozadí. Pan Janakakis údajně ostře vystupoval proti primitivnímu životu Řeků v Horním Údolí, často rodičům domlouval, aby se starali o čistotu a zdraví svých dětí. „Asi postupoval nějak zhurta a upadl u Řeků v nemilost.“ SOkA Jeseník, ONV Jeseník, inv. č. 605, kart. 579, Stížnost na řeckého učitele pana Janakakise.
144. Centrem řecké komunity se stává především město Krnov, které bývá často označováno jako „české Athény“. Vytvářejí se také centra řecké komunity ve velkých městech, zejména v Ostravě, Brně a Praze.

Arcibiskupský archiv v Javorníku

Zdeněk Kravar

Zvláštnosti historického vývoje Jesenicka se výrazně projeví také v oblasti církevní správy. Po rozdělení Slezska v roce 1742 zůstal na rakouské straně rozsáhlý majetek, spadající pod správu biskupství s centrem ve Vratislavi, ležící již na pruské straně. Rozdíly mezi státní hranicí a hranicemi vratislavské diecéze a (od roku 1777) olomoucké arcidiecéze tak podtrhovaly ještě přesahy v oblasti vrchnostenské správy. Důležitým krokem bylo zřízení samostatné komorní administrace v roce 1748 (od 1761 komorní ředitelství) pro rakouské statky patřící biskupství, jež mělo sídlo na zámku Jánský Vrch u Javorníku. Přesídlením biskupa na Jánský Vrch a přenesením některých orgánů výkonu biskupské správy význam lokality ještě vzrostl. Výsledkem tohoto procesu bylo mimo jiné to, že se zámek na Jánském Vrchu v průběhu 19. století stal místem, kde byla soustředěna registratura biskupských úřadů a orgánů. V první polovině 20. století vznikl v Javorníku na svou dobu moderně pojatý a dobře fungující regionální archiv.¹

Rozsáhlé písemnosti archivu Komorního ředitelství vratislavského biskupství (od roku 1930 arcibiskupství) Jánský Vrch u Javorníku byly až do konce 20. let 20. století uloženy bez jakéhokoli systému ve dvou místnostech na zámku a postupem doby se na jejich stavu podepsaly nevyhovující klimatické podmínky, především vlhkost. Purkrabí a správce zámku Max Müller² nechal v roce 1927 část archivu vysušit, přičemž dva vozy zcela zničeného materiálu byly odvezeny do stoupy. Po své návštěvě Jánského Vrchu upozornili na stav a hodnotu archiválií vratislavského biskupa Adolfa Bertrama ředitel vratislavského diecézního archivu

Alfons Nowack a církevní historik Franz Xaver Sappelt. Na biskupův pokyn byla adaptována v Javorníku č. 54 stará sýpka pod zámek, patřící dříve k obročímu úřadu. Sem byly archiválie v roce 1930 do suchých prostor přeneseny. Správcem archivu zůstal provizorně M. Müller, ale bylo jasné, že na zvládnutí náročného úkolu – uspořádání archivu – bude potřeba kvalifikované síly.

Rudolf Fitz³ (1905–1989), pocházející z nedaleké Malé Kraše, patřil do generace prvních profesionálně vzdělaných archivářů německého původu v Československu. I když neměl možnost studovat na pražské Státní archivní škole, směřoval svou specializaci během studií historie na německé pražské univerzitě právě k archivnictví. Po skončení studia se Fitz souběžně s přípravou na konkurz na místo městského archíváře v Opavě⁴ (probíhal v letech 1930–1932) zajímal o možnost získat místo v Javorníku.

Rudolf Fitz v roce 1932 (foto ZAO, Fitz)

Výsledkem jednání byla smlouva o přechodném převzetí pořádacích prací ze dne 17. června 1931, na jejímž základě byly Fitzovi svěřeny veškeré práce vedoucí ke zřízení a uspořádání archivu s účinností od 1. července 1931. Faktický počátek fungování archivu v Javorníku tedy lze ztotožnit s dnem Fitzova nástupu na místo archiváře v létě 1931.⁵

Místo nebylo plánováno na dlouho a zpočátku Fitz předpokládal jen několikaměsíční praxi, která se mu bude hodit k doplnění kvalifikace při opavském konkurzu. I ve smlouvě bylo výslovně stanoveno, že s pracemi se počítá jen na několik měsíců. Archiváři byla přiznána odměna ve výši 1000 Kč měsíčně a měl k dispozici jeden pokoj s nábytkem na javornickém zámku. V závěrečném ustanovení bylo zdůrazněno, že Fitzovi neplynou ze zaměstnání žádné nároky na trvalé přijetí do služeb arcibiskupství. Výpovědní lhůta byla stanovena na 14 dní.⁶ Ve druhé polovině roku 1931 se Fitz seznamoval se stavem archiválií, které se na Jánském Vrchu nacházely. Zjistil, že v archivu je uloženo okolo 30 různých starých registratur bývalých úřadů. Mezi nejstarší a nejdůležitější patřily písemnosti horních hejtmanství ve Frývaldově (dnes Jeseník) a Cukmantlu (dnes Zlaté Hory), které obsahovaly nejstarší jednotliviny z 16. století, a rukopisy a akta knížecí biskupské vlády. Další významnou část představoval fond Zemské právo Jánský Vrch z let 1743–1849. Akta komorního ředitelství počínala rokem 1795 a převažovaly v nich méně důležité písemnosti podřízených důchodních, lesních a revírních úřadů. Z archiválií ryze církevní provenience tvořily samostatný, i když velmi neúplně dochovaný celek spisy kláštera a bývalého piaristického gymnázia v Bílé Vodě. Dílčí materiál se týkal některých na území komorního ředitelství zastoupených far, které byly vybrány k převzetí do archivu.⁷

Po obsazení místa opavského městského archiváře Fitzovým vrstevníkem Wolfgangem Wannem⁸ nebyla již v oblasti československého Slezska velká šance na získání srovnatelného místa v nějakém jiném archivu, proto se Fitz plně zaměřil na práci v Javorníku. Ve druhé půli roku 1932 přistoupil ke svému hlavnímu úkolu, který spočíval v shromáždění nejdůležitějších archiválií církevního charakteru z území patřícího do kompetence archivu.⁹

Náplň práce javornického archiváře vymezovala směrnice kardinála Adolfa Bertrama z 27. října 1932, která vycházela ze sbírky církevních nařízení biskupství vřatislavského z roku 1906. Dotýkala se zvláště církevních matrik, jejich evidence a péče o ně. Až do vzniku javornického archivu nebylo pro ně na území západního československého Slezska k dispozici požadované místo k uložení. Fitzovým úkolem pro nejbližší období bylo shromáždit informace o stavu písemností na všech 35 farách vřatislavské diecéze, nacházejících se na území západního československého Slezska. Především matriky, ale také knihy z farních knihoven a jiný písemný materiál měly být shromážděny v javornickém archivu. Každý farní úřad měl archiváři vystavit prohlášení se soupisem archiválií, kde byl odevzdávaný materiál výslovně označen jako trvalá zápůjčka s možností navrácení. Akce se vedle far týkala i archivu piaristického gymnázia v Bílé Vodě. Kromě aktového materiálu měla zahrnovat rovněž umělecké památky: obrazy, sochy a nepoužívané liturgické předměty.

Fitz byl v souladu s arcibiskupskou směrnicí povinen předkládat komornímu ředitelství na Jánském Vrchu každoročně zprávu o činnosti za uplynulý rok. Jeho první zpráva zahrnovala období 31. říjen 1931 až 31. prosinec 1932. Po zjištění, že materiálu je proti všeobecnému očekávání více, rozjel se Fitz osobně do Vřatislavi informovat arcibiskupa Bertrama, který rozhodl nadále materiál nepřebírat, ale pouze zjistit celkový stav na zbývajících farách, aby bylo možno navrhnout na základě komplexního přehledu optimální uložení.¹⁰

Bývalý archiv v Javorníku – dům vpravo

Do konce roku 1932 navštívil Fitz alespoň jednou 25 z celkového počtu 35 far. V některých případech převzal do archivu matriky nebo umělecké předměty. Co do rozsahu se nacházel největší fond na skorošické faře, bylo to sedm plných skříní. Téměř na každé faře zaznamenal Fitz velké množství knih ve farních knihovnách. Šlo zvláště o staré knihy mešní, právní a liturgické. Jejich soudobá praktická využitelnost byla mizivá, ale ani pro archiv se svým charakterem nehodily. Některé farní knihovny již byly odevzdány do knihovny vidnavského kněžského semináře, proto Fitz navrhl delimitovat přibližně tisíc nově zaregistrovaných knih s vysokou kulturní hodnotou právě sem. Část knih byla ponechána v archivní knihovně, která začala být systematicky doplňována (zvláště nákupy u Fitzova pražského přítele, knihkupce Adolfa Czernyho). Jejím základem byla knihovna vrchního účetního rady a badatele Bruno Königa¹¹ z Javorníku.

Také podstatnou část roku 1933 věnoval Fitz evidenci farních fondů. Ve zprávě za rok 1933 konstatoval, že dosud byly uzavřeny smlouvy o zapůjčení archiválií, knih a uměleckých předmětů s 25 farními úřady. Do javornického archivu byly předány matriky z 28 far. Mezi badateli se stále častěji objevoval požadavek na sestavení přehledu farních matrik, na čemž Fitz průběžně také pracoval. Mezi matrikami našel ve dvou případech nejstarší svazky, které byly dlouhou dobu považovány za ztracené. Ze tří far – Velké Kunětice, Krutvald (dnes Travná), Stará Červená Voda byly převzaty všechny důležité archiválie, knihy a umělecké předměty. Osm far odevzdalo své nejstarší knihovny, odložené na půdách v nevyhovujícím prostředí. Mezi nejcenější archiválie patřilo 13 farních kronik, důležitých pro studium nejstarší historie obcí a far. Nejstarší z nich sahaly často až do doby před třicetiletou válku.

V následujícím roce byla evidence dokončena, v archivu se poté začaly stavět nové regály a Fitz mohl zahájit faktické přebírání písemností. Vykázal uspořádaných a zařazených přibližně 300 fasciкулů a zpracoval katalogové listky k archivu piaristů v Bílé Vodě. Také využívání archivu se začalo rozvíjet. Za rok 1934 zaznamenal archiv během 23 návštěvních dnů 12 badatelů, mezi nimiž Fitz zvláště zmínil tři studenty historie z pražské univerzity, kteří se zabývali tématy z dějin vratislavského biskupství. Důchodní Max Müller využíval opakovaně javornických archiválií pro své vlastivědné práce již v minulosti, před Fitzovým příchodem, stejně jako Adolf Paupie,¹² vůbec první javornický vlastivědný badatel, jenž čerpal ze zde uložených archiválií. Z archivu bylo zapůjčeno 116 jednotlivin, převážně na komorní ředitelství k úřední potřebě. Fitz vyřídil během roku 25 soukromých žádostí především genealogického rázu a poskytl 23 vyjádření k úředním jednáním souvisejícím s pozemkovou reformou. Také spolupráce archivu s ostatními podobnými institucemi se rozvíjela. Činnost javornického archiváře ocenilo ve svém zpravodaji archivní oddělení Svazu pro dějiny Němců v ČSR. Fitz se snažil také působit na duchovní rozesíláním publikace s názvem „Farář jako správce“.¹³

Během prvních tří let, které Rudolf Fitz strávil jako archivář v Javorníku, se mu podařilo dokončit první fázi své práce – totiž evidenci a shromáždění důležitého archivního materiálu církevního původu z oblasti československého západního Slezska, patřícího do vratislavského biskupství. Na služební cesty po farách svého obvodu se vydával za každého počasí na svém motocyklu. V dalším období se hodlal věnovat důkladnému uspořádání archiválií a jejich zpřístupnění podle tehdy platných pravidel. Javornický archiv se stal brzy vyhledávanou pramennou základnou pro mladé badatele, především z pražské univerzity. Alfred Koppe zde pracoval na své dizertaci „Místní jména okresu Frývaldov“, kterou obhájil u Ernsta Schwarze v roce 1933. Heribert Weinelt, Schwarzův asistent, čerpal z javornických archiválií při svých bádáních o hradech na Jesenicku v roce 1936. O rok později zavítal do Javorníku Gustav Pohl. Svou dizertaci „Historie osídlení okresu Frývaldov“ obhájil u Josefa Pfitznera. V prvním válečném roce zde začal sbírat materiál pro svou práci o pomístních jménech na Jesenicku Hans Gans.¹⁴

Svou kvalifikaci archiváře si Rudolf Fitz začal rozšiřovat již během vysokoškolského studia. Absolvoval všech 13 přednášek školení o archivní péči, které pořádal Svaz pro dějiny Němců v Čechách ve dnech 29. června až 4. července 1930 v muzeu v Moravské Třebové, a složil závěrečnou písemnou i ústní zkoušku.¹⁵ Jako Němec měl Fitz z pochopitelných důvodů blíže ke svým zahraničním kolegům, což bylo umocněno také polohou javornického archivu. Zastřešující organizací pro archivnictví v Německu byl Svaz německých archivářů (Verein deutscher Archivare), v rámci kterého byla ustavena Jednota německých nestátních archivářů (Vereinigung der deutschen nichtstaatlichen Archivare). Svaz byl spolupořadatelem každoročně konaného valného shromáždění jednotného svazu německých spolků pro historii a starověk (Gesamtverein der Deutschen Geschichts- und Altertumsvereine), v rámci něhož pořádali archiváři svůj „Německý archivní den“ (Deutscher Archivtag). Svaz německých archivářů se neomezoval pouze na „říšskoněmecké“ archiváře, jeho členem se mohl stát „každý archivář německý nebo německého původu v německé Říši, v Rakousku nebo v zahraničí, který měl ukončené odborné vysokoškolské vzdělání archivního směru podle platných stanov, nebo byl zaměstnán jako vědecký úředník nebo zaměstnanec v některém státním, obecním nebo jiném archivu.“ Hlavním, všeobecným úkolem svazu byla podpora německého archivnictví, svaz měl také hájit zájmy archivářů a přispívat k jejich vzájemné spolupráci. Především tomuto účelu sloužily archivní dny pořádané formou otevřených zasedání i uzavřených členských jed-

nání. Fitz se stal členem spolku německých nestátních archivářů v roce 1933, kdy byl přijat během 24. archivního dne v pruském Královci, konaného ve dnech 3.–8. září. Členy svazu byli již tehdy dva další „sudetoněmečtí“ archiváři, Fitzovi kolegové Kurt Oberdorffer z Mostu a Heribert Sturm z Jáchymova.¹⁶

V souvislosti se zavedením archivní péče o církevní archiválie v pruském Slezsku byl Rudolf Fitz 18. března 1938 pověřen starostí o archiválie vratislavské arcidiecéze rovněž na území Československa. V tomto případě se to týkalo nejen západní, ale také východní části československého Slezska – tedy Těšínska. Výsledkem bylo zpracování přehledu matrik katolických i evangelických far, který byl zahrnut do sborníku o nejstarších matrikách ve Slezsku, vydaném v roce 1938.¹⁷

Pořádání a správa archivu v Javorníku nebylo pro Rudolfa Fitze perspektivním zaměstnáním, protože mu místo archiváře nemohlo být zajištěno v dlouhodobém výhledu. Nepřekvapuje proto, že když se v roce 1936 objevila možnost zaměstnání také v řádovém archivu v Bruntále, snažil se najít způsob, jak obě práce sjednotit. Když se velmistr Řádu německých rytířů opat Robert Schälzky rozhodoval, koho pověří uspořádáním řádového archivu, padla jeho volba celkem logicky na Rudolfa Fitze. Jednak to byl „nejblíže“ působící odborník na církevní fondy, jednak se opat seznámil s postupem a metodikou Fitzových prací, kterou považoval za vhodnou i pro vlastní archiv. Němečtí rytíři se obrátili na Fitze koncem léta 1936, aby informoval o návrhu své nadřízené a vyžádal si jejich souhlas. S ohledem na „zajištění rodiny a skutečnost, že místo na Jánském Vrchu nelze považovat za dlouhodobě jisté“ navrhl Rudolf Fitz kapituláři Josefu Negwerovi, svému přímému nadřízenému, že svou práci rozdělí mezi oba archivy souběžně. Už proto, že stav archivu v Javorníku ještě zdaleka nebylo možné považovat za definitivní. Rozhodl se vypracovat plán práce, podle něhož by střídavě během roku pracoval v Bruntále a Javorníku. Z dosavadních zkušeností vyplývalo, že pro práci přímo v Javorníku jsou nejvhodnější zimní měsíce, kdy je k pomocným pracím možné využít již zaškolené manuální pracovníky ze zámeckého parku. Fitz proto navrhl čtvrtletní střídání mezi Bruntálem a Javorníkem.¹⁸

Z Vratislavi přišla souhlasná odpověď, javornický archivář byl však povinen zajistit chod archivu i během své nepřítomnosti. Archivní služba u Řádu německých rytířů měla trvat od 1. července 1937 do konce roku, první pololetí roku 1938 měl Fitz pracovat v Javorníku. V březnu 1938 došlo k úpravě rozvržení prací. V Bruntále měl Fitz působit od 1. května 1938 do 31. října 1938, následně potom v Javorníku. K jiným úpravám již nedošlo, protože k 31. prosinci 1938 pracovní poměr Rudolfa Fitze v Bruntále zanikl.¹⁹ To již bylo odtržené československé pohraničí součástí Hitlerova nacistického Německa.

Na podzim 1938 se Rudolf Fitz v nové politické situaci, kterou ze svého pohledu jako (sudetský) Němec vnímal jistě pozitivně, snažil uplatnit jako archivář ve státní službě. S Waltherem Latzkem,²⁰ který v Opavě budoval říšský archiv, se znal již několik let, seznámili se během několika Fitzových studijních pobytů ve vídeňských archivech. Ihned po změně politické situace se Fitz snažil prozkoumat možnosti získat místo v Opavě, což souviselo i s prodloužením pracovní smlouvy v Javorníku, ke které mělo dojít na počátku roku 1939, kdy zanikl pracovní poměr s Řádem německých rytířů. Zároveň Fitz promýšlel i jiné možnosti. Zvažoval zřízení samosprávného „oblastního“ archivu se sídlem v Jeseníku pro celé Jesenicko (resp. pro jesenickou část bývalého nízkého knížectví), který by měl úzké vazby na javornický archiv. V létě 1939 Latzke sdělil svému kolegovi, že ještě nebylo rozhodnuto o počtu systemizovaných vysokoškolských míst v říšském archivu, ale že on sám by uvítal nejméně dvě.²¹

Jelikož opavský městský archivář Wolfgang Wann se tehdy o místo v říšském archivu nehodlal ucházet, počítal Latzke na druhé místo s Fitzem. Otázku jesenického archivu navrhoval Latzke zatím dále neprojednávat, dokud se nevyřeší Fitzovo přijetí do Opavy. Právě v té době probíhaly přípravy přejímky řadových archiválií z Bruntálu, kterých se Fitz také účastnil.

Po vypuknutí války byl Rudolf Fitz předvolán na základě nařízení o nouzové službě k odvodu, ač předtím jako nevoják nesloužil ani v československé armádě. Jako náhradní rezervista narukoval na jaře 1940 a byl přidělen k celní pohraniční stráž. ²² Během své služby často zajížděl do Javorníka na krátké dovolenky, při nichž vyřizoval agendu zdejšího archivu. Byl v té době pověřen rovněž organizací všech církevních archivů v sudetské části vřatislavské arcidiecéze a působil i jako poradce při oddělení pro archivnictví při říšském místodržitelství v Liberci pro tuto oblast. ²³

Souběžně se zajištěním nového místa v Opavě se snažil Rudolf Fitz adekvátním způsobem rozvázat pracovní poměr se svým dosavadním zaměstnavatelem, komorním ředitelstvím Jánský Vrch. Podle smluvních podmínek by bylo možné nejdříve k 1. prosinci 1940 podat výpověď a k 31. březnu 1941 z Javorníka odejít, přičemž by Fitz k 1. dubnu 1941 nastoupil v Opavě. ²⁴ Shodou nepříznivých okolností by mu ovšem právě o jediný den unikly veškeré výhody pro sudetské Němce, kteří byli přijati do říšské státní služby do 31. března 1941. Fitz žádal o souhlas s ukončením pracovního procesu bez výpovědní lhůty, aby stihl přejít „do služeb Říše“ do začátku března 1941. Zároveň připomenul, že po dohodě s ředitelem Latzkem bude zřejmě nadále pověřencem říšského archivu pro javornický archiv, takže by v příštích letech zde mohl dokončit svou práci. Protože vztahy mezi zaměstnavatelem a zaměstnancem byly po celou dobu velmi dobré, nebyl žádný důvod k tomu, aby komorní ředitelství neza-

*Purkrabí Max Müller a archivář Rudolf Fitz před vidnavským muzeem, 1939
(foto ZAO, Fitz)*

slalo ministerstvu vnitra svůj souhlas s uvolněním archiváře bez výpovědní lhůty, pokud do 1. března 1941 skutečně nastoupí na zmíněné nové místo.

K faktickému předání javornického archivu došlo až v srpnu 1941. Vybraný aktový materiál, zvláště soudního charakteru, byl připraven k převozu do říšského archivu, což bylo v souladu se soustředováním pozemkových knih a soudních spisů od soudů. Archiv v Javorníku převzal ředitel vratislavského archivu dr. Kurt Engelbert. K ustavení pracovníka, který by zde trvale pracoval, v budoucnu nedošlo. Po dohodě mezi Latzkem a Engelbertem bylo Fitzovi výhledově umožněno nadále pokračovat v pořádacích pracích. Předpokládalo se, že by zde pracoval asi 4–5 dní měsíčně, za předpokladu, že by komorní ředitelství zaplatilo výlohy. Válečné události ovšem uskutečnění tohoto plánu zamezily.

Po Fitzově odchodu z Javorníka do Opavy zůstal zdejší archiv bez odborného vedení. V letech 1941–1943 se střídali lesmistr Franz, purkrabí Max Müller a důchodní Rudolf Glatzel, od roku 1943 neměl archiv ani nominálně vedoucího. Kancelářská síla byla propuštěna již v roce 1940. Jedinou výkonnou silou zůstala do roku 1945 představená řádu chudých školních sester Canisia Grützenbauchová.²⁵ Závěr války přečkal javornický archiv beze škod.

V červenci 1945 byl archiv, jakož i celé komorní ředitelství převedeno pod československou správu. Dne 3. července 1945 byl pověřen vedením archivu znovu purkrabí Müller. Zřejmě jeho zásluhou byl Rudolf Fitz po svém internování 12. července 1945 přidělen do archivu oficiálně jako pomocná síla.²⁶ Pracoval tu ostatně již předtím a přes své oficiální označení se zabýval pořádáním archivu. Vlastně navázal tam, kde před čtyřmi lety skončil, a Müller si byl dobře vědom faktu, že těžko na tuto práci najde někoho lepšího. Archiv byl podřízen jednomu z vedoucích oddělení Komorního ředitelství Jánský Vrch Plickovi. Dne 11. dubna 1946 předal

*Skupinové foto z Německého archivního dne v Královci v září 1933, Rudolf Fitz 4. zleva
(foto ZAO, Fitz)*

Rudolf Fitz archiv úředníku Pospíšilovi. O dva dny později byl spolu s rodinou odvezen na shromaždiště v Mikulovicích, odkud byl dne 2. května vysídlen do Bavorska.

V mezidobí let 1946–1948 nevykazoval archiv v Javorníku žádnou úřední činnost, ačkoliv zde byl ve funkci správce archivu zaměstnán úředník komorního ředitelství Karel Benek. V březnu 1948 byl archiv svěřen do odborné péče Státního archivu zemědělského v Praze, jehož ředitel převzal archiv formálně v květnu téhož roku. V letech 1952–1959 vedl archiv, jehož oficiální označení v letech 1952–1955 znělo Zemědělsko-lesnický archiv Javorník, bývalý kroměřížský arcibiskupský archivář Rudolf Zuber. K 1. lednu 1956 se archiv stal součástí Státního archivu v Janovicích. Tato pobočka byla v prosinci 1959 zrušena. K faktickému převozu archiválií do opavského archivu došlo v roce 1961, čímž se definitivně uzavřela kapitola archivu v Javorníku.²⁷

Při zhodnocení patnácti let existence Arcibiskupského archivu v Javorníku nelze opomenout klíčovou úlohu, kterou hrál při přeměnu archivu v relativně moderní církevní archiv v rámci československého archivnictví Rudolf Fitz. V letech 1931–1941 položil Fitz základy archivní evidence materiálů uložených na farách a současně proměnil archiv v jedno z badatelských center historického výzkumu Jesenicka. Čeští archiváři mohli na jeho práci po druhé světové válce kontinuálně navázat a stopy archivního zpracování, které před více než půl stoletím provedl Fitz, jsou v těchto archivních fondech patrné dodnes.

POZNÁMKY

1. O fungování archivu poskytují nejsouhrnnější informace archiválie fondu Arcibiskupský archiv Javorník, 1928–1946 (dále AA Javorník), který byl v roce 2012 zpřístupněn veřejnosti v podobě inventáře. Tento fond sestává z pěti kartonů aktového materiálu a dvou podacích protokolů a je uložen v Zemském archivu Opava. V literatuře podává ucelený pohled o archivu zpráva Rudolfa Fitze a Maxe Müller In: WÜNSCH, Franz: *Deutsche Archive und deutsche Archivpflege in den Sudetenländern. Wissenschaftliche Materialien zur Landeskunde der Böhmisches Länder*. München 1958, s. 89–90.
2. FITZ, Rudolf: *Ein Leben für die Heimat. Das Wirken des feb. Rentmeisters Max Müller als Turner, Burggraf des Schlosses Johannesberg und Heimatforscher*. Jauerniger Heimatbrief 14, 1963, s.17–20.
3. Fitzovo působení v archivnictví předválečného Československa, v době druhé světové války i v poválečné době zhodnotil ve své diplomové práci KRAVAR, Zdeněk: *Rudolf Fitz (1905–1989) – slezský archivář a historik*. Opava 2003, 118 s. Zde také kompletní bibliografie. Fitzův osobní fond je uložen v Zemském archivu Opava.
4. KRAVAR, Zdeněk: *Komunální politika a volba opavského městského archiváře na počátku 30. let 20.století*. Acta historica et museologica Universitatis Silesianae Opaviensis 6, 2003, s. 309–316.
5. Zemský archiv Opava (dále ZAO), fond Rudolf Fitz, inv. č. 262, karton 13.
6. ZAO, Fitz, inv. č. 268, karton 13; ZAO, AA Javorník, inv. č. 37, karton 5.
7. ZAO, Fitz, inv. č. 268, karton 13; AA Javorník, inv. č. 16, karton 1, zprávy o činnosti archivu.
8. Fitzův kolega W. Wann (1903–1976) byl prvním profesionálním městským archivářem v Opavě, po válce se stejně jako Fitz uplatnil v bavorském archivnictví; blíže k jeho osobě *Biografický slovník Slezska a severní Moravy* (dále BSSSM) VIII, s. 122–123.
9. ZAO, Fitz, inv. č. 268, karton 13; AA Javorník, inv. č. 16, karton 1.
10. Tamtéž.
11. BRACHTL, Zdeněk: *Muzejní a vlastivědný pracovník Bruno König z Javorníku*. Severní Morava 69, 1997, s. 65–67.
12. Týž: *Adolf Paupie – muzejní a vlastivědný badatel z Javorníku*. Severní Morava 73, 1997, s. 51–53.
13. ZAO, Fitz, inv. č. 268, karton 13; AA Javorník, inv. č. 16, karton 1, podrobněji v jednotlivých zprávách za uplynulé roky.
14. Bayerisches Hauptstaatsarchiv München (dále BHM), Generaldirektion, Personalakt Rudolf Fitz, zpráva Fitze o působení v Javorníku z roku 1959.
15. ZAO, Fitz, inv. č. 258, karton 13, účast na archivních kurzech.

16. ZAO, Fitz, inv. č. 264, karton 13.
17. RANDT, Erich - SWIENTEK, Horst: *Die älteren Personenstandsregister Schlesiens*. Görlitz 1938.
18. ZAO, Fitz, inv. č. 272-274, karton 13, zprávy o stavu archivu řádu a deník prací.
19. Tamtéž.
20. W. Latzke (1904-1991) zastával v letech 1939-1945 funkci ředitele Říšského archivu v Opavě, po válce se uplatnil v archivnictví ve Spolkové republice Německo, ačkoli byl daleko více zatížen nacistickou minulostí, než Fitz či Wann. Blíže HOFFMANNOVÁ, Jaroslava - PRAŽÁKOVÁ, Jana: *Biografický slovník archivářů českých zemí*. Praha 2001, s. 374; BSSSM V, s. 76-77.
21. ZAO, fond Říšský archiv Opava / Reichsarchiv Troppau (dále RAT), inv. č. 16, karton 1, osobní spisy úředníků, inv. č. 19, personální záležitosti, karton 4, inv. č. 23, karton 5, pracovní náplň zaměstnanců.
22. ZAO, Fitz, inv. č. 283, karton 14.
23. ZAO, RAT, inv. č. 57, karton 15.
24. ZAO, Fitz, inv. č. 280, karton 14, žádost o přijetí do říšské státní služby a služební postup; ZAO, RAT, inv. č. 16, karton 1.
25. ZAO, AA Javorník, inv. č. 4, 14, karton 1, přejímání vedení archivu, všeobecné záležitosti archivu a přehled prací za roky 1941-1943.
26. ZAO, fond Komorní ředitelství Jánský Vrch, úvod k inventáři; BHM, Personalakt Fitz.
27. ZAO, fond Zemědělsko-lesnický archiv Javorník 1948-1959, úvod k inventáři.

Drobnosti

Kříže v Jeseníkách

Se zájmem jsem si přečetl ve vlastivědném sborníku *Jesenicko* č. 13 článek o křížích od doc. Jaroslava Skácela. Vzpomněl jsem si na fotografii kříže z roku 1952 pocházející z archivu Františka Klímy. Kříž se prý nacházel někde v okolí křižovatky cest z Rejvízu a Mikulovic do Zlatých Hor. Jako malé dítě jsem tam častokrát s rodiči chodil na Carbolovu hájenku, ale na kříž si nevzpomínám.

Dále poskytují veřejnosti fotografii kříže na Vidlích z diapozitivu od amatérského fotogra-

fa Grittnera ze Skřivánkova, nasnímaného v roce 1939. Jako poslední potom kříž, který stál v roce 1928 u odbočky na Marii Pomocnou, tam kde po válce stával Kristus „s kabelem přes rameno“. Toho jako malé dítě pamatuji. Otec pracoval u Geologického průzkumu od samého začátku a starou kompresorovnu jsem velmi dobře znal. Někdy v roce 1991 jsem procházel strž pod Marií Pomocnou a v místě, téměř dole u potůčku, jsem narazil na torzo kříže, který sem byl někde seshora

Kříž na křižovatce Rejvív – Mikulovice

Kříž na Vidlích

shozen. Podle horního zádlabu, opracování stažením hran a krycího prohnutého horního torza plechu se dalo usoudit, že to může být kříž od kompresorovny nebo z areálu poutního místa. Pořídil jsem tenkrát kamerový záznam. Bohužel jsem ho přetočil jiným, jelikož v té době byly video pásky do Hi 8 velmi drahé. Dodnes toho lituji. Včera jsem se schválně šel podívat na místo, kde torzo bylo, ale nenašel jsem tam už nic. Proběhla tam těžba a tak je možné, že spolu s kulatinou zmizelo i torzo kříže. Posílám dobovou pohlednici vydavatele Olbricha z Vrbna pod Pradědem, na níž je ale vidět Kristus na plechu, zatímco já si pamatuji jeho pěknou řezbu.

Josef Šmoldas

Kříž pod Maria Hilf

Mrak sopečného popela nad Rychlebskými horami?

V roce 2007 vnikl do podvědomí celého světa význam japonského slova tsunami, na jaře 2010 zase Evropa pocítila na vlastní kůži, co dokáže udělat jedna neznámá sopka na Islandu s leteckou dopravou nad větší částí evropského kontinentu, když začne soptit, v Moravských Karpatech se bojuje marný boj se sesuvnými terény. Tyto tři přírodní jevy, ač spolu jen vzdáleně souvisí, jsou běžnými průvodci permanentního vývoje povrchu naší planety, pouhé epizody jejího každodenního rytmu.

My ve střední Evropě nijak zvlášť nepocítujeme všechny doprovodné jevy činnosti vnitřních (endogenních) a vnějších (exogenních) sil, jimiž se povrch naší planety vyrovnává s měnícím se polem napětí v zemské kůře.

A přece provokující nadpis tohoto příspěvku má své oprávnění, neboť na území bývalého okresu Jeseník máme také jednu „svou“ sopku, která vyvřela poměrně nedávno ve

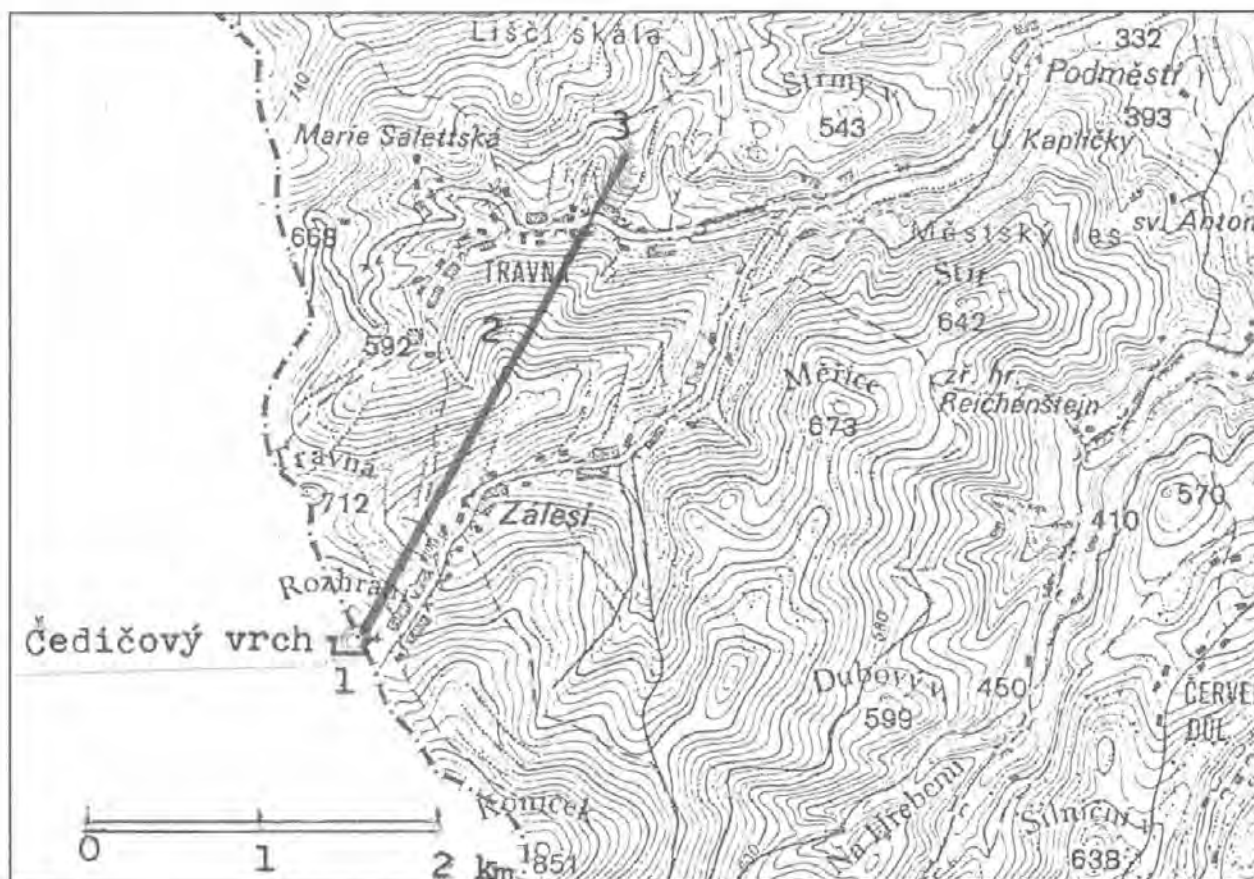
srovnání se stářím hornin v Rychlebských horách. Mezi Javorníkem a polskými lázněmi Landek jsou celkem 4 malé vyhaslé vulkány, z nichž jen polovina jednoho z nich nám náleží. Vyvřela na skrytém hluboko sahajícím tektonickém zlomu na hřebeni Rychlebských hor mezi Travnou a Zálesím snad v době rozhraní neogénu a kvartéru, nebo spíše později. Náleží tudíž k tzv. neovulkanitům. Tvoří ji čedič, přesněji řečeno nefelinický bazanit /podle O. Pacáka (1928) a L. Freskové (1954)/. Lokalita dříve nesla název Leitnerkoppe, v dnešních mapách je značena Čedičový vrch. Znali ji a popisovali čeští i rakouští geologové již na začátku minulého století.

Jako hornina příznivých technologických vlastností se čedič lomově těžil do roku 1948 pro použití k výrobě živičných silničních povrchů. Nad lomem vede státní hranice, kterou v r. 1950 (kdy jsem lom poprvé navštívil krátce po ukončení těžby) vyznačoval natažený drát. Nad lomovou stěnou byla strážní

věž s polskými pohraničníky, kteří střežili jejich státní hranici a snad i ten čedič. Na naší straně byl čedič v podstatě vytěžen, kdežto na polském území byl obnažen krásný a instruktivní profil sopečným kuželem. Vstup do lomu byl jen na naší straně a byl umožněn výkopem sahajícím až do skalního podloží, tvořeného slídnatými svory tzv. stroňské skupiny. Na jejich do ruda vypáleném povrchu bylo něco kamenité sutě a hlíny, pokryté vrstvou slabě zpevněných sopečných popelových tufů první eruptivní fáze, na níž spočíval 2,5m mocný výlev čedičové lávy. Výše leží mladší, druhá explozivní fáze tvořena popelovým tufem a nejvýše svrchní až 7m mocný výlev čediče. Jedná se tudíž o vrstvenou sopku – stratovulkán. Dnes už je lom a jeho stěny hustě zarostlé náletovými dřevinami a z geologické stavby už není vidět zhora nic. Nalámaný čedič

se vozil 1,5 km dlouhou lanovkou do horní zatačky silnice nad Travnou, kde stál drtič a syp (mineralog Dr. T. Kruťa z Moravského muzea v Brně později vzpomínal, že v roce 1948, ještě v období těžby, se ve vozíku lanovky nechal vézt tehdy ještě student a pozdější docent mineralogie Ing. Dušan Němec).

V roce 1956 pracovala v okolí Travné a Zálesí prospekční skupina geologického průzkumu Jáchymovských dolů. Pro emanční měření se hloubily dlouhé rýhy v místech radiometrických indikací. Těchto rýh jsem využíval i já při geologickém mapování střední části Rychlebských hor a jejich podhůří kolem Javorníku. (J. Skácel, 1963). V rýhách na plošině východně od kostela a severně od obce Travná, kde v té době ještě část pozemků byla zemědělsky obdělávána, jsem nacházel podivnou černou vrstvičku do mocnosti až

Čedičový vrch a popelové pole u Travné (situace)

Vysvětlivky: 1. Erupce stratovulkánu Čedičového vrchu

2. Trasa pohybu mraku sopečného popela

3. Místo spadu sopečného popela u kóty 543 na plošině severně od Travné

10 cm, uloženou na suti skalního podloží a pokrytou 20 až 30 cm mocnou vrstvou svahové hlíny (např. v rýze GP JD jižně od kóty 542,6). Při bližším ohledání jsem zjistil, že se jedná o drobné částičky čedičové hmoty, jakési „lapili“ a malé sopečné pumy tvaru slzy v jemném černém sopečném prachu. Přítomnost čedičového produktu jsem zde vysvětlil tak, že pravděpodobně mladší ze dvou explozivních fází vulkanické aktivity na 3 – 4 km vzdáleném stratovulkánu Čedičového vrchu zřejmě vymrštila sopečný prach a drobné lapili do výšky a vlivem proudění vzduchu byl mrak sopečného materiálu hnán k severu a

dopadal na plošinu severně od dnešní obce Travná. Stáří je možno datovat do období po vzniku suťového pokryvu na skalním povrchu a před tvorbu vrstvy žluté svahové hlíny s humusovým povrchem. Pokryv popela nebyl asi na plošině souvislý, nýbrž ostrůvkovitý a zachoval se tam, kde nebyl splaven soliflukcí. Nelze vyloučit, že stratovulkán u Zálesí je značně mladší než se předpokládalo. Je tedy zřejmé, že na konci starších čtvrtohor jsme měli v Rychlebských horách po krátkou dobu jev, který v měřítku nesrovnatelně větším postihl na jaře roku 2010 část severní a západní Evropy.

Jaroslav Skácel

LITERATURA

- FRESKOVÁ, L. (1954): *Předběžná zpráva o nefel. bazanitu na Leitnerkoppe u Zálesí v Rychlebských horách.* – Sborník SLUKO, odd. A - I (1951 - 1953: 57-59, Olomouc.
- PACÁK, O. (1928): *Čediče Nížkého Jeseníku a přilehlých území.* Věstník Král. české spol. nauk, Praha.
- SKÁCEL, J. (1963): *Geologie krystalinika a rudních výskytlů ve střední části Rychlebských hor.* – Sborník geol. věd, Geologie, řada G, sv. 3: 109-139, zvláště 127, Praha.

Výskyty zlata v Širokém Brodu u Mikulovic

Podle historických záznamů zlato v okolí Zlatých Hor dobývali Keltové již v letech 4. až 1. př. n. l. Těžba zlata byla ve Zlatých Horách oživena až ve 13. a 14. století, její největší rozvoj nastal v 15. až 16. století a úpadek v 17. století v důsledku třicetileté války. Těžba zlata pak pokračovala s přestávkami a skončila v roce 1993, i když zásoby zlata v ložisku nebyly vytěženy. Mimo tuto oblast bylo zlato těženo na západním svahu Zlatého chlumu u Jeseníku, kde byla těžba ukončena v roce 1891.

Málo známé jsou výskyty zlata v náplavech řeky Bělé. Regionální šlichová prospekce (Albrechtová 1981) zjistila významnou přítomnost zlatinek na horním toku Lesního potoka a v dolních tocích pravostranných přítoků řeky Bělé. Nejrozsáhlejší výskyty rýžování v náplavech řeky Bělé se nacházejí v Polsku u Glucholaz. Rozsáhlé rýžovací práce jsou na úpatí severních svahů Bílého kamene a

Strážiska západně od Ondřejovic (M. Prosová 1990).¹ Zajímavé stopy po dobývání jsou v klastickém eluviu na vrcholu Bílého kamene (M. Prosová 1990). Stopy zlata zde nebyly zjištěny, pravděpodobně se jedná o těžbu kvarcitu pro sklářské účely.

V okolí Širokého Brodu a Hradce, kde se na pravém břehu Bělé nacházejí pozůstatky rýžování v poměrně rozsáhlém území v lese od hranice katastru Široký Brod až po tok Lesního potoka, a na levém břehu Bělé, kde jsou rýžoviště zachována v lese mezi Širokým Brodem a Hradcem, bylo zlato těženo z říčních teras 10 až 15 m nad říční nivou. Plocha rýžování je rozsáhlá. Zlato se těžilo pravděpodobně jílováním, jedním z historických způsobů rýžování zlata z náplavů. Voda pro rýžování byla přiváděna kanály nad zlatonosnou polohou, která byla vodou rozplavována. Hrubý štěrk byl vybírán a na úpatí polohy se v mělkých prohlubních hromadil

těžký podíl. Místy se zachovaly mělké kanály pro přívod vody pro rýžování, ale v současné době jsou zničeny pojížděním těžké lesní techniky. Zlatonosné štěrky byly ve větší části území těženy stěnovým způsobem, místy jen zářezy do mírného svahu. Těžební stěna je poměrně dobře zachována v centrální a jižní části, v ostatních částech převažují zářezy a pinková pole. V předpolí těžební stěny nebo zářezů se vyskytují hojné průzkumné pinky a pokusné dobývky. (V připojené mapce jsou vyznačeny prostory rýžování.)

O rýžování zlata v okolí Širokého Brodu a Hradce se nezachovaly žádné historické údaje, ty o těžbě zlata v oblasti Mikulovic se týkají jen rýžování na Olešnici. Současným geologickým průzkumem byl zjištěn obsah zlata v rozsypech a je možné odhadnout množství vytěženého zlata. V oblasti Mikulovic a Širokého Brodu bylo pravděpodobně vytěženo 100 kg zlata, obdobné množství se dá předpokládat v oblasti Hradce.²

Pro výskyt zlata v náplavech řeky Bělé hrál velkou úlohu postup kontinentálního ledovce. V Písečné čelo ledovce odklonilo původní konsekventní tok Bělé (sledující tektoniku a směr desensských hornin) k východu směrem na Široký Brod a Mikulovice. Původní tok mezi Písečnou a Hradcem byl ledovcem přerušen a překryt glaciálními a glacifluviálními sedimenty. Jejich nejvyšší polohy vystupují jako písčito-jílovité hlíny (souvkové hlíny – bazální till) v oblasti Nové Vsi v nadmořské výšce kolem 400 m. Obrázek ukazuje vztah ledovcových akumulací k ostatním sedimentům v údolí řeky Bělé u Širokého Brodu (M. Prosová 1981). Nejvyšší výskyt ledovcových sedimentů v České republice se nachází v sedle mezi Bílým kamenem a Strážiskem, kde se ledovcové usazeniny zachovaly v nadmořské výšce 540 m (Gába 1972 a in Gába 1990).

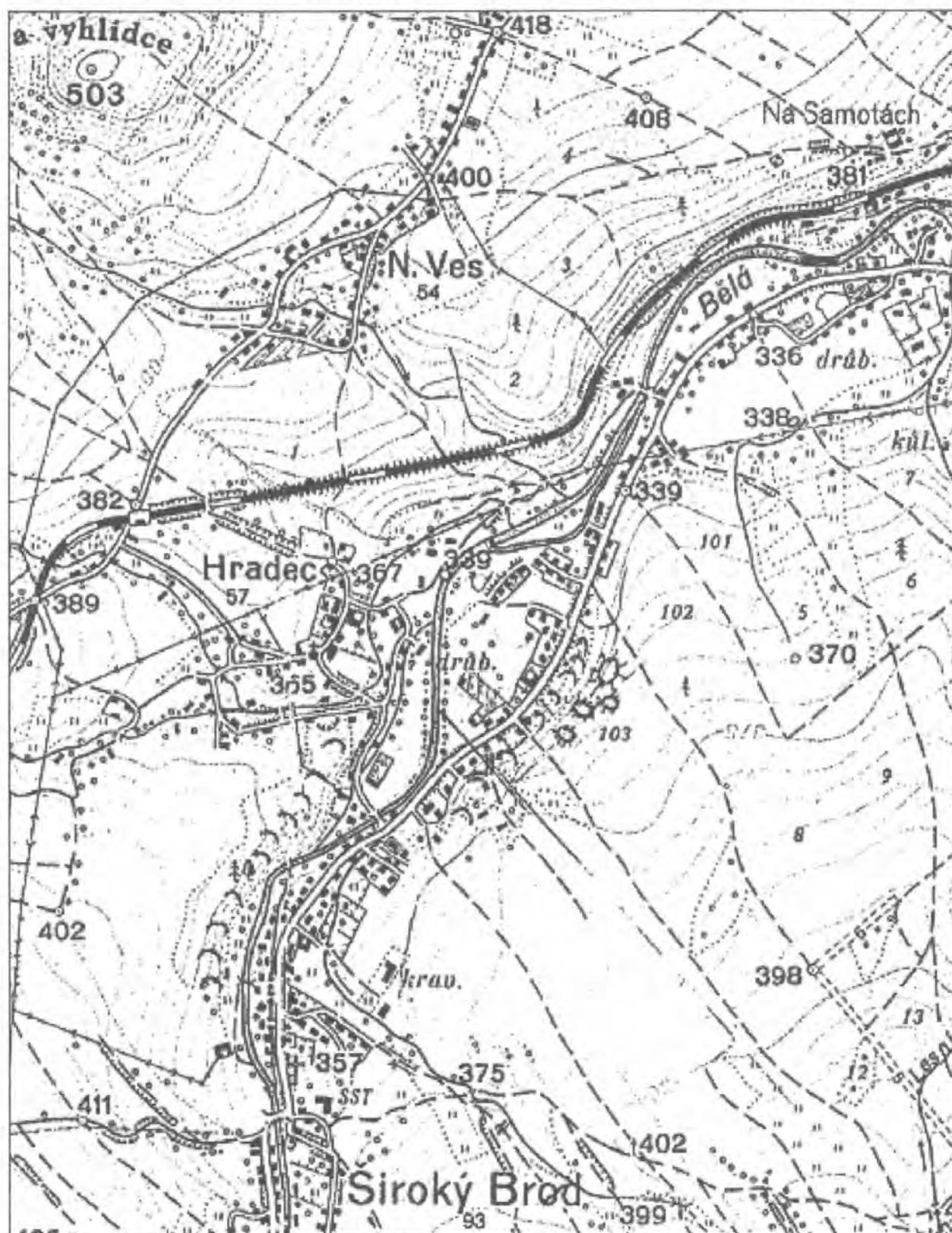
Z obrázku je vidět, že glacifluviální písčité štěrkovité sedimenty s obsahy nordického materiálu (např. pazourky) jsou překryty štěrky a písky vyšší terasy s výskyty zlata.

Terén v Širokém Brodu. V popředí zářezy a sejpy, v pozadí horní hrana těžební stěny. Foto V. Čabla

Skalni podklad sedimentárního pokryvu tvoří jemně zrnitá biotitická až dvojslidná ortorula, amfibolit, muskovitický granit, granodiorit a pegmatit jádra desenské jednotky. Tento

materiál je hojně zastoupen v nadložních sedimentech. Krystalinikum, ve svrchních polohách s vývinem až 20 m mocných eluvií, je překryto 25 až 45 m mocnými proluviálními a

Mapa 1 : 25 000. Obloučky značí opuštěná rýžoviska

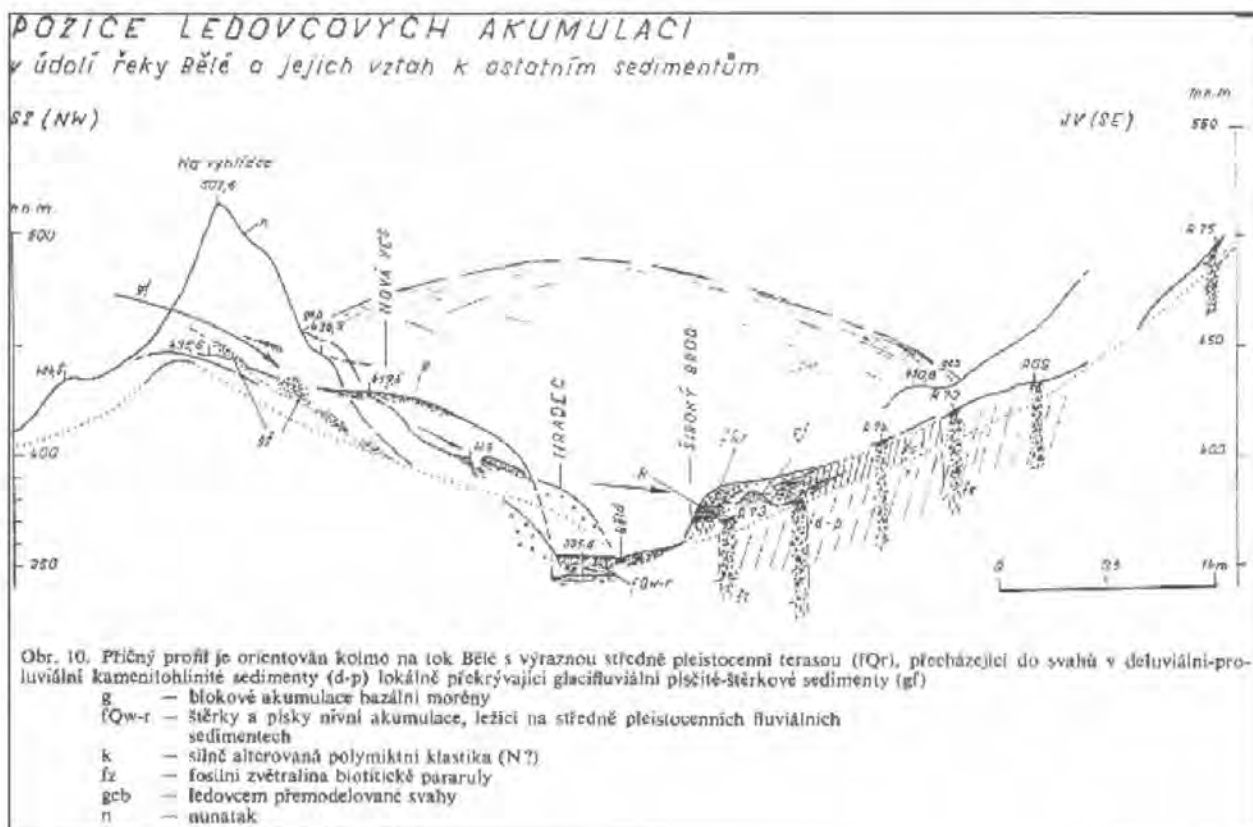
deluviálními sedimenty. Místy překrývají glaci-fluviální štěrkovité a písčité sedimenty. Nad proluvii se vyskytují glaci-fluviální sedimenty, tvořené dvěma polohami hlinitých písčitých štěrků, oddělenými polohou souvkových hlín a jílu s pohřbeným půdním horizontem, mocnou až 0,5 m, rašelinového charakteru, s hojnými zbytky dřev, často lignitickými. Spodní poloha štěrků, často až balvanitých, je charakterizována zvýšenými obsahy zlata až do 0,1 g/m³. Místy obsahuje zvýšené množství nordického materiálu.

Největší ložiskový význam mají hlinito-písčité štěrky vyšší říční terasy řeky Bělé, nacházející se 10 až 45 m nad údolní nivou. Stáří terasy je pravděpodobně středně pleistocenní (M. Prosová, 1981). Přímý styk s glaci-fluviálními sedimenty nebyl v žádném vrtu zastížen. Průměrná mocnost terasy je 3,5 m, v přerýzovaných prostorách dosahovala až 5 m, směrem k východu se snižuje. V sedimentech terasy byl zastížen ojedinělý nordický materiál pravděpodobně přeplove-

ný. V hrubém materiálu je zastoupen místní materiál, hlavně kvarcit a keratofyr, v balvanech až 1 m velkých.

V nadloží sedimentů říční terasy se nachází 1 až 1,5 m mocná poloha sprašových hlín, která tvoří nepropustný horizont pro srážkové vody. Na úpatní plošině tak vznikají mokřiny a rašeliště.

Výsledky šlichové prospekce a projevy rozsáhlého rýžování byly podkladem pro zpracování projektu vyhledávacího geologického průzkumu. Průzkum byl soustředěn na okolí rozsypů na pravém břehu Bělé. Bylo odvrtáno 9 širokoprofilových vrtů do průměru 1020 mm. Z vrtů byly kvartováním odebrány vzorky o objemu 100 l které byly rýžovány na zlato na odstředivém separátoru POU4-2M. Vzorky o objemu 10 l byly odebrány pro stanovení dalších využitelných těžkých minerálů a pro výzkum technologie štěrkopísků pro stavební účely. Koncentráty byly děleny magneticky a u 10 l vzorků též těžkými kapalnými (K. Makovec 1990). Šlichové vzorky

Profil Bělé.

Mikrofotografie zlatinek

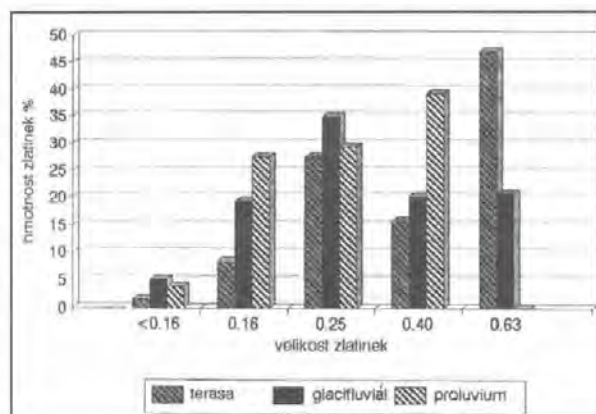
mineralogicky vyhodnotil K. Makovec (1990, 1994) a nordický materiál ze vzorků zpracoval Z. Gába (1990).

Celkem bylo na lokalitě Široký Brod vyseparováno z 51 kvartovaných stolitrových vzorků celkem 654 zlatinek o celkové hmotnosti 0,2245 g. Velikost zlatinek kolísá v rozmezí 0,0X až 3 mm. Představu o zrnitosti zlata dává hodnota počtu zlatinek na 1 g zlata. Pro lokalitu Široký Brod to činí v průměru 2 900 zlatinek. Na lokalitě Široký Brod převládají opracované valounky až plíšky elipsoidního tvaru s laločnatými okraji, jejichž bizarnost se zvyšuje s rozměrem zlatinek.

Méně často jsou zastoupeny izometrické hrudkovité zlatinky. U některých větších zlatinek je možné pozorovat sbalení, způsobené mechanickou deformací. Povrch zlatinek je někdy hnědý, pokrytý povlakem oxidů. Z nekovových inkluzí byly ve zlatinkách zjištěny běžné silikáty a oxidy – muskovit, chlorit, limonit, titanit, křemen aj. Chemické složení zlatinek bylo zkoumáno na mikrosondě VŠB Ostrava. Chemické složení zlata v zásadě souhlasí se složením zlata z primárních ložisek snosové oblasti, zejména z oblasti Zlatého chlumu. Hlavní příměsí zlata je stříbro. Ve srovnání s primárními ložisky dochází v rozsypu ke snížení obsahu Ag v periferních oblastech zlatinek. V oxidačním prostředí rozsypu se zvyšuje mobilita Ag iontů a dochází k jejich odnosu z povrchu zlatinek a vzniku tenké kůry zlata vysoké ryzosti. Střední obsahy Au a Ag na lokalitě Široký Brod jsou 95,4% Au a 3,7% Ag.

Zlatinky z lokality Široký Brod se liší ve srovnání se zlatinkami z okolí Zlatých Hor vyššími středními obsahy Pb a Bi a nižšími obsahy Fe. Mají také nižší rozpětí obsahů Au a Ag a vyšší rozpětí obsahů Cu, Pb a Bi. V rozsypech se vedle sebe vyskytují zlatinky různého složení, což je způsobeno různými genetickými typy výskytu zlata ve snosové oblasti. Variabilita chemického složení zlata ve vertikálním profilu rozsypu odráží hloubku denudace primárního ložiska a jeho geochemickou zonalitu. (J. Hauk, 1983). Následující diagram ukazuje zrnitost zlatinek podle typu sedimentu.

Počty zlatinek ve frakcích rostou se snižující se velikostí zrna. Nejvyšší jsou ve frakci 0,16 – 0,25 mm. Ve frakci <0,16 mm se počet zrn snižuje v důsledku toho, že separátor zachytí jen část zrn této frakce. Na celkový obsah zlata ve vzorcích to má jen nepatrný vliv. Ze srovnání celkové hmotnosti zlatinek ve vzorcích z různých typů sedimentů vy-

Diagram zrnitosti zlata podle typu sedimentu

plývá, že velké zlatinky, které nejvíce zvyšují obsah zlata ve vzorcích, jsou přítomny jen v sedimentech říční terasy a částečně v glaciuvialních.

Podstatnou část těžkých minerálů ze šlichových vzorků tvoří staurolit. Je zastoupen ve tvaru nepravidelně omezených zrn nebo protáhlých sloupečků, méně často tvoří tabulkovité krystaly. Je tmavě hnědý až červohnědý nebo oranžově hnědý až žlutohnědý. Obsahuje často uzavřeniny opakního pigmentu, křemene a granátu. Průměrné obsahy se pohybují kolem 1 kg/m³, maximální obsahy v nabohacených partiích dosahují až 8 kg/m³.

Vedle staurolitu jsou nejhojnějšími těžkými minerály granáty, identifikované jako spessartin, almandin a grossular. Průměrný obsah se pohybuje kolem 0,4 kg/m³.

Geologickým průzkumem byla prokázána ve štěrcích vyšší říční terasy přítomnost zlata v rozmezí 0,57 g/t při mocnosti 0,75 m nebo 0,26 g/t při mocnosti 2,1 m. Celkové zásoby zlata jsou v oblasti Širokého Brodu odhadnuty v rozmezí 50 – 80 kg. Těžba zlata se jeví v současné době jako ekonomicky nevýhodná, navíc se ložisko nachází v chráněné krajinné oblasti.

Vladimír Čabla

LITERATURA

ALBRECHTOVÁ, E. (1984): *Šlichová prospekce. Závěrečná zpráva*, archiv Unigeo Ostrava.

ČABLA, V. et al. (1990): *Jeseníky – rozsypy Au. Závěrečná zpráva*, archiv Unigeo Ostrava.

ČABLA, V., MAKOVEC, K. (1994): *Výskyt zlata v Mikulovicích u Jeseníku. Severní Morava*, sv. 68, Šumperk 1994, str.47-55.

GÁBA, Z., PEK, J. (1999): *Ledovcové souvky moravskoslezské oblasti. Okresní vlastivědné muzeum v Šumperku*.

HAUK, J. (1983): *Paragenetické studium zlata ze širšího okolí Zlatých Hor. Kandidátská práce Přír. fakulty Masarykovy univerzity, Brno*.

NOVÁK, J. (1988): *Prospekce Jeseníků Au – Revize pozůstatků sekundárních ložisek Au. Archiv ČGÚ*.

PFEIFEROVÁ, A. (1968): *Těžké minerály šlichových vzorků z okolí Rejvízu a Zlatých Hor ve Slezsku. Vlastivědný ústav Olomouc, č. 13*.

PROSOVÁ, M. (1981): *Oscilační zóna kontinentálního ledovce – jesenícká oblast. Acta Universita Carolinae – Geologica No. 3, Pag 265-294*.

PROSOVÁ, M. (1990): *Sekundární akumulace zlata v Jeseníkách. Přírodověd, fak. Univerzity Karlovy v Praze, katedra ložiskové geologie. Příloha 1, obraz 1 a 2*.

Základní geologická mapa České republiky 1 : 25 000 s vysvětlivkami. List 14-224 Jeseník. Česká geologická služba.

POZNÁMKY

1. Pozn. red.: Jiná lokace: rýžoviště jsou na jižním úpatí nad Javornou.

2. Pozn. red.: Hodnota je řádově nadsazena, v celé zkoumané ploše je odhadnuto 56 kg zlata.

Nález dokumentů a mincí v kostele sv. Acháce v Dolním Údolí

Vesnice Dolní Údolí na Zlatohorsku je známá od počátku 15. století. První zmínka o ní pochází z r. 1400 (Niederolssnicz – odvozeno od názvu potoka Olešnice, pozdější jméno pak od Grund = úzké údolí). Část vsi patřila k panství Zlaté Hory a v 16. století se roz-

rostla díky dolování rud, jejich těžba byla zastavena r. 1785. V r. 1811 měla ves 78 domů se 444 obyvateli. Dolování bylo nahrazeno přadláctvím a tkaním. Počet obyvatel klesal i nadále v důsledku nedostatku pracovního uplatnění. Po r. 1945 došlo k pozvolnému

demografickému, ekonomickému i správnímu úpadku, až nakonec r. 1960 bylo Dolní i Horní Údolí připojeno ke Zlatým Horám jako místní část.

K oživení došlo až s nárůstem cestovního ruchu. Část obce byla pod jménem Údolí prohlášena v r. 2004 památkovou vesnickou zónou. V r. 2007 skupina nadšenců ze sdružení Příznivci kamenických a sochařských děl na Jesenicku rekonstruovala v obci pomník obětem 1. světové války. Občanům nebyl lhostejný ani osud poblíž stojícího kostelíku sv. Acháce, který ve vlastnictví Města Zlaté Hory nebyl léta využíván. Přišli s myšlenkou tento objekt zachránit a využívat jej k nekomerčním účelům, jako jsou výstavy, benefiční koncerty a jiné. Proto založili Občanské sdružení pro obnovu a údržbu kulturního a přírodního bohatství Horního a Dolního Údolí. Kostelík v sobě totiž skrývá unikát, který může být tahákem pro návštěvníky. Jedná se o mramorový oltář Neposkrvněného početí Panny Marie. Toto Obethovo dílo patří ke skvostům sochařovy tvorby s velice patrným vlivem doznívajících secese. Sochař nevšedně pojal Panu Marii, která jakoby vystupovala z masivu vlastního oltáře, na jehož vrcholu se vznáší Duch svatý v podobě holubice. Ztvárnění početí je oduševnělé – s pouhým náznakem těhotenství Panny Marie. Přesto však vyvolalo odpor mikulovického faráře A. Hettwera, který odmítl oltář instalovat v nově postaveném kostele sv. Mikuláše v Mikulovicích. Zásluhou donátora faráře Julia Bannerta se proto Neposkrvněné početí ocitlo jako dar v novém kostelíku sv. Acháce v dárcově rodišti v Dolním Údolí.

V jarních měsících 2012 došlo k opravě střešní krytiny na kostele. Při sundávání makovice byla nalezena schránka s dokumenty a mincemi. Archiválie byly 2. 4. 2012 odevzdány do Státního okresního archivu v Jeseníku. Jedná se o tři listiny,¹ které nám dávají nahlédnout do dějin lokálie i obce.

Církevně byla obec přifařena do Zlatých Hor. Dřevěná kaple sv. Eucharie byla postavena dle zápisu již r. 1757 za vládnoucího knížete biskupa Filipa G. Schaffgotsche (jako filiální kaple se uvádí 1770). Zchátralá kaple byla r. 1819 nahrazena novou, větší. „*K tomuto účelu bylo použito skromné jmění a malými příspěvky dobrých lidí a spolupůsobením obyvatelů obce se podařilo, že 23. srpna 1819 na Ludvíka mohla být makovice usazena. Zřizovatelé jsou Severin Langer, dědičný rychtář, Josef Müller, Joseph Bannert, Franz Hanke, přísežní, Franz Kammler a Joseph Niessner přisedící, Anton Tschanter a Johann Gross, obecní starší. Dozor nad stavbou a vedení vykonával tehdejší dědičný rychtář Johann Langer. Stavitel byl C. (?) Kneifel.*“²

Zapisovatel nezapomněl zhodnotit těžkou situaci za napoleonských válek, kdy došlo k finanční a měnové krizi: „*V roce 1797 byly v rakouském státě místo mincí dány do oběhu Bankozettel a to 1, 2, 5, 10, 25, 50, 100 a 1000 zř; tyto platily až do měsíce března 1811, kdy byly zredukovány na jednu pětinu, tzn., že místo 100 zlatých bylo jen 20 zlatých v nových papírových penězích pojmenovaných výplatní a anticipační poukázky, které jsou ještě dnes v oběhu o 1, 2, 5, 10, 20 a 100 zř a podléhají kurzu.*“ Jako důkaz byla k zápisu přiložena sada mincí: 1 krejcar 1800 S, 6 krejcar 1800 F, 7 krejcar 1802 G, 15 krejcar 1807 A, 1 krejcar 1816 S a papírový směnný list – zvaný lidově šajn – 1 zlatý 1811. Pro představu o hodnotě peněz je zde uveden pouze jeden doklad: „*V roce 1815 a 1816 byla cena obilí opět velmi vysoká. Pytel obilí stál 50 až 60 zř ve výplatních poukázkách.*“

V r. 1895 bylo zjištěno, že střecha věže je poškozena. Obecní zastupitelstvo rozhodlo, že bude nově pokryta břidlicí a makovice s korouhví pozlacena. Je jistou kuriozitou, jak k tomu došlo. V obci totiž nebyly k dispozici žádné staré písemnosti. Starosta Franz Bliesath si přál poznat přesné údaje o kapli (oltář, zřízení) a jelikož se v knihách ani jinde

nedalo nic určitého nalézt, rozhodl podívat se do makovice kostelní věže. Při jejím otevření bylo nalezeno memorandum z r. 1819. Opis byl vložen do archivu obce, originál vrácen do makovice. Též rozhodl, že všechny důležité události obce od r. 1873 se budou od nynějška zaznamenávat v založené kronice. Dne 22. 8. 1895 byl do makovice vložen nový zápis zaznamenávající běh událostí, od průtrži mračen 1829 a 1846, velké neúrody v r. 1847 až 1854, revoluční dobu 1848 a hladový rok 1852 až po válku s Pruskem 1866: „*Obyvatelstva se zmocnila, sice bezdůvodná, ale všeobecná obava z válečných hrůz. Některé rodiny popadly svůj skrovný majetek, aby v rozhodném okamžiku uprchly do nejvzdálenějších horských roklí. Nejstrašnějším dnem byl 22. červen. O předešlé noci rakouští husaři, umístění ve Zlatých Horách, zapálili při zatýkání pruského vojáka selský dvůr v Konradově. Následující den vpochovalo pruské vojsko do Zlatých Hor. C.k. berní úřad, okresní soud a finanční stráž byly přeloženy do Karlovy Studánky,*

ženy s dětmi ze Zlatých Hor hledaly ochranu a přístřeší u známých v Dolním Údolí, jiní se utábořili v odlehlých lesích na Příčném vrchu a u Sv. Anny atd.“

Obecní zastupitelé Franz Bliesath, Josef Zahn, Josef Schönwalder, Josef Hanke a Johann Deseife, mistr pokrývač Severin Deseife a ředitel školy Alois Philipp se též pochlubili úspěchy obce: postavení nové školy r. 1873, obnovení cesty po ničivé povodni téhož roku, přičemž silnice byla o rok později prohlášena za okresní a okres převzal její údržbu, dále za cenu 1 400 zlatých byla postavena cesta na Rejvíz až ke knížecí a biskupské lesní hranici. V r. 1878 byl zřízen hřbitov, kaple získala nový oltář od sochaře Reimunda Kutzera z Horního Údolí a varhany, zhotovené firmou Gebrüder Rieger v Krnově r. 1891.

Rovněž tento zápis doprovázela sada mincí: ¼ zlatník 1858 A, 10 krejcar 1869, 20 krejcar 1868, 1 zlatník 1878, ovšem bez jakéhokoliv komentáře, který by si zasloužily. Jedná se o ukázky stříbrných mincí rakouské

Dolní Údolí s oběma kaplemi (1913)

měny zavedené r. 1857, která ukončila platnost dvou dosud platných měn – konvenční a vídeňské. Vyřešily se tak následky uplynulých hospodářských krizí. Byla obnovena směnitelnost bankovek za stříbrné mince a hlavně byl zaveden desetinný systém.

Od r. 1909 se datuje snaha obce a věřících o opravu kaple, resp. v závislosti na možnostech získání finančních prostředků o postavení nového kostela, kamenného, trvalejšího. Avšak v r. 1903 musela obec postavit novou školní budovu a dlouhodobě se zadlužila. Již tak chudou obec postihla opakovaně průtrž mračen, ale v roce 1903 od 9. do 11. června bylo Dolní Údolí zpusťeno povodní nejhůře. Došlo i k poškození kaple, která stála v bezprostřední blízkosti potoka. Výdaje za říční regulaci a výstavbu silnice přes Dolní Údolí činily v r. 1905 na 185 000 korun.

Byl zvolen výbor stavby kaple: radní Josef Bannert – předseda, pan farář V. Brauner ze Zlatých Hor, Weese, kněz. a bisk. důchodní ze Zlatých Hor, starosta Emil Hein, David Bannert, řídící učitel Josef Kunz, správce kaple Franz Bliesath sen., radní Ferdinand Müller a Josef Deseife. Vyhotovením plánu stavby s rozpočtem byl pověřen stavitel Adolf Rieger z Horního Benešova. Ten po mnoha tahanicích s nedostatkem financí i dobře vůle řekl: „Situaci v obci teď znám, nechci u vás vydělávat, nechám připravit nový náčrt, plány zhotovené dříve i další pozměněné nestojí nic, když kapli postavím, budu dle možností přihlížet k požadované velikosti a druhu stavby.“ Peníze se scházely pomalu. „Již v r. 1909 jsme u zemského sněmu v Opavě požádali o subvenci na stavbu. Naše žádost byla odložena na příští sezonu 1910. Zemská pokladna byla prázdná pro milionové půjčky k regulacím vodních toků v celém Slezsku. Spoléháme však na naše dva šlechtné příznivce Jeho eminence Dr. Koppa a vedoucího komorního úřadu Dr. Pohla – oba poslance zemského sněmu. A pana faráře Braunera ze Zlatých Hor nám poslal asi sám Pánbůh. Tento ušlechtilý, vele-

důstojný pán nám u Jeho Eminence vymohl dar o 2 000 korunách.“ Biskupství věnovalo na stavbu 15 000 korun. „Objevil se i nový pomocník – pan Julius Bannert, t.č. farář v Nových Vilémovicích, syn zdejšího majitele hospodářské usedlosti č. 67 Davida Bannerta. Jeho přimluvy za jeho rodnou obec u ulivných osob v Opavě měly vešestnatý výsledek. Zemský sněm povolil obci Dolní Údolí ke stavbě kaple, po předložení schváleného plánu stavby stavebním úřadem v Opavě, subvenci 6 tisíc korun. Nyní mohla být stavba zahájena.“

Zajímavé jsou ceny prací uváděné obcí v dohodě se stavitelem Riegreim:

za 100 ks cihel i s dovozem korun 42,-;
za 1 metr kamenů (metrák) .... 5,-; za 1 metr písku .... 7,-; za nákladní vůz z nádraží Zl. Hory až ke stavbě za 100 kg .... 0,32 K; za dvojspřeží povoz do Mikulovic ....10,-K.

Starosta Emil Hein se spojil se zdejšími povozníky a po vzájemné domluvě se dohodli na cenách: doprava cihel ze Zlatých Hor ke stavbě za 1000 ks 13 korun, samotné cihly stojí 28 K. Metrák kamení dopraví E. Hein za 3,75 K. Metrák písku dopraví Johann Schönwälder z Ondřejovic za 5 K, ostatní nákladní vozy dopraví E. Hein dle uvedených cen. Škoda, že zde nejsou uvedeny pro srovnání i mzdy. Rovněž v zápise chybí, že opět došlo ke změně měny, v r. 1892 byla zavedena měna korunová. Na druhé straně zapisovatelé pamatovali na vložení sady mincí, které tuto měnu zastupují: 1 haléř 1894, 2 haléř 1910, 10 haléř 1907, 20 filér 1893 KB, pamětní 1 koruna 1908 k 60. výročí vlády císaře FJI.

Dne 16. 7. 1911 byl posvěcen základní kámen, koncem září byly nejdůležitější práce ukončeny, takže mohla být usazena makovice, kříž a hromosvod. Do makovice byl vložen pamětní zápis s výše uvedeným vylíčením peripetii stavby. Po vysvěcení kostela zde tak vedle sebe stály dva církevní svatostánky. Ne však nadlouho, dřevěná kaple byla zbourána v r. 1913.

Při opravě věžičky v r. 2012 vložilo Občanské sdružení pro obnovu a údržbu kulturního a přírodního bohatství Horního a Dolního Údolí nazpět do makovice fotokopie původ-

ních archiválií a dokumenty nové, především listinu, kde je zaznamenáno současné snažení místních nadšenců.³

Květoslav Growka

POZNÁMKY

1. Dne 2. dubna 2012 byl ve Státním okresním archivu Jeseník protokolárně předán Marianem Čepem, za Městské muzeum Zlaté Hory, a Václavem Molákem, za Občanské sdružení Dolní Údolí, obsah pamětní schránky z makovice kostela sv. Acháce v Dolním Údolí. Její obsah tvořily následující dokumenty a předměty: Pamětní zápis Pro Memoria z 23. 8. 1819; Pamětní zápis z 22. 8. 1895; Pamětní zápis Gedenkblatt, s.d. /1911/ a noviny Oesterreichische Volks-Zeitung z 23. 9. 1911.

2. Citované ukázky v textu byly přeloženy paní Kristou Voráčovou z Jeseníku.

3. Obnova střešní krytiny na kostele sv. Acháce, viz : <http://dolniudoli.webnode.cz/news/obnova-stresni-krytiny-na-vezicce-kostela-sv-achace/>.

Javornické objevy a nálezy roku 2012

Práce muzejního pracovníka mimo jiné spočívá i v získávání nových historických předmětů, které dokládají činnost našich předků. Některé předměty dostane darem (v dnešní době již pomalu vyhynulá činnost), některé musí najít sám. Což znamená prozkoumávat krajinu, chodit a hledat po starých a někdy i nových odpadních místech (přičemž u těch nových se tato činnost nenachází s pochopením u životních partnerů), hledat v tzv. novém vědním oboru „půdní archeologie“ a v neposlední řadě, většinou po nocích, sledovat domácí i zahraniční internetové portály, kde se sem tam na aukcích objeví něco zajímavého z našeho regionu.

To je příklad i posledního objevu na německé internetové aukci, kde byla nabízena nám zcela neznámá mědirytina zámku Jánorský Vrch z roku 1797.¹

Pochází snad z novin vydávaných v Žitavě (Privil. Zittauisches Topographisches, Biographisch-historisches Monatliches Tage-Buch, Monat December 1797), které přinášely nejnovější zprávy z právě probíhajících vojenských konfliktů. Prodejní nabídka tvořila ještě 8 novinových stran (bohužel jen jednu stránku vyobrazenou) a rytinu. Uvedme na okraj, že zejména třicetiletá válka vedla k rozvoji novin jako nového informačního pro-

středku. Někdy se hovoří o tom, že tato válka probíhala takřka v „přímém přenosu“. Lidé, plní obav z přesunů vojsk, chtěli vědět, jaká je situace na bojištích, co mohou eventuálně čekat. Odtud vznikla poptávka po zprávách. A vzhledem k velké negramotnosti byly noviny, které nejdříve vypadaly jako velké letáky, doprovázeny obrázky. Navíc se lidé lépe než

my vyznali v symbolice, alegoriích. Ty byly též využívány ve válečné propagandě, holt již tehdy novináři sloužili té či oné bojující straně a katolíci s protestanty na sebe v „tisku“ kydali hnůj.

Takže formálně obdobně i tyto žitavské noviny informovaly na první stránce o bojích v Číně a hlavně o uzavření míru mezi Rakouskem a Francií 17. prosince u vesnice Campo Formio. Mírové jednání mezi vítězným Napoleonem Bonapartem a hrabětem Ludwigem Cobenzlem, zmocněncem rakouského císaře Františka II. a nejlepším rakouským diplomatem, ukončilo pětiletou válku a potvrdilo nové východní hranice Francie až k levému břehu Rýna. Rakousko tu uznalo ztrátu svého vlivu v Itálii a vzdalo se Lombardie a Belgie výměnou za Benátsko, Istrii a Dalmácii. Pro rakouský dvůr i pro veřejnost znamenal Napoleon velké nebezpečí, jak dosvědčily další události vrcholící bitvou u Slavkova r. 1805. Napoleon byl vnímán jako uzurpátor, velikán, který bude stejně jednou poražen a potupen. A k vyjádření této myšlenky sloužil právě novinový leták.

Skládá se ze dvou motivů – v pozadí vidíme vyobrazení zámku Jánský Vrch s městečkem Javorník, převzaté ze známého díla *Topographia Silesia* (1749) Friedricha Bernharda Wernera. V popředí pak sledujeme alegorickou scénu setkání Alexandra Makedonského s filosofem Diogenem. O něm se traduje mnoho historek a anekdot. Zpravidla už nelze rozhodnout, které z nich jsou pravdivé a které smyšlené. Určitě však nežil v sudu... Dodnes je však citován jeho výrok, který pronesl při rozhovoru s Alexandrem Makedonským, po-

stupujícím na válečném tažení Řeckem. Ten prý filosofa vyzval, ať si zvolí přání, které mu bude splněno. Diogenés odpověděl: „Ustup mi ze slunce“.²

V levém dolním rohu je ve výseči umístěn erb pánů z Bissingen, starého šlechtického rodu, původně pocházejícího z Mišně. V 15. století se rozdělil na větev rýnskou a českou, od níž se opět roku 1647 oddělila větev Bissingen-Nippenburská, jež byla roku 1746 povýšena do stavu říšských hrabat. Iniciátorem letáku byl zřejmě Ferdinand Ernst Maria Anton hrabě z Bissingen-Nippenburgu (1749 – 1831), vysoký rakouský politik a úředník.³ V r. 1792 byl na počátku války s Napoleonem jmenován vrchním zemským komisařem u Rýnské armády, o dva roky později se stal prezidentem zemského soudu Předních Rakous a v době vydání letáku byl jmenován guvernérem země Tyrolsko – Vorarlbersko (1797–1801). O jeho postoji k událostem svědčí nápis na kameni, opřené o dřevěnou boudu, „*Insichzufrieden*“ umožňující širší výklad jako „*jsem spokojen s mírem*“. To dokládá i přání spokojenosti všem ostatním v říkance o želvě a Diogenovi ve spodním pásu obrázku.

Proč však byl použit motiv Jánského Vrchu, nevíme. Od smrti biskupa Schaffgotsche uplynuly dva roky, nepřízeň nového biskupa Hohenlohe donutila hudebního skladatele Dittersdorffa z Javorníku odjet na Červenou Lhotu, marně hledáme nějaký spojovací bod...

Jsou však i nálezy, které jsou stejně nádherné a jistě potěší každého muzejního pracovníka, ale na druhou stranu jsou úplně k ničemu. To je i případ nález krásné eneolitické pazourkové šipky s rozměry $v = 3,9$ cm a $s = 2$ cm, která se našla v Javorníku. Kdyby se našla v zemi při jakémkoliv archeologickém výzkumu, byla by to pro tento kraj velká událost (do dnešního dne nebyl na Javorníku učiněn takovýto nález!), bohužel šipka byla vyzdvižena z odpadní jámy parc. č. 949 v Javorníku, která je přesně datována na konec 19. století a ukončena v závěru 2. světo-

vé války. To znamená, že tam byla vyhozena někdy v rozmezí této doby a nemůžeme tedy určit, odkud původně pochází. Může se jednat o školní pomůcku či o předmět nějakého sbě-

ratele, který šipku mohl přivést odkudkoliv. Tím tento předmět ztratil vypovídací hodnotu a lze ho použít jen pro ilustraci či jako školní pomůcku.

Milan Rychlý

POZNÁMKY

1. Viz www.ebay.de, číslo aukce 190187168188. List o rozměrech 19 x 16 cm, velikost obrázku 17 x 13 cm, cena 130 euro.

2. Příhodu zaznamenal Arriános v knize Alexandros Anabasis (Tážení Alexandra Velikého): *Také Diogenovi ze Sinópy se prý [Alexandr] obdivoval: když ho zastihl na Isthmu, jak ležel na slunci, přistoupil k němu s hypaspisty a vybranými pěšáky a otázel se ho, zda má nějaké přání; Diogenés mu odpověděl, že si nic nepřeje nic jiného, než aby se svými průvodci podstoupil stranou, protože mu zaclání slunce.*

3. O něm viz http://de.wikipedia.org/wiki/Ferdinand_von_Bissingen-Nippenburg; Bissingen-Nippenburg Ferdinand Ernst Maria Graf von. In: Österreichisches Biographisches Lexikon 1815–1950. Band 1, Wien 1957, s. 88.

Křížák pruhovaný (*Argiope bruennichi*)

Ještě před nedávnem ho na Jesenicku téměř nikdo neznal. A dnes? Stal se běžnou součástí naší přírody. Na našem území byl tento převážně tropický rod pavouka do roku 1991 znám pouze z jižní Moravy. Za posledních 20 let se postupně šíří, takže dnes už ho můžeme pozorovat na území celé republiky.

Křížák pruhovaný patří do čeledi křížákovití (*Araneidae*), kterých je známo asi 2600 druhů, z toho v naší přírodě se vyskytuje 39 druhů. Nápadně zbarvené samičky připomínající svým zbarvením vosu a číhající ve svých sítích na kořist opravdu nelze přehlédnout. Jejich zadeček je nepravidelně žluto-černo-bíle příčně pruhovaný, obdobně pruhované jsou i končetiny. Hlavohrud' je porostlá hustými stříbřitými chloupky. Samička není žádný drobeček, může dorůst až dvou centimetrů a do své sítě loví kromě jiného hmyzu především kobylky, které nejsou při skákání v trávě schopny pavučinu na bezpečnou vzdálenost zaregistrovat. Sameček je podstatně menší, v průměru dorůstá jen půl centimetru a je nenápadně zbarvený. Rozdíl velikostí obou pohlaví tohoto druhu pavouka je dokonce největší v rámci celé naší arachnofauny.

Páření je pro samečka velmi nebezpečné a téměř vždy končí jeho smrtí. Před vlastní kopulací můžeme oba pavouky vidět na jedné pavučině a to do doby, než samička svolí k páření. Kopulace proběhne rychle a někdy už během ní samička samečka chytne, usmrtí a vysaje. Od srpna do září pak samice upřede až tři kokony, které připevní na vegetaci a naklade do nich vajíčka. Jeden kokon obsahuje až čtyři sta vajíček a samička je hlídá. Prvním rokem se v kokonu vylihnou nymfy, které zde zůstávají celou zimu a po přezimování se z nich vyvinou malí křížáci. Samice v zimě uhne. Koncem jara se malí pavouci začnou pomocí pavučinového vlákna, které vypouští ze svých snovacích žláz rozptylovat do okolí.

Křížáka pruhovaného můžeme nejčastěji potkat na slunných místech v porostech trav nebo na zamokřených loukách. Jeho síť je tak charakteristická, že ji velice snadno poznáme. Typicky kolová síť je totiž vybavena klikatým svislým pruhem husté pavučiny probíhající přes její střed, tzv. stabilimentem. Mladí pavouci staví pavučinu bez nebo s méně zřetelným stabilimentem.

O přesném účelu této struktury se dosud diskutuje, odráží ultrafialové světlo, může sloužit jako lákadlo pro létající hmyz, nebo jako mechanické zpevnění sítě. Pozoruhodné je, že tvar stabilimenta nemusí být totožný ani u téhož jedince na všech sítích, které postupně upřede. Tak se nabízí vysvětlení, že

jeho tvar je závislý na vyrovnávání nestejněho napětí vláken v různých částech sítě, jak se postupně mění během její výstavby. Stabilimentum slouží také jako důmyslné maskovací zařízení. Pavouk, který se zdržuje ve středu pavučiny v případě rozrušení rozkmitá síť, takže potenciální kořisti se naskytne jen rozmazaný tmavě a světle pruhovaný obraz, ve kterém se pavouk dokonale ztrácí. Pokud se cítí pavouk ohrožen, může se po pavučině vlákně spustit pod síť, kde nehybně vyčká, než nebezpečí pomine. Aby pavouk v nebezpečí snadněji unikl, není pavučina upředena přesně svisle, ale se zemí svírá zhruba 45° úhel.

Ludmila Slezáková

LITERATURA

BUCHAR, Jan - KŮRKA, Antonín (1998): *Naši pavouci*. Academia, Praha, 154 s.

BAUM, Jiří - BUCHAR, Jan (1973): *V říši pavouků*. SPN, Praha.

[online]. [cit. 2012-11-07]. Dostupné z: <file:///F:/krizak-pruhovany-lovec-ve-vosim-kabatku.a15.html>

[online]. [cit. 2012-11-07]. Dostupné z: <http://www.radkapalenikova.cz/clanky/zvirata/uspesna-krizova-vyprava-krizaka-pruhovaneho/>

[online]. [cit. 2012-11-07]. Dostupné z: <http://www.ifauna.cz/bezobratli/clanky/r/detail/4407/krizak-pruhovany/>

[online]. [cit. 2012-11-07]. Dostupné z: <http://www.biolib.cz/cz/taxon>

Život v prvohorách na území Hrubého Jeseníku

Geologický vývoj Hrubého Jeseníku je neobyčejně pestrý a zároveň komplikovaný. Horninová skladba Hrubého Jeseníku je složena především z metamorfovaných (přeměněných) hornin, které málokdy obsahují paleontologické nálezy. Významným mezníkem v geologickém výzkumu bylo nalezení zkamenělin prvohorního stáří na lokalitách v okolí Vrbna pod Pradědem, Rejvízu a Jeseníku.

Paleontologické nálezy v Hrubém Jeseníku jsou typickým příkladem zachování zkamenělin v metamorfovaných horninách. Působením intenzivní deformace a regionální metamorfózy (přeměny) se zachovaly zbytky fauny, které jsou extrémně lineárně protažené a silně modifikované. Jedná se o unikátní zachování fauny v drakovských kvarcitech

(pojmenování podle místa nalezení v okolí Drakova) vrbenské skupiny. Na základě výskytů fosilní fauny v drakovských kvarcitech bylo v minulosti určeno stáří vrbenské skupiny jako devonské ve starších prvohorách (F. Roemer 1865). Tato skutečnost byla v minulém století potvrzena I. Chlupáčem (1975), který identifikoval fosilie v metamorfovaném devonu v Hrubém Jeseníku. Klasickou lokalitou výskytu nálezů zkamenělin je Suchý vrch (941 m n.m.) v Medvědské hornatině nad údolím Černé Opavy, kde bylo nalezeno několik obdivuhodných nálezů bentózní fauny (obyvatelé dna vodního prostředí).

V geologické historii je období devonu (asi před 417-354 miliony lety) charakteristické značnou druhovou rozmanitostí organismů.

Naše území společně s ostatními kontinenty bylo součástí jednoho superkontinentu Gondwany na jižní polokouli. Převažovalo tropické klima a pevnina Českého masivu byla zalita mořem. Nízké hladiny moří se rozšířily zejména v oblasti delt a mělkých šelfů. V takovém mělkovodním moři, které se vyskytovalo také v Hrubém Jeseníku, panovaly ideální podmínky pro rozvoj podmořského života.

V okolí šelfů se vyskytovala bentózní fauna zejména ramenonožců, lilijic, korálů, trilobitů, mlžů a tentakulitů. Nemalý výskyt zka-menělin dokazuje, že devonská fauna měla neobvykle velký horninotvorný význam.

Mezi nejpozoruhodnější skvosty paleontologických nálezů patří fosilní nález trilobita *Digonus comes*. Jeho délka dosahuje až kolem 30 cm, jde tedy o největšího trilobita, který zde byl nalezen. Pro představu, velikost dospělého trilobita se pohybuje průměrně mezi 2-10 cm. Ve fosilním záznamu se nám dochovaly volné lícce, izolovaná kranidia, trupové články a pygidia. Poměrně hojnými organismy jsou ramenonožci neboli brachiopodi, kteří často tvoří lumachely (akumulace schránek v sedimentu). Ramenonožci jsou bentózní organismy a jejich tělo je uloženo v pevné schránce tvořené nestejně velkými miskami. Břišní je vždy větší než hřbetní a také se vyznačuje stvolem, který je na ní připevněn. Takový stvol slouží organismům k uchycení k mořskému dnu. Klasickým zá-

stupcem v drakovských kvarcitech je *Tropidoleptus carinatus*, podle kterého byla určena zóna společenstva společně s tentakulity. K brachiopodům řadíme ve vrbenské jednotce také rod *Rhenorensseleeria*. Tentakulitů patří do skupiny nejistého systematického postavení. Jedná se o vyhynulou skupinu prvohorních organismů, která má stratigrafický význam pro devon. Jejich schránky jsou úzce kuželovité, dlouhé necelý milimetr až 70 mm. Povrch schránky je charakteristicky pokryt příčnými prstenci. V tropické zóně se také dařilo korálnatcům, kteří jsou řazeni mezi významné útesotvorné organismy. Žijí jednotlivě (rugózní koráli) i v koloniích (tabulátní koráli). V koloniích v Hrubém Jeseníku žil korál rodu *Pleurodictyum*, kterého řadíme k tabulátním korálům. Vytvářel velké masivní trsy tvořené korality (schránky), vzájemně spojených póry.

Jako zástupce mlžů lze jednoznačně jmenovat rod *Grammysia*. Podle tohoto mlže a také podle fosilních stop *Arenicolites* byla určena svrchní zóna drakovských kvarcitů. *Arenicolites* jsou fosilní stopy, které vypadají jako chodbičky ve tvaru „U“ prostupující napříč vrstvami. Jsou charakteristické pro extrémně mělkovodní až plážové prostředí.

Zájemci o paleontologii mohou zhlédnout fosilie v nové expozici geologie, kde jsou vystaveny unikátní sbírkové skvosty fosilií ramenonožců, trilobitů a korálů.

Zdeňka Kopečná

LITERATURA

CHLUPÁČ, I. (1979): *Nová naleziště devonské fauny v metamorfikách severní části Hrubého Jeseníku*. Čas. Mineral. Geol., 24, 4, s. 338-346. Praha.

CHLUPÁČ, I. - BRZOBOHATÝ, R. - KOVANDA, J. - STRÁNÍK, Z. (2002): *Geologická minulost České republiky*. Academia Praha. 436 s.

MÍSAŘ, Z. (1983): *Geologie ČSSR I, Český masív*. SPN Praha.

ŠPINAR, Z. (1965): *Systematická paleontologie bezobratlých*. Academia, NČSAV, Praha. 1049 s.

Kronika

Rok 2012 ve Vlastivědném muzeu Jesenicka

Otevření *stále expozice čarodějnických procesů na Jesenicku v 17. století* roku 2012 bylo pro Vlastivědné muzeum Jesenicka zásadní událostí. V souvislosti s ním došlo k úpravě otevírací doby a po většinu roku byly expozice a výstavy přístupné veřejnosti všech sedm dní v týdnu od 9. do 19. hodin. Očekávaný zájem návštěvníků se potvrdil a v roce 2012 navštívilo zařízení Vlastivědného muzea Jesenicka - Vodní tvrz i Muzeum Vincenze Priessnitze v Jeseníku-lázních - necelých 30 tisíc návštěvníků.

Expozice *Čarodějnických procesů na Jesenicku* získala v roce 2012 prestižní 2. místo v národní soutěži muzeí Gloria musealis v kategorii Výstava. Zájem médií o expozici byl mimořádný. Zprávy, články a rozhovory věnované tomuto tématu vycházely po celý rok v tištěných médiích, ozývaly se z rozhlasových stanic, objevily se i v televizních pořadech. V roce 2012 byly položeny základy další spolupráce mezi městy, která mají na svém území vybudované expozice čarodějnických procesů. Cílem spolupráce je podpora turistického ruchu v oblasti a zvýšení zájmu o toto významné období dějin. Expozice byla též dne 10. 4. 2013 odměněna hlasy veřejnosti Cenou Olomouckého kraje.

Příprava nové expozice geologie Jesenicka ve Vodní tvrzi přešla v roce 2012 od fáze projektové do fáze realizační. Po vybudování stále expozice čarodějnických procesů na Jesenicku jde o další významnou investiční akci Olomouckého kraje, tentokrát ve výši zhruba 7 mil. korun. Modernizace expozic a budování nových je hlavní snahou vedení muzea. Nová stálá expozice geologie Jesenicka má názorně představit geomorfologický vývoj Jesenicka v čase, expozicí bude opět provádět audioprůvodce, kromě toho bude obsahovat řadu moderních audiovizuálních prvků od videomappingu, dotekových obrazovek, dále modelů geologických jevů pro naši oblast typických. Ilustrace, potřebné pro expozici, budou vytvářeny akademickým malířem. Animace budou poskytnuty Slovenským národním muzeem v Bratislavě a Geologickým ústavem Slovenské akademie věd. Obsahová část dává prostor prezentovat výsledky odborných bádání geologů z naší oblasti, ale rovněž z celé České republiky. Nutno zmínit, že tyto rekonstrukce probíhají za plného provozu muzea a jsou tak náročné jak pro zhotovitele, tak pro provozovatele.

Krátkodobé výstavy probíhaly opět jak v prostorách Rytířského sálu, tak v hlavní výstavní místnosti Vodní tvrze. Hlavní výstavní sál prezentoval následující výstavy:

Fenomén lego

Výstava patřila k těm, které rozvíjejí tvůrčí dovednosti dětí a nabízejí alternativu k nabídce muzea, ale i programu rekreantů v Jeseníkách. Výstava prezentovala historii známě stavebnice, která dávala prostor dětem i dospělým vyzkoušet si práci se známou hračkou. Gymnázium Jeseník prezentovalo robotické modely, se kterými se účastníci 1. ligy LEGA a zaznamenalo úspěchy v zahraničí Vlastivědné muzeum Jesenicka nabídlo dospělým možnost ponechat po dobu jejich návštěvy v expozici čarodějnických procesů děti do 13 let v herně pod ohledem pořadatelů. Autorem výstavy byl P. Macháček.

Krysáci

Výstava věnovaná známým českým večerníčkovým postavám byla otevřena po celé letní prázdniny. Vernisáž probíhala za účasti autora Cyrila Podolského a hlavních protagonistů Bolka Polívky a Jiřího Pechy. Po dobu konání výstavy byly k prodeji knihy Cyrila Podolského.

Hlavní odborné výstavě *Lidová kultura na Jesenicku* je věnován samostatný text.

Výstava *Advent ve Vodní tvrzi* vysvětlovala zvyklosti, tradice a kulturu předvánoční doby. Nedílnou součástí bylo připomenutí příběhu Ježíše Krista a trvalé rodiny a vystavení betlémů. Její autorkou byla Mgr. Jarmila Peňázová.

V Rytířském sále se konaly dvě výstavy:

Ptáci CHKO Jeseníky

Pozornost tomuto tématu věnovala výstava z důvodu potvrzení hnízdění několika nových ptačích druhů, jimiž jsou sokol stěhovavý, jeřáb popelavý, datlík tříprstý, ale i z důvodu vyhlášení ptačí oblasti Jeseníky v rámci celoevropské soustavy Natura 2000, a to na ochranu jeřábka lesního a chrástala polního. K vidění byly fotografie významného fotografa Mgr. Petra Šaje. Výstavu autorsky připravila Mgr. Ludmila Slezáková.

Pivalí naši, pijme my taky

Název výstavy byl dán pijáckou lidovou písní z jihočeských Nítovic, ale rozhodně nebyl pobídkou k nezřízenému stylu života. Expozice přiblížila návštěvníkům prostředí hospod a jiných výčepních zařízení v dobách dávných i dávnějších. Aby měla výstava ten správný říz, dala i nahlédnout pod pokličku pivovarnického umění. Autory výstavy byli Mgr. Peňázová a Mgr. Klívar.

Tradičními aktivitami Vlastivědného muzea Jesenicka byly v roce 2012 přednášky a exkurze věnované tématům regionální vlastivědy. Uskutečnily se následující přednášky:

Za stínem stromů – Mgr. Ludmila Slezáková

Jdeme do kina – minulost fenoménu – Pavel Macháček

Čarodějnické procesy na Jesenicku ve světle nových historických poznatků – Mgr. Michaela Neubauerová

Ledovcové souvky na Jesenicku – Bc. Zdeňka Kopečná

Muzea na Jesenicku včera a dnes – Pavel Macháček

Geologické zajímavosti Žulovské pahorkatiny – Bc. Zdeňka Kopečná

Lesní železnice – Mgr. Jarmila Peňázová

Blanokřídli aneb co už ve výstavě nebylo – Mgr. Ludmila Slezáková

Pracovníci muzea vedli následující exkurze:

Geologické zajímavé lokality v Žulovském plutonu – Bc. Zdeňka Kopečná

Zmizelé Jesenícko II – Pavel Macháček

Přírodovědná exkurze k nejvyššímu vodopádu Hrubého Jeseníku – Mgr. Ludmila Slezáková

Po stopách hornické slávy na Zlatohorsku – Bc. Zdeňka Kopečná

Přírodovědná exkurze k Vodopádům Stříbrného potoka – Mgr. Ludmila Slezáková

Okolím Branné – Mgr. Jarmila Peňázová

Za Červenohorským sedlem – Mgr. Jarmila Peňázová

Významnou akcí celorepublikového charakteru je již tradičně *Muzejní noc*. Ta v roce 2012 probíhala v návaznosti na výstavu Ptáci CHKO Jeseníky a byla pozvánkou na ni. V prostorách před Vodní tvrzí probíhaly ukázky dravců v letu za doprovodu komentářů členů sdružení Seiferos. Doprovázely je kvízy a soutěže pro děti a odborní pracovníci si připravili komentované prohlídky stálými expozicemi v nočních hodinách.

Také v roce 2012 dále probíhala akviziční činnost a revize sbírkového fondu. Ve spolupráci se SOkA Jeseník pak opětovně vznikly dva sborníky – vlastivědný sborník Jesenicko a sborník ke XII. svatováclavskému setkání.

Od roku 2008 probíhá rekonstrukce Vodní tvrze. V roce 2012 byla zrekonstruována recepce ve Vodní tvrzi z důvodu potřeby větších návštěvnických prostor pro veřejnost po vybudování stálé expozice čarodějnických procesů na Jesenicku a dále bylo zrekonstruováno foyer před hlavní výstavní místností.

Úniky vody vnitřními rozvody vody ve Vodní tvrzi byly řešeny v rámci havárie na konci roku 2012 jejich kompletní obnovou, opět za plného provozu muzea. Byl pořízen moderní výstavní fundus – celoskleněné vitríny z bezpečnostního skla, které dají vyniknout sbírkovým či jiným předmětům, a dále pak závěsný vozík za služební automobil. Přes svízelné společenskoekonomické proměny se podařilo Vlastivědnému muzeu Jesenicka získat prostředky od všech svých stálých sponzorů, za což jim všem patří dík.

V závěru svého příspěvku bych chtěla poděkovat těm zaměstnancům, kteří zvýšeným pracovním nasazením přispěli k zajištění náročných úkolů v roce 2012. Dík patří hlavně návštěvníkům, kteří nám zachovali přízeň, ale i těm, kteří si do muzea nově našli cestu.

Mgr. Veronika Rybová, ředitelka VMJ

Státní okresní archiv Jeseník v roce 2012

Uplynulý rok se v celém českém archivnictví nesl především ve znamení generální inventarizace 2012 – 2013 (GI). Pro jesenický archiv to znamenalo především dislokovat celou řadu archivních souborů na místo určené jim novým lokačním plánem, jejich očistu a u mnoha z nich výměnu častým stěhování již zcela zničených ukládacích jednotek, zejména kartonů. S pomocí brigádníka a praktikantky byly tyto práce dokončeny v letním období. Vlastní zahájení GI pak probíhalo především v metodické a administrativní oblasti. Nutno říci, že nově stanovená metodika kontroly a evidence přinesla velkou řadu změn, s nimiž se museli seznámit i jinak již praxe znalí archiváři. V posledním čtvrtletí došlo i na praktické zahájení inventarizačních prací. Podstatná část GI ale čeká odborné zaměstnance v průběhu roku 2013.

Především tyto úkoly poznamenaly negativně zpracování a inventarizaci archivních souborů, jednu ze stěžejních oblastí práce archivu. V r. 2012 bylo inventarizováno 6 fondů o celkové metráži 19,33 bm. Rozpracovány zůstaly 3 fondy o celkové metráži 3,12 bm. Nejprínosnějším z nich je osobní fond Brachtl Zdeněk, do něhož přibýlo v r. 2012 darem od rodiny velké množství materiálu: 1,76 bm.

Pokračovalo se také v editaci mezifondových katalogů map a plánů, kronik a listin.

Čím dál důležitější součástí zpřístupňování archivních souborů je jejich digitalizace a zpřístupňování digitálních kopií archiválií na internetu (wademecum). Tato práce je velmi náročná, protože je třeba nejen zhotovit digitální kopie, ale propojit je pomocí tzv. metadat s elektronickými archivními pomůckami či katalogy tak, aby je badatel našel u příslušné elektronické archivní pomůcky a mohl je využít. V r. 2012 byly vlastními silami SOkA zhotoveny digitální kopie 3 kronik a 2 pozemkových knih včetně jejich evidence. Kromě toho byly zaevidovány a popsány digitální kopie již dříve digitalizovaných archiválií: 19 obecních kronik a 39 pozemkových knih. Většina digitálních kopií byla zhotovena formou zakázky u specializovaných firem v rámci Zemského archivu v Opavě. K těmto digitálním kopiím je třeba připočíst ještě kopie zhotovené pro výstavní či publikační účely – v r. 2012 bylo zhotoveno 360 snímků.

V oblasti předarchivního dohledu proběhlo 6 metodických osobních dohlídek u veřejno-právních původců, archivní inspektoři dále konzultovali 5 aktualizací spisových a skartačních řádů podle platných zákonných archivních norem. S touto činností úzce souvisí akvizice archiválií ve skartačním řízení. Archivní inspektoři provedli 34 skartačních řízení, z nichž bylo převzato 27 přírůstků. Mimo skartační řízení (dary, koupě, výběr archiválií) bylo převzato dalších 17 přírůstků. Celková metráž akvizic v r. 2012 činila 25,69 bm. K tomu je nutno připočíst ještě archiválie delimitované z jiných archivů, jichž bylo 1,15 bm. Přírůstky celkem za r. 2012 činily 26,84 bm.

Státní okresní archiv Jeseník má k 31.12.2012 v přímé péči 693 archivních souborů (fondů a sbírek) a dalších 39 souborů je zde uloženo na základě smlouvy (38 fondů církevních a 1 soukromá sbírka). Metráž všech 732 souborů činí 1243,72 bm. Z toho je 491,42 m nezpracováno (39,51%) a 752,30 bm zpracováno (60,48 %). Inventarizováno, tj. opatřeno platnou archivní pomůckou-inventářem, je celkem 651,07 bm (52,34%) z celkové metráže. Badatelé mohou využít 261 archivních pomůcek.

Služba badatelům je jednou ze základních oblastí práce archivu směrem k veřejnosti. Kromě písemné agendy jde především o provoz badatelny, která slouží k prezenčnímu studiu archivních pramenů. V r. 2012 byla otevřena do poloviny roku v plném režimu, po zahájení GI bylo možno studovat pouze v pondělí a středu. V r. 2012 u nás studovalo 81 badatelů, z toho 10 cizinců (pro srovnání jsou použity údaje z r. 2010, protože v r. 2011 byla badatelna prakticky čtvrt roku uzavřena: 66 badatelů, 7 cizinců). Ještě markantnější nárůst vykazují badatelské návštěvy celkem: 170 návštěv v r. 2012 (119 v r. 2010). Potvrdila se i loňská tendence zvyšujícího se zájmu o studium z řad vysokoškolských studentů, což, doufejme, značí nárůst zájmu o Jesenícko a jeho historii. K prezenčnímu studiu je určena též archivní knihovna s publikacemi a tiskovinami především společenskovedních oborů, zejména s regionální tematikou. K 31. 12. 2012 čítala 10 318 přírůstkových čísel, za r. 2012 bylo získáno 228 nových titulů. Doplnkovou nabídkou je bibliografie článků s regionální tematikou. Její databáze má ke konci roku 12 057 záznamů, jen za loňský rok přibylo 1 374 nových záznamů.

Zaměstnanci archivu pořídili vloni 74 úředních rešerší a 10 rešerší soukromých pro české i německé žadatele. Archiv se prezentoval i zápůjčkami archiválií jiným archivům a institucím, vloni to bylo 97 evidenčních jednotek, zatím co vypůjčených evidenčních jednotek do našeho archivu bylo pouze 5.

Odbornou i laickou veřejností kladně hodnocenou oblastí naší práce je bezesporu publikační činnost archivu i jeho odborných zaměstnanců. Již tradiční je podíl archivu na vydání jak 13. svazku Vlastivědného sborníku Jesenícko, tak sborníku příspěvků ze XII. svatováclavského mezinárodního setkání 2012. Redakci obou periodik již léta vykonává Mgr. Květoslav Growka. Ten je též autorem monografie *Jan Krejčí, voják, malíř a politický vězeň*, vydané Zemským archivem v Opavě. Mimo to se odborní zaměstnanci, posílení o Mgr. Michaelu Neubauerovou, na obou sbornících podíleli též autorsky. Celkem z jejich per vzešlo na 90 článků a statí v odborných periodících, regionálním tisku a 46 hesel v katalogích výstav Slezského zemského muzea v Opavě.

Neodmyslitelnou součástí naší práce jsou již po dvanáct let svatováclavská mezinárodní česko-polsko-německá setkání, která archiv spolupořádá s Vlastivědným muzeem Jesenicka a Společností Vincenze Priessnitze o. s. Dvanáctý ročník setkání s tématem *Slezská lidová kultura a kultura lidu Jesenicka* nesli na svých bedrech takřka výhradně odborní zaměstnanci archivu, ať již organizačně, tak po odborné stránce. Celé setkání zahájila již 11. září vernisáž výstavy ve VMJ Lidová kultura na Jesenicku.

Kostru programu setkání tvořil jako obvykle dne 27. září seminář, včetně sborníku příspěvků. Zájem o něj byl v letošním roce značný, jak ze strany přednášejících, tak posluchačů. Svědčí o tom celková účast 87 posluchačů, z toho 11 Poláků a 14 Němců a početná skupina studentů Gymnázia Jeseník. Předneseno bylo ve dvou blocích 11 referátů, z toho 1 německý a 3 polské. Příjemné prostředí Zimní zahrady hotelu Priessnitz přispělo k velmi pozitivnímu hodnocení semináře. Kladně bylo účastníky hodnoceno i simultánní tlumočení z češtiny do němčiny a naopak. Velmi vydařenou tečkou programu prvního dne setkání byl folklorní večer v Divadle Petra Bezruče. V programu vystoupilo celkem 75 účinkujících z pěti souborů: Cimbálové muziky Rochus ze Zlatých Hor, dětského tanečního souboru Valášek též ze Zlatých Hor, tanečního souboru Trnka Jeseník, z řeckého folklorního souboru Evros Javorník a z Kahancových tanců Zlaté Hory. Počet návštěvníků – cca 250 – potvrdil zájem veřejnosti o tento druh pořadů. Po skončení programu se konalo posezení u cimbálu s rautem za účasti 45 pozvaných hostů.

28. září proběhlo setkání v Bílé Vodě věnované připomenutí internace řádových sester. Program, který tradičně zajišťuje Obec Bílá Voda ve spolupráci s Českou křesťanskou akademií Jeseník, byl obohacen o návštěvu nové regionální expozice.

K těmto základním akcím přibýly vloni ještě následující doprovodné výstavy: prezentace Fotoklubu Jeseník proběhla v Divadle Petra Bezruče ve dnech 4. – 30. 9 2012 a zhlédlo ji 420 návštěvníků, práce Jesenické výtvarné skupiny představené ve výstavním sále archivu od 15. 9. do 15. 10. si prohlédlo 310 zájemců.

Z výčtu těchto aktivit je zřejmé, že příprava a organizace setkání byla pro jesenické archiváře – a nejen časově – velmi náročná. Chtěla bych proto poděkovat všem kolegům za perfektně odvedenou práci. Poděkování si zaslouží také spolupřátelé a spolupracovníci na projektu. Ocenění se všem dostalo též tím, že pořadatelé byli nominováni na Cenu Olomouckého kraje za rok 2012.

Výčet aktivit archivu pro veřejnost v r. 2012 pokračuje dvěma výstavkami v archivu – u příležitosti 100. výročí narození PhDr. Rudolfa Zuberu a Mezinárodního dne archivů, v jehož rámci proběhla výstava archiválií dokumentující život a tvorbu Jana Krejčího. Odborní zaměstnanci archivu mimo to spolupracovali na dalších sedmi výstavách a expozicích, bezesporu největšími byly výstava SZM Opava *Město-zámek-krajina* a autorský podíl na stálé expozici *Muzea Izolace, Internace a Integrace Bílá Voda*. K tradičním aktivitám patří přednášky: v r. 2012 se uskutečnily čtyři, doplnilo je pět exkurzí škol v archivu.

Spolupráce s médii se v loňském roce nebyvale rozrostla, jen pro rozhlasové stanice bylo natočeno 8 relací či přímých vstupů (ČR Olomouc, ČR Radiožurnál Praha, Radio Leonardo), Českou televizi byly odvysílány dvě reportáže. Potěšitelný je zájem polských médií (Radio Opole, Regionální televize Opole) o Jesenicko a jeho historii a památky (3 relace).

Výčet institucí a sdružení, které se na archiv obrátily v minulém roce s návrhem spolupráce na jejich projektech, čítá na 20 položek. Velmi nás těší, že archiv si v těchto kruzích získal značné odborné renomé a rádi přispíváme k propagaci Jesenicka či k záslužné práci na obnově památek.

Hektický rok 2012 je již minulostí a Státní okresní archiv Jeseník čekají další nemalé úkoly v roce nastávajícím. Dovolte mi proto, abych nejen poděkovala zaměstnancům archivu za jejich nemalé pracovní úspěchy v roce minulém, ale abych jim popřála pevné zdraví a hodně sil v roce 2013. Totéž poděkování a přání patří i všem ze spolupracujících institucí a sdružení. Těšíme se na další spolupráci.

Mgr. Bohumila Tinzová, ředitelka SOkA Jeseník

Co přinesl čas

Výstava Lidová kultura na Jesenicku

Výstava, umístěná v jesenické Vodní tvrzi, byla součástí akcí XII. svatováclavského mezinárodního setkání v Jeseníku. Snahou autorů výstavy (kolektiv archivářů: B. Tinzová, J. Hradilová, K. Growka pod vedením kurátorky výstavy Mgr. Michaely Neubauerové) bylo přiblížit život a umění našich předků, především těch prostých lidí, jejichž jména jsou dnes povětšinou zapomenuta. Protože jesenický region měl své historické milníky, které především ve 20. století radikálně změnilы tvář okresu a jeho osídlení, i sama výstava nutně reflektovala tyto změny. Byla proto rozdělena na kulturu lidu žijícího zde před 2. světovou válkou a po ní, zjednodušeně řečeno na část německou a část českou. Obě se od sebe takřka ve všech směrech zásadně lišily. „Německá“ část byla rozdělena do několika kapitol, které zachytily všechny aspekty života a projevy lidové kultury na Jesenicku před 2. světovou válkou. Úvodními tématy byla struktura osídlení jesenických vsí, jesenický dům a jeho interiér nebo způsoby obživy obyvatel. Ústředními kapitolami výstavy byly jesenický kroj, lidové zvyky, slovesnost, písně, tance, pohádky, pověsti a umění. Kromě bohatého textového a obrazového materiálu byly představeny významné trojrozměrné předměty etnografického původu ze sbírek Vlastivědného muzea Jesenicka a Heimatstube Freiwaldau-Bielefeld v Kirchheimu u. Teck. Byly prezentovány doklady místních řemesel, dále jesenické mužské a ženské kroje, včetně krásného slavnostního oděvu nevěsty, nebo výrobky místních řezbářů, betlemářů a malířů

na skle. Součástí výstavy byla i stylizovaná světnice interiéru původního jesenického domu. „Česká“ část výstavy představila folklor nových obyvatel pohraničí, kteří přišli z různých koutů Čech, Moravy a Slovenska, nebo přímo ze zahraničí – Rumunska, Sovětského svazu a Řecka. Ti s sebou do svých nových působišť přinesli své zvyky a způsob života, které se zde snažili udržet a nadále rozvíjet. Lidová kultura po 2. světové válce byla rovněž rozdělena na dílčí témata. K tomu hlavnímu patřil hudební a taneční folklor, kde byly představeny soubory jako Valašský kroužek, Paprsek, Trnka, Valášek, Cimbálová muzika Jeseník nebo Rochus. Součástí této části bylo i představení valašských krojů. Další kapitolou byla historie a současnost výtvarných a fotografických skupin na Jesenícku a dějiny amatérské divadelní scény v Jeseníku. Kultura Řeků byla pojata v samostatném oddílu, včetně prezentace řeckých krojů. Výstava, která byla společným dílem pracovníků Státního okresního archivu v Jeseníku, byla otevřena od 11. září do 11. listopadu 2012. Autorkou výtvarného řešení výstavy byla Marie Fačevicová z Jeseníku. V rámci vernisáže, která proběhla v úterý 11. září, vystoupila v Rytířském sále Vodní tvrze Cimbálová muzika Zbyňka Hrdličky s primáškou Ludmilou Hruškovou. I přes tuto atraktivitu navštívilo výstavu pouze 442 osob.

M. Neubauerová

Hospodská výstava v muzeu

Ve dnech 18. září až 18. listopadu 2012 proběhla ve Vlastivědném muzeu Jesenicka výstava s názvem *Pívali naši, pijme my taky*. Vernisáž výstavy se nesla v hospodském duchu – nechyběl výčep piva, k poslechu hráli stylově oblečení hudebníci na harmoniku a kontrabas a Rytířským sálem i nádvořím Vodní tvrze ševalily hlasy a zpěv do pozdních večerních hodin.

Cílem výstavy bylo zejména seznámit návštěvníky s historií jesenických hospod a pivovarů, a to jak textovou částí čerpanou z archiválií a literatury, tak i srovnáním historických pohlednic a fotografií s aktuálním stavem budov. Zajímavostí je, že v mnohých domech se pohostinská zařízení udržela dodnes. Chronologicky byla výstava zaměřena na období po přelomu 19. a 20. století a soustředila se na významnější hostince a hotely především v okolí dnešního Masarykova náměstí a náměstí Svobody. K pohostinským zařízením nepatřily pouze hospody v úzkém slova smyslu, ve Frývaldově (dnešním Jeseníku) se nacházely také kavárny či vinárna.

Historie jesenických hospod spadá již do středověku, kdy se začala vytvářet nejstarší část osady Vriwald. Místo zvané Auf der Freiheit, tedy česky Na Svobodě, se stalo centrem společenského a politického dění osady. Traduje se, že prvním domem osady byl hostinec Na Svobodě, dnešní hotel Praděd na křižovatce ulic Dukelské a Lipovské.

Ve Frývaldově mělo na počátku 19. století výčepní právo mnoho domů a obyvatelé pronajímali některé ze svých místností také k ubytovacím účelům, nejednalo se však o hospody v užším slova smyslu. K zakládání nových hospod, případně modernizacím starých hostinců docházelo spíše až ve druhé polovině 19. století, mj. v souvislosti s nárůstem počtu hostů lázní Vincenze Priessnitze na Gräfenberku nad Frývaldovem. Lázeňští hosté tak měli širokou škálu stravovacích možností a bydlet ve Frývaldově patřilo ke společenskému bontonu. Přelom století a éra první republiky s sebou přinesly širší pole společenských zábav. Společenské sály sloužily nejen spolkovým schůzím a tanečním programům, ale do světa zábavy pronikl také kinematograf.

Na hospodskou tematiku volně navázaly texty a obrázky k historii tří jesenických pivovarů: městského pivovaru v bývalém hostinci Na Svobodě, tzv. biskupského pivovaru v místě

dnešního baru Yesenka a pivovaru Julia Lichtwitze, který obnovil v roce 2011 svou tradici v podobě minipivovaru.

Do hospodského a kavárenského života minulých let měl na výstavě vtáhnout model hospody s výčepem a kavárenské zátiší na pódiu Rytířského sálu; obsah vitrín dotvářel obraz hospod a s nimi souvisejících záležitostí. Výrobu a distribuci alkoholických nápojů zde prezentovaly historické pivní lahve a sklenice, špuntovačky na pivo a víno, narážecí i výčepní pípy, pivní a vinné soudky, přepravky a nosiče na piva, mázy, holby, džbány atd. K zajímavostem patřily ohříváčky na pivo či historické pivní etikety a tácky. K hospodskému prostředí náležely odjakživa i kuřácké potřeby; na výstavě tedy nemohly chybět zástupci historických popelníků či například hlavičky tabákových dýmek. Kávové a čajové servisy, mlýnky na kávu a lahvičky od likérů dotvářely prostředí související s kavárnou.

Zajímavostí ze světa alkoholických a nealkoholických nápojů, ale třeba také zmrzliny přiblížily téma výstavy i návštěvníkům, kteří obecně historii příliš neholdují. Mezi neobvyklé předměty se tak zařadil například ruční přístroj na výrobu zmrzliny. Množství předmětů zapůjčili mimo muzea v Šumperku a v Hanušovicích soukromí sběratelé, kterým patří veliké díky!

J. Peňázová

Javorničtí fotografové v nových souvislostech

V rámci jubilejního Mezinárodního hudebního festivalu Karla Ditterse z Ditterdorfu, který se už po dvacáté koná na Jesenicku, je pravidlem, že součástí tohoto kulturního dění se koná vždy v Javorníku výstava, která přibližuje nějakou lidskou činnost v regionu. V minulých ročnících se návštěvníci mohli seznámit jak s různými spolky, tak i s jednotlivými podniky či postavami, které byly svého času součástí tohoto nádherného kraje a svou pracovitostí a umem dokázaly povznést genia loci Javornicka. Ať už to byli podnikatelé Skatulla, Simmich, Dobischek či stavitelská rodina Utnerů. Letos přišli na řadu lovci okamžiků. ***Javorničtí fotografové Max Fuhrmann a Herbert Volkmer v nových souvislostech*** zněl název výstavy, která proběhla ve dnech 21. 9. – 9. 11. 2012.

Fotografové jsou u nás snad až někdy nedocenenými pomocníky naší historie. Vždyť bez nich bychom byli velmi ochuzeni o povědomí, jak dříve vypadala tvář našeho kraje, blízkého okolí a nebo všech lidí a známých osobností, kteří buď proslavili tento kraj, či byli jen jeho součástí. Dne 30. 1. 1888 se narodil manželům Edwinovi a Floře Volkmerovým syn Herbert, jehož budoucností bylo určeno zachytit navěky tvář Javorníka. O jeho dětství nemáme žádných zpráv, snad jen, že jeho maminka se původně jmenovala Drexlerová a byla porodní bábou. Měl tři sourozence: Eduarda, jenž se stal obchodníkem v Rakousku ve městě Bludenz, Edwina, obchodníka v Javorníku, a Hanse, který se stal stárkem pivovaru v Javorníku a v Hanušovicích. Herbert se po ukončení základní školy šel učit fotografickému řemeslu. Po vyučení jeden čas vedl i fotografickou filiálku na Slovensku. Následně musel narukovat do 1. světové války, po návratu do Javorníku si otevřel fotografický ateliér v domě svých rodičů a byl evidován ve Spolku moravských řemeslníků v Šumperku. Do Rejstříku svobodných živností soudního okresu Javorník byla jeho fotografická živnost zapsána 7. 5. 1931. Vedl si tak dobře, že si vzal do učení dva studenty – Olgu Sockel a Viktora Zemana. S Olgou se v roce 1932 vzali. V roce 1936 se jim narodil syn, jemuž dali jméno Heinz. Druhá světová válka ovšem zhatila veškeré sny o fotografování a šťastném životě. Víme jen, že v roce 1940 převzal obchod po fotografovi Maxu Fuhrmannovi, který tehdy bydlel na Landek Strasse 105 (dnešní prodejna COOP). I když Volkmer nebyl povolán do armády a ani nevstoupil

do žádné politické strany, byl v roce 1945 internován ve sběrném táboře v Javorníku. Jeho obchod nakonec převzal Viktor Zeman. Herbert Volkmer v tomto obchodě dále pracoval přes den a večer musel zpět do tábora. Jeho manželka se synem byli ve stejnou hodinu odvedeni do jiného sběrného tábora. Nejprve na zámek Jánský Vrch, potom do tzv. Červené vily (současná pošta) a nakonec do ženského tábora ve Vápenné. Přes farní úřad a Červený kříž dostal Volkmer zprávu, že jeho žena po odsunu do Aschersleben (Sasko) po krátké nemoci v roce 1946 zemřela. Tehdy – na podzim roku 1946 – fotograf Viktor Zeman prosadil propuštění Volkmera z tábora. Následujícího měsíce byl vysídlen jako „národní host“. S sebou si mohl vzít jen jeden kufr s fotopřístroji a několika vzácnými negativy. Kufr mu byl bohužel ve sběrném táboře blízko Prahy odcizen. Zcela bez prostředků tak jel Volkmer za svou švagrovou Else Sockel. Jeho syn Heinz, který byl po smrti matky předán do dětského domova, se k otci a tetě vrátil přes Červený kříž. Herbert Volkmer pracoval po válce v Bavorsku jako fotograf a svého syna vzal do učení. Dne 27.11.1961 po krátké nemoci se život málem zapomenutého fotografa uzavřel.

M. Rychlý

Muzeum izolace, internace a integrace v Bílé Vodě

Dne 7. 9. 2012 bylo otevřeno nové muzeum v okrese Jeseník. Jeho ambicí, díky získaným dotacím, je nebýt pouhou pasivní expozicí „Heimatstube“, ale vyvíjet vlastivědnou a kulturní činnost. Libreto expozice připravila Mgr. Michaela Neubauerová jako prolínání obecných dějin s církevními, které jsou pro Bílou Vodu tak signifikantní. Historii obce připomínají faksimilie listiny o povýšení na město Marií Terezií r. 1748 a potvrzení téhož Františkem II. r. 1797. Jen málokterý z návštěvníků pozná, že jde o kopie! Panely zachycují vývoj od středověku, přes první republiku, nástup nacismu, pochody smrti, odsun Němců až po budování socialismu. Toto část doplňuje řada trojrozměrných exponátů, jako např. plnicí pero se skleněnou špičkou ze zdejší továrny HARO. Samostatně je představeno působení piaristů, řádu Chudých sester de Notre Dame a princezny Marianny Oranžské. 28. 9. 1950 se Bílá Voda stala internačním táborem pro ženské řeholní řády a kongregace. Jim je věnována značná část výstavy včetně sedmi hábitů a pomyslné rekonstrukce světnice, v níž sestry žily a pracovaly. Tuto část doplňují ukázky sakrálního umění. Na realizaci muzea mají společný podíl Miroslav Kocián, starosta obce, a režisér Marek Dušák. Muzeum bylo otevřeno za účasti vysokých církevních hodnostářů – pražského arcibiskupa a primase českého kardinála Dominika Duky, ostravsko-opavského biskupa Františka Lobkowicze a Msgr. Antona Otteho, probošta Královské kolegiální kapituly sv. Petra a Pavla na Vyšehradě.

Obnova Beeckmanova kříže v Jeseníku

U soutok Bělé a Staříče stál léta polozapomenut kříž připomínající nešťastnou událost, kdy zde při povodni 20. 7. 1845 utonul pacient Priessnitzových lázní baron Frédéric de Beeckman, belgický královský atašé. Na dlouholetou iniciativu Jaroslava Čepa ze sdružení Příznivci kamenických a sochařských děl na Jesenícku navázal Jaroslav Knotek a Hnutí Brontosaurus, které na opravu získalo finance z nadace manželů Kellnerových (The Kellner Family Foundation). Kříž, který se časem propadal stále hlouběji do podloží, byl vyzvednut ze země a restaurován Tomášem Skalíkem z Opavy, který doplnil obě uražená ramena. V zemi byla překvapivě nalezena pamětní deska datovaná rokem 1875. Německé prameny uvádějí vznik kříže k roku Beeckmanovy smrti, navíc se zcela jiným nápisem; deska dataci

značně posouvá. Je tedy možné, že původní se nedochovala a byla nahrazena k 30. výročí smutné události. Nově rekonstruovaný kříž byl slavnostně odhalen a vysvěcen 24. 6. 2012.

Pomník zesnulým ve Vidnavě

Na den sv. Václava 28. 9. 2012 dopoledne byl na městském hřbitově ve Vidnavě odhalen pomník všem zesnulým, kteří zde byli a jsou pohřbeni. Týká se to zejména původních německých obyvatel, jejichž jména byla z náhrobků barbarsky otesána. Kamenné bráně se zvonem a s českými a německými nápisy vévodí motto „Lidská práva jsou nedotknutelná“. Pietní akt s požehnáním pomníku sloužil děkan Miroslav Kadlec. Odpoledne se Vidnavští s hosty z partnerského města Neuburg a. D. sešli u Kamene smíření, kde společnými silami zasadili vrbu – symbol města. Poté slavnostně otevřeli za městskými hradbami nově zrekonstruovaný zámecký park. Setkání ukončil koncert místní ZUŠ a mše v kostele sv. Kateřiny, kterou celebrol probošt Anton Otte, vidnavský rodák.

Zkrášlování jesenických lázní

Vedle loňského ocenění České centrály cestovního ruchu Czechtourism a jejího projektu Kudy z nudy se unikátní **Balneopark** v Priessnitzových léčebných lázních stal vítězem Soutěže o nejinspirativnější projekt roku 2011 Operačního programu přeshraniční spolupráce ČR – PR.

Protějšek balneoparku, právě vybudovaný lázeňský Park Vincenze Priessnitze dostal 19. 5. 2012 novou dominantu – sochařské dílo Engelberta Kapse, lavici z let 1913-14 s názvem *Návrat Germánů z lovu*. Ta původně stála, katastrofálně poničená, za budovou dnešního katastrálního úřadu, poblíž bývalé Weissovy vily. Na počátku byla iniciativa Jaroslava Čepa ze sdružení Příznivci kamenických a sochařských děl na Jesenicku, který již od r. 2005 dával podněty k záchraně cenné práce. V květnu 2010 byla Ministerstvem kultury ČR prohlášena za kulturní památku a Město Jeseník vyčlenilo prostředky pro její obnovu. Restaurátorské a rekonstrukční práce byly svěřeny Restaurátorské a sochařské škole Akademie výtvarných umění v Praze vedené prof. Petrem Sieglem a jeho dvěma diplomantům – Evě Míčkové a Pavlu Charyparovi.

V minulém roce byl restaurován Český pomník, rok 2012 přinesl opravu další památky na lázeňské promenádě – *Polského pomníku*. Společnost Vincenze Priessnitze na ni získala dotaci z fondu mikroprojektů Euroregionu Praděd. Celý areál okolo pomníku byl rozebrán a znovu vystavěn firmou Unistav Jeseník. Mramorovou část pomníku restauroval akad. sochař Petr Tůma, bronzového orla z vrcholu pylonu Marcel Hron.

Nedaleko Polského pomníku stával dřevěný *altán*, který byl v tak špatném stavu, že bylo nutné jej zcela nahradit. Z dotace Národního programu cestovního ruchu Ministerstva pro místní rozvoj zde vyrostl trojboký altán, moderně pojatý jako reminiscence na klasickou anticou architekturu – tu totiž na počátku promenády důstojně reprezentuje Myslbekova socha Hygie. Altán je dílem olomouckého architektonického ateliéru Bonmot, rekonstrukci provedla stavební firma Rekons s.r.o. z Lipové-lázní.

Literatura

Přečetli jsme za vás

Carl Ditters von Dittersdorf. Z życia i twórczości muzycznej. Materiały międzynarodowego interdyscyplinarnego sympozjum Nysa, 24 – 26 września 1999. (Eds.) P. Tarlinski – H. Unverrich, Opole 2000. 260 s.

Teologická fakulta Opolské univerzity, která byla založena r. 1994, vydala již 40. svazek edice Sympozia z konference k 200. výročí Dittersdorfovy smrti navazující na vědecké setkání v Eichstättu k 250. výročí Dittersdorfova narození (sborník z něj vyšel r. 1997). Úvod patří nízkému knížectví 18. století jako majetku vratislavských biskupů (K. Dola, Opole), Dittersdorfa jako lestmistra a hejtmána v Jeseníku představil Petr Koukal z Opavy. Další badatelé hovořili o jeho vztazích k Vratislavi, Brnu, Výmaru a Slovensku, ke klášteru řádu rytířů Svatého hrobu v Nise, kde byly uváděny jeho hry. Zazněly i komparativní studie o Dittersdorfovi a Haydnovi. Jednotlivá hudební díla byla vystavena pohledům jak muzikologickým, tak teologickým. Sborník byl vydán německy s rozsáhlým polským resumé ke každému příspěvku.

Míšková, Alena: Josef Pfitzner (1901-1945). Prameny k životu a dílu sudetoněmeckého historika a politika. Praha 2011. 105 s.

Archiv Akademie věd ČR získal ze Zemského archivu v Linci 15 kartonů pozůstalosti Josefa Pfitznera, zástupce pražského primátora. Rodák ze Zlatohorska byl oceňován za svou odbornou práci, ovšem jen do doby, než se díky svým neukojitelným ambicím začal angažovat v Henleinově hnutí. Zájemci se dostává do rukou tištěný česko-německý inventář jeho osobního fondu, v němž nechybí monografie o Zlatých Horách (podklady, rukopis, obsahy) a smlouva na její vydání.

Ulbrecht, Siegfried: Schloss Johannesberg, Jauernig und Umgebung. Begegnungen von Personen und Kulturen in einer europäischen Region. Bergstadtverlag Korn, Freiburg, Görlitz 2012. 86 s.

Péčí instituce Stiftung Kulturwerk Schlesien ve Würzburgu vyšla již řada drobných publikací, v nichž odborníci seznamují veřejnost s minulostí Dolního a Horního Slezska. Kniha o Javorníku je chápána jako setkání osob a kultury v malém evropském regionu s obrovským přesahem, což si dnešní člověk již ani neuvědomuje. Po přehledu dějin města a zámku, jejich pozici na státní hranici po r. 1742 a vlivu na obyvatelstvo totiž následuje zásadní část věnovaná osobnostem. K významným osobnostem autor zařadil i místní vlastivědné pracovníky. Celá kapitola je věnována Javorníku jako kulturnímu centru počínaje érou biskupa Schaffgotsche. Pozornosti autora nešli ani významní návštěvníci a biskupové – vyhnanci z domovské,

tehdy již pruské Vratislavi. Kniha je vybavena bohatým poznámkovým aparátem s odkazem na literaturu, osobním a místním rejstříkem. Úžas zajisté vzbudí bohaté obrazové přílohy ze sbírek nadace, mnohé z nich pro českého čtenáře neznámé.

Kačor, Miroslav: Svědomí hrdinů. Rybka Publishers, Praha 2009. 342 s.

Režisér a scénárista M. Kačor zasáhl do diskuse o charakteru odbojové činnosti bratří Mašínů z pohledu „druhé strany“, tedy potomků a příbuzných těch, kdo se stali terčem a oběťmi skupiny brů Mašínů. Čtenářům posíláme tuto anotaci se zpožděním, protože nám unikl fakt, že autor použil dosud nezveřejněnou kriminalistickou dokumentaci uloženou v Archivu bezpečnostních složek- výpovědi obviněných svědků. Jedna se týká Ctibora Nováka z Jeseníku, který byl za spolupráci s Mašínou popraven. O jeho kontroverzním jednání na Jesenicku po r. 1945, např. popravě dvou německých mladíků v Javorníku, svědčí přetištěné kopie dokumentů. Velmi zajímavá je zpráva z r. 1950 podávající Novákovu nesmírně kontroverzní osobní charakteristiku z kárné žaloby, která byla proti němu vedena.

Bělá pod Pradědem. Red. Kamila Sikorová, Obec Bělá pod Pradědem 2012. 28 s.

Útlý turistický průvodce současnou obcí je formou, která je vhodná následování. Lidé jsou dnes spíše zvyklí rychle získávat informace „klikáním“ na internetu než listováním v tlustých knihách bez obrázků. Obecní knihovna a místní IC jim vychází vstříc, návštěvníci zde najdou pohromadě nejdůležitější informace o sportovištích, turistických a přírodovědných zajímavostech, památkách, nechybí ani kalendář každoročně pořádaných akcí. Turisté i cykloturisté mají k dispozici tipy na výlety, totéž platí pro upravované běžkařské tratě, nechybí k nim ani mapy včetně Skiparku ve Filipovicích. Druhá část brožurky uvede zájemce do historie obce, seznámí se s obecními symboly, lidovými kroji, dějinami školství atd. Sympatické je motivační zařazení „Zajímavostí“, např. odkaz, kde si mohou zájemci prohlédnout na webu naskenované obecní a školní kroniky. K hlubšímu poznání pak odkazuje závěrečný seznam pramenů a literatury.

XII. svatováclavské mezinárodní setkání v Jeseníku. Slezská lidová kultura a kultura lidu na Jesenicku. VMJ, Jeseník 2012. 192 s.

Sborník z letošního odborného semináře XII. svatováclavského mezinárodního setkání v Jeseníku je v kontextu naší regionální literatury ojedinělým počinem, protože je to poprvé od 30. let minulého století, kdy se těmto otázkám věnuje badatelská pozornost. A bez předpokladů, že do r. 1945 šlo o kulturu převážně německou. Tuto skutečnost odráží první část sborníku.

Čtenář zde zpracované lidové zvyky severozápadního Slezska v průběhu roku a přelomové okamžiky v životě člověka (těhotenství, porod, křtín, svatba, pohřeb) v jesenické lidové kultuře. Z hmotné kultury jsou zde představeny tři okruhy: jesenický lidový kroj z přelomu 19. a 20. století, malované obrázky na skle a reliéfní obrazy ptáků. Německá nářečí Jesenicka v současnosti nikdo nesleduje, proto byla otištěna starší práce archiváře R. Zuberera.

Druhý oddíl se pokouší zmapovat kulturu lidu po roce 1945, kdy na Jesenicku, potažmo v celém Slezsku - českém i polském, došlo k naprosté výměně obyvatelstva v rámci dosídlení

pohraničí, vyliďněného po odsunu Němců v letech 1945–1946. V prvních vlnách dosídlenců najdeme Čechy a Moravany z vnitrozemí, rumunské reemigranty, Slováky či Valachy. Právě posledně jmenovaní tvoří pomyslnou hlavní linii hudebního a tanečního folkloru na Jesenicku po roce 1945, jak se čtenář může dozvědět v článku „Na lidovů notečku“. Od roku 1949 se v naší oblasti usazovali emigranti z Řecka, kteří uprchli z domova v souvislosti s občanskou válkou. Také oni přispěli svým kulturním podílem k obrazu lidové kultury Jesenicka, což dokládají dva příspěvky. V některých případech však došlo i k pozbytí etnické identity, což se týká zejména Slováků a jejich tradice na Jesenicku.

Sborník se zcela průkopnický snaží postihnout i další kulturní aktivity, jako např. historii amatérského divadla v Jeseníku od roku 1946, jesenickou výtvarnou scénu, fotografii a lidovou tvořivost vůbec s úmyslem „vyprovokovat“ další badatele, aby sepisovali dějiny místních divadelních a loutkových souborů či hudebních těles jiných žánrů (dechovka, vážná hudba) atd. Svě místo ve sborníku našly i pohádky a pověsti na Jesenicku v české literatuře pro děti a mládež v 2. polovině 20. století.

Třetí oddíl tradičně zvaný Miscellanea dal prostor polským hostům semináře a badatelům ze širší oblasti Jeseníků.

Rubick, Wilhelm: Schwarzwasser im Wandel der Zeit. Černá Voda v proměnách času. Verlag Dr. Faustus, Büchenbach 2012. 404 s.

Za podpory Česko-německého fondu budoucnosti vyšla rozsáhlá práce, která „není žádné vědecké dílo, nýbrž má být lidovou knížkou pro vyhnance z Černé Vody i pro její současné obyvatele“. Jde tedy o typický Heimatbuch (vlastivědnou práci o daném místě), který je však díky své dvojjazyčnosti přístupný i českému čtenáři. Vlastní kniha je rozdělena do dvou částí. První se týká soužití Čechů a Němců v českých zemích. S obsahem této části může český čtenář v mnohém polemizovat, neboť pohled obou národů na společnou historii se značně rozchází. Na druhé straně tato část může sloužit jako zajímavá konfrontace s přesvědčením obyvatel vykořeněných z domova a odsunutých po 2. světové válce do Německa. Z této roviny je tedy nutné na autorovy soudy nahlížet, a je třeba zaujmout ke zcela zjevným nepravdám spíše shovívavý postoj (např. počet českých obětí za II. sv. války; prezentace toho, že z pohraničí po Mnichovu žádní Češi vyhnání nebyli, protože jich tam zůstalo více než před vznikem ČSR apod.). Těžiště práce totiž leží ve druhé části knihy, která je přínosem pro poznání dějin Jesenicka. Vzpomínky pamětníků na život obce v první polovině 20. století, bohatá fotodokumentace se záznamy o původních vlastnících, kapitoly věnované kamenoprůmyslu, zemědělství, spolkovému i každodennímu životu přináší cenné informace. Je zajímavé, že v této části knihy se autor dotýká i citlivých témat, která ve všeobecném úvodu zjevně (zřejmě z důvodu převzetí většiny textu z použité krajaňské literatury) „přeskočil“ – například činnosti Freikorpsu v září 1938 na Jesenicku a likvidace nejen českých obránců republiky, ale nepohodlných politických odpůrců mezi německým etnikem. Benešovy dekrety jsou samozřejmě ve světle vyhnání i zde pro sudetské Němce smrtelným hříchem. Pozoruhodné jsou ale informace o nelehkém životě vyhnanců v lágrech zničeného Německa vypovídající o situaci lidí, kteří se rozhodnutím „vyšší moci“ stali ze dne na den žebráky a museli znovu budovat svou existenci. Kvalitu rozsáhlého díla, kterému nepochybně autor věnoval nemalé úsilí, diskvalifikuje ještě český překlad. Jestliže archaická čeština někde působí úsměvně (např. v textu u fotografie původní rozhledny na Pradědu slova „Habsburská vízka“ nebo

„stavba vlivem počasí zpuchřela“), jinde jde o hrubé pochybení z neznalosti jazyka (překlad německé věty „Vorn die Kapelle von Schwarzwasser“ u obrázku vojenských odvedenců v Žulové s hudebníky jako „Vpředu kaple v Černé Vodě“ místo správného „Vpředu kapela z Černé Vody“ nebo z neznalosti historických skutečností – popis žebračenek pro nezaměstnané jako Tschech karty podle poslance Tschecha (ve skutečnosti šlo o německého sociálního demokrata Ludwiga Czecha, který ve vládě ČSR v době světové hospodářské krize zastával post ministra sociální péče).

P. Macháček

Jesenicko na stránkách periodik

KROK

Kulturní revue Olomouckého kraje připravila ve 2. čísle již 9. ročníku tematický blok věnovaný Jesenicku, jehož součástí je rozhovor s Jaromírem Švejdíkem, frontmanem kapely Priessnitz a jedním z autorů komiksu a grafické předlohy animovaného filmu Alois Nebel. Čtenáři byli též pozváni na novou expozici čarodějnických procesů na Jesenicku v 17. století ve VMJ, krátký motivační vhléd do problematiky zde zpracovala M. Neubauerová. V rubrice Osobnosti bylo vzpomenu 100. výročí narození církevního a regionálního historika a archiváře dr. Rudolfa Zuberu. Z pera doc. L. Martinka vzešla studie Genius loci Jesenicka v literatuře. Třetí číslo přineslo pozvánku na výstavu do jesenického muzea Pívali naši, pijme my taky a zhodnocení dosavadních 12. ročníků svatováclavských česko-polsko-německých setkání v Jeseníku a Bílé Vodě.

Severní Morava sv. 98

Konopí seté na obálce sborníku Severní Morava sv. 98, který v péči mohelnického a později šumperského muzea vychází pravidelně od r.1957, je v současné době předmětem aktuální diskuse odborné i laické veřejnosti vedené kolem návrhu připravovaných změn zákonů o konopí. Ty by měly vést k jeho legalizaci. (zákon by mohl vejít v platnost již roku 2013).

Málokdo však ví, že na Šumpersku se výzkumem konopí, mimo jiné, zabýval profesor MUDr. Jan Kabelík, DrSc., vynikající lékař a vědec, který žil a pracoval ve Velkých Losinách. V letech 1946-1955 zde vedl Výzkumný ústav léčivých rostlin jako první ústav tohoto druhu v Československu a snad vůbec v Evropě. Dočtete se o něm v článku RNDr. Magdy Zmrhalové. Ta je autorkou i druhého nosného článku časopisu o problematice vysazení kamzíka horského, nepůvodního obyvatele našich Jeseníků, ke kterému došlo před 100 lety. Článek PhDr. Mileny Filipové Co nového v sesterském muzeu v Jeseníku vyzdvihuje význam Vodní tvrže jako jedné z nejdůležitějších památek města. Upozorňuje také na expozici Čarodějnické procesy na Jesenicku, která byla v roce 2012 oceněna jako druhá nejlepší v celostátní soutěži Gloria Musaealis.

Milúše Berková

Paměť a dějiny 2012/03

Čtvrtletní revue pro studium totalitních režimů, kterou vydává stejnojmenný Ústav, přinesla studii Anny Macourkové Ve jménu zákona otevřete klauzuru o pronásledování Milosrdných sester sv. Karla Boromejského v 50. letech 20. století. 30. 11. 1950 byly do Vidnavy

odvezeny staré a nemocné sestry z domovů v Praze na Smíchově. Část objektu, kam byly internovány, sloužila jako skladiště a byla jen narychlo upravena. Noční příjezd byl poznamenán mnoha komplikacemi, protože sestry ani ošetřovatelky nebyly schopny přenést ležící nemocné, takže museli pomoci myslivci, kteří tu noc pořádali oslavu. Vidnavské peripetie jsou zde zasazeny do celostátního rámce.

Sborník Národního památkového ústavu – územního odborného pracoviště v Olomouci

Ročenka za rok 2012 přináší bohatou žeň příspěvků, z nichž dva se týkají Jesenicka. Jiří Kaláb popisuje vliv změn obyvatelstva na stavební fond vesnic na Jesenicku, které prošlo dvěma dramatickými zásahy – v roce 1742 a 1945. Došlo k výraznému snížení hustoty zástavby v intravilánu vsí, protože řada usedlostí nebyla osídlena a nebyla využita ani pro rekreaci. To samé lze vidět i v menším měřítku v případě jednotlivých usedlostí – zmizely seníky, kůlny, chlévy, stodoly. Změna náboženských poměrů vedla k menší údržbě či rovnou k likvidaci řady drobných sakrálních objektů. Optimističtěji vyznívá příspěvek Evy Pulkrtové o průzkumu a opravách krovů kostela Nanebevzetí P. Marie ve Zlatých Horách. Vyšlo při nich najevo, že kostel prošel několika stavebními etapami, počínaje raně gotickou stavbou. Barokní ráz získal za biskupa Františka Ludvíka z Neuburgu a jeho vzorem mohly být kostely v Otmuchově a na Cvilíně nad Krnovem.

Vlastivědné listy Slezska a severní Moravy

Fotografie kostela sv. Kateřiny na titulní straně 1. čísla odkazuje na článek B. Tinzové věnovaný rozvoji cechů a živností ve Vidnavě od 30. let 16. století až do 80. let 19. století. Vidnavské cechy reprezentují nejpočetnější skupinu archivních fondů cechů ve Státním okresním archivu Jeseník, je jich celkem 14. Zapomenuté výročí 190 let od zprovoznění první válcovny plechu v českých zemích v obci Ondřejovice u Zlatých Hor připomněl M. Myška. V rubrice Jubilea bylo vzpomenu 100. výročí narození historika a archiváře Rudolfa Zuberu. Pohlednice z našeho kraje přinesla neznámé fotografie rozhleden na Borůvkové hoře, včetně rozhledny nejnovější. Ve 2. čísle nás zaujalo pokračování článku o slezském pěším pluku č. 1 Kaiser, k jehož 200. výročí vzniku byla vydána r. 1916 plaketa a odznak, obojí modelované sochařem E. Kapsem ze Supíkovic. Autor textu J. Indra nově zjistil, že plaketa byla ražena v jediném exempláři ze zlata a věnována císaři Karlovi I.

Heimatbrief für Weidenau-Großkrosse

Koncem roku 2012 vyšla 66. ročenka vidnavského krajanského svazu v Neuburgu a. D. Opět velká pozornost je věnována partnerským vztahům, zejména slavnostem ve Vidnavě 28. září s odhalením pomníku na hřbitově: rozsáhlou reportáž s přetištěnými projevy aktérů doprovází bohatá fotodokumentace od návrhu pomníku až po jeho realizaci. Autorem díla je Jan Pospíšil. Ve rubrice Vzpomínky je přetištěna řada starých osobních fotografií, hlavně skupinových – spolky, odvozy mladíků, vánoční hry, školní třídy. Z personálií zde najdeme hojně přetiskované články, aktuální je věnován instalaci Msgr. Antona Otteho do funkce probošta vyšehradské kapituly.

Zaznamenáno na okraj

Slezský sborník 110, 2012/ 1-2 přinesl na s. 156-157 stať z pera prof. Aleše Zářického Dny textilu v Jeseníku. Stručná informace o výstavě Historie textilního průmyslu na Jesenicku stejnojmenné konferenci a publikaci. • Lidové noviny v sobotní příloze Orientace 4. 8. 2012 uveřejnily článek Petra Zídka Jak si Řekové zamilovali párek vycházející zejména z právě vydané knihy Vyschly nám slzy... • Se zajímavým nápadem přišel Spolek přátel Vrbenska: k Lesní slavnosti lapků z Drakova a Dnů Lesů ČR 14. - 15. 7. 2012 připravil noviny Drakovský kurýr. Dočteme se v nich i o opravě Naučné stezky Vincenze Priessnitze. • Roman Janas z České Vsi vydal prostřednictvím elektronických médií 1. číslo dokumentu o válečných zajatcích za 2. světové války na Jesenicku - Prisoners of World War II věnované Angličanu Horaci Josephu Greaslymu (1918-2010), který byl internován v Supíkovicích a Adolfovicích. • Ve Sborníku vědeckých prací Vysoké školy báňské - Technické univerzity Ostrava 2012/2 na s. 189-196 vyšla studie Lucie Augustinkové a Aleše Knápka Kaple P. Marie (sv. Floriána) ve Velké Kraši o konstrukčních a dispozičních zvláštnostech této drobné sakrální architektury z konce 18. století. • Katalog výstavy německé fotografky Petry Flath Portréty z Čech a Moravy vydaný Spolkem A. Stiftera v Mnichově r. 2011 obsahuje portrét vidnavského rodáka Antona Otteho. • Zpravodaj Cesty ke kořenům 2/2012 Hnutí Brontosaurus přinesl na s. 13 zprávu u zrestaurování božích muk jako památky na smrtelný úraz r. 1830 v Travné.

Pokud není uvedeno jinak, je autorem K. Growka

Zusammenfassung

In Band 14. des Sammelbandes *Jesenicko* wird die Artikelserie der Autoren † A. Roubic – K. Müller über die Inventarverzeichnisse der Pfarre Vlčice (Wildschütz) fortgesetzt. R. Vyvialová bearbeitete den Prozess der Ansiedlung der griechischen Minderheit im Kreis Jeseník. Sie orientiert sich auf die Selbstverwaltung der Emigration, auf die Existenz einer eigenen Druckerei und Zeitung, auf die Gesundheitsbetreuung und auf das bisher übersehene Thema der Beschäftigungsaufnahme der griechischen Ankömmlinge. Z. Kravar fasst die Geschichte des erzbischöflichen Archivs in Javorník und die Rolle des Archivars Dr. Rudolf Fitze zusammen, der sie de facto ab 1931 aufbaute.

Die Rubrik *Drobnosti* (Kleinigkeiten) bringt einige der Geologie gewidmete Beiträge. J. Skácel lokalisiert den Vulkan Čedičový vrch (Leitnerkoppe) in den Rychlebské hory (im Reichensteiner Gebirge). V. Čabla bewertet das Goldvorkommen in Široký Brod (Breitenfurt), deren Vorräte auf 50-80 kg geschätzt werden, aber deren Gewinnung sich ökonomisch nicht rechnet. Z. Kopečná erinnert in Zusammenhang mit der Vorbereitung einer neuen geologischen Exposition im Heimatkundemuseum des Jeseníker Gebietes an paläontologische Funde aus dem Paläozoikum im Altvatergebirge. Die Fauna vertritt ein Beitrag von L. Dospivová, der der Spinne *Křížák pruhovaný* (Wespenspinne – *Argiope bruennichi*) gewidmet ist. Neuheiten aus dem Fachbereich Geschichte veranschaulichen der Fund von Dokumenten und Münzen in der Kirche des Hlg. Achatius in Dolní Údolí (Niedergrund) sowie die Präsentation eines unbekanntes Kupferstiches des Schlosses Jánský Vrch (Johannesberg) aus dem Jahre 1797.

Die traditionelle Rubrik *Kronika* (Chronik) gibt eine Übersicht über die Aktivitäten im Statlichen Kreisarchiv Jeseník und im Heimatkundemuseum der Region Jeseník, einschließlich dessen Arbeitsstelle in Javorník.

Den Abschluss bildet eine Übersicht über die neu erschienene Literatur der Region Jeseník und dessen Erwähnung auf den Seiten der Periodika.

Streszczenie

Numer 14 czasopisma *Jesenicko* zawiera dalszy ciąg pracy autorów † A. Roubica – K. Müllera o inwentarzach kościołów na Javornicku omawiający parafię Vlčice. R. Vyvialová opracowała proces osadnictwa mniejszości greckiej w powiecie Jeseník. Omówiła samorząd greckiej emigracji, działalność drukarni i gazet, ochronę zdrowia i pomijany dotychczas problem zatrudnienia greckich przesiedleńców. Z. Kravar opracował dzieje arcybiskupiego archiwum w Javorníku i rolę archiwisty dra Rudolfa Fitzy, który go faktycznie od 1931 r. budował.

Dział *Drobnosti* zawiera kilka artykułów na temat geologii. J. Skácel lokalizuje wulkan Čedičový vrch (Leitnerkoppe w Górach Złotych. V. Čabla ocenia zasoby złota w Širokim Brodzie, jego zasoby są szacowane na 50-80 kg, ale jego wydobycie jest ekonomicznie nieopłacalne. Z. Kopečná w związku z przygotowaniem nowej ekspozycji geologicznej w Muzeum Krajoznawczum Jesenicka przypomina znaleziska paleontologiczne z okresu paleozoiku w Wysokim Jesioníku. Faunę Jesioníków przedstawia artykuł L. Dospivovéj poświęcony pajakowi tygryzkowi paskowanemu (*Argiope bruennichi*). Nowe informacje z dziedziny historii to znalezisko dokumentów i monet z kościoła św. Achacego w Dolním Údolí oraz prezentacja nieznanych miedziorytów z widokiem zamku Jánský Vrch z 1797 r.

Tradycyjna rubryka *Kronika* przedstawia przegląd działalności Archiwum Powiatowego w Jeseníku i Muzeum Krajoznawczego Jesenicka, a także jego oddziału w Javorníku.

Numer zamyka przegląd nowej literatury o Jeseníku i wzmianek o nim na łamach czasopism.

Autoři tohoto čísla

† **PhDr. Antonín Roubic**, archivář, vedoucí Státního archivu Opava, pobočky Olomouc. O něm viz Biografický slovník archivářů českých zemí. Praha 2000, s. 544.

PhDr. Karel Müller, ředitel Zemského archiv v Opavě, člen redakční rady Jesenicka.

Mgr. Romana Vyvialová, doktorantka Ústavu světových dějin na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze.

Mgr. Zdeněk Kravar, Ph.D., archivář a matrikář ZA v Opavě, výkonný redaktor Časopisu Slezského zemského muzea v Opavě. Do Jesenicka přispěl: *Činnost a struktura ČSSD na Jesenicku po druhé světové válce* (2012/13).

Doc. RNDr. Jaroslav Skácel, CSc., geolog. Do Jesenicka přispěl: *Svědectví starých hraničních kamenů a skalních rytin* (2009/10), *Otazníky kolem dolu Boží požehnání pod Jánským vrchem u Javorníka ve Slezsku* (2011/12) a *Ukázky starého lidového řezbářství v Jeseníkách* (2012/13).

RNDr. Vladimír Čabla, CSc., geolog, fyzická osoba samostatně podnikající v oborech: geologické práce, překlady z němčiny, angličtiny a francouzštiny.

Josef Šmoldas, člen Klubu přátel Zlatých Hor, autor publikací *Tajemné příběhy ze Zlatohorska* (2009), *Vzpomínky na Modrou štolu* (2011) a *Zlaté Hory v zrcadle času* (2012).

Mgr. Květoslav Growka, archivář SOKA Jeseník.

Milan Rychlý, správce depozitáře VMJ v Javorníku.

Mgr. Ludmila Slezáková, bioložka VMJ Jeseník.

Bc. Zdeňka Kopečná, geoložka VMJ Jeseník

JESENICKO

VLASTIVĚDNÝ SBORNÍK

Svazek 14.
Jeseník 2013

Redakční rada:

Mgr. Květoslav Growka (*výkonný redaktor*), PhDr. Karel Müller, Mgr. Veronika Rybová,
doc. PhDr. Pavel Šopák, Ph.D., Mgr. Bohumila Tinzová, RNDr. Josef Večeřa

Nakladatel:

Vlastivědné muzeum Jesenicka

Vydávají:

Vlastivědné muzeum Jesenicka

(*Zámecké nám. 1, 790 01 Jeseník, tel. 584 401 070, muzeum.jesenik.net,*
e-mail: muzeum.sekretariat@jesenik.net)

Zemský archiv v Opavě - Státní okresní archiv Jeseník

(*Tovární 18, 790 01 Jeseník, tel. 584 411 710, www.archives.cz/jesenik,*
e-mail: podatelna@je.archives.cz)

Grafická úprava:

Valle Verde s.r.o. - Tomáš Vlazlo, Jeseník (*info@lentil.cz*)

Tisk:

Tiskárna K-tisk, Bruntál

Náklad:

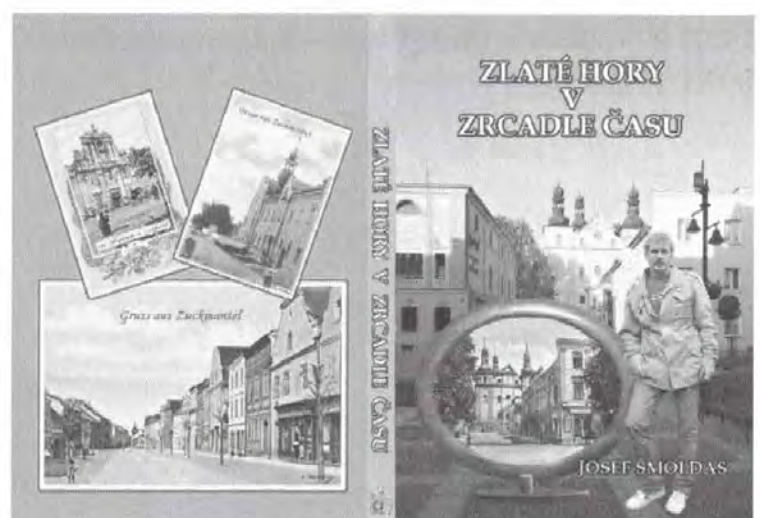
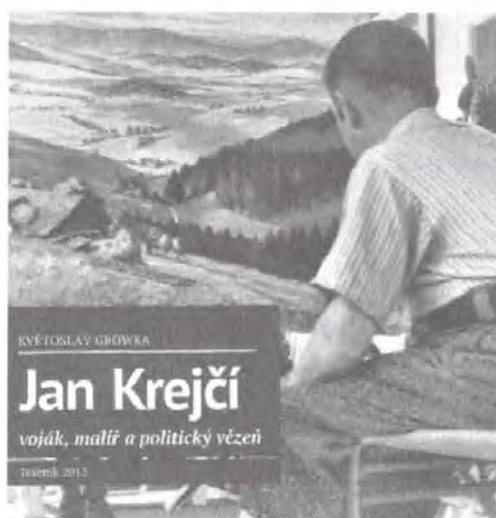
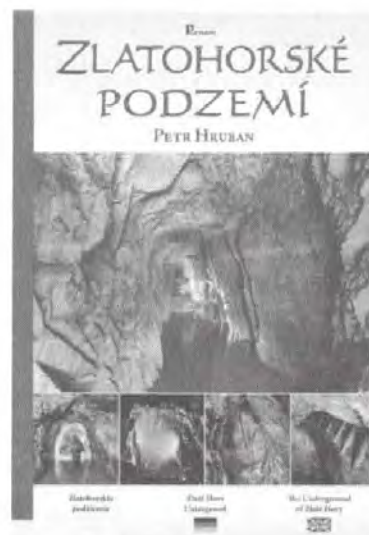
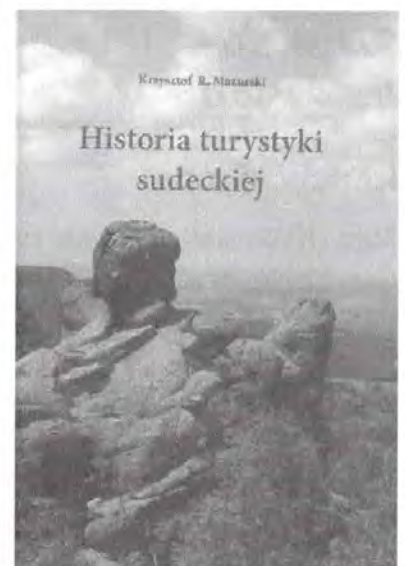
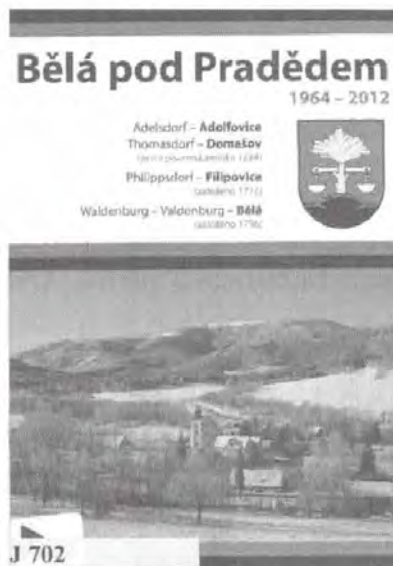
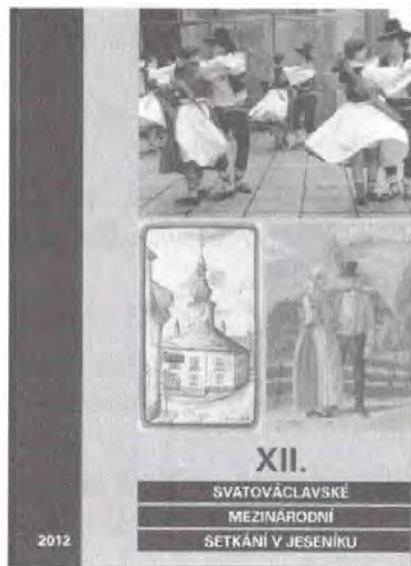
300 ks

ISBN 978-80-87632-04-8 (Zemský archiv v Opavě)

ISBN 978-80-87496-05-3 (Vlastivědné muzeum Jesenicka Jeseník)

ISSN 1213-0192

VLASTIVĚDNÉ PUBLIKACE O JESENICKU

vlasti vědné muzeum jesenicka

Místa expozic Vlastivědného muzea Jesenicka:

Vodní tvrz Jeseník (muzeum)

tel.: 584 401 070

e-mail: muzeum@jesenik.net

Jeseník - lázně č.p. 175 (rodný dům Vincenze Priessnitze)

tel.: 584 411 633

Tato publikace byla vydána s finanční podporou firem:

Pletězárna a.s.

JUBO okna s.r.o.

Jesenicko 14 (2013)

0080874960532

